

T.C

ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

SENNUR SEZER'İN ŞİİRLERİNDE KADIN

Merve ŞENER

Zonguldak 2020

T.C

ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

SENNUR SEZER'İN ŞİİRLERİNDE KADIN

Hazırlayan

Merve ŞENER

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Betül MUTLU

Zonguldak 2020

ÖZET

Kurum : ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Başlığı : Sennur Sezer'in Şiirlerinde Kadın

Tez Yazarı : Merve Şener

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Betül Mutlu

Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2020

Sayfa Adedi : 128

Türk şiirinin en uzun soluklu şairlerinden olan Sennur Sezer, ilk kitabı *Gecekondu*'dan (1964) son kitabı *İzi Kalsın*'a (2011) kadar bütün şiir kitaplarında kadını, kadının duygularını, sezislerini, hayatı algılayışını, değer yargılarını, deneyimlerini ve yaşam biçimlerini tüm yönleriyle anlatmıştır. Şiirlerinde kadının toplumsal yaşamdaki rolünü, aile yaşamını ve anneliğini irdeleyen Sezer, kadının ev işlerinden çalışma yaşamındaki problemlerine, yoksulluktan birey olarak kendini gerçekleştirme mücadelesine kadar birçok konuyu ele almıştır. Sezer, toplumcu şiir anlayışına özgü bir duyarlılıkla kadın sorunlarını geniş kitlelere duyurmayı amaçlamış; kadının yaşadığı eşitsizliği, sömürüyü ve haksızlığı şiirlerine yansıtmıştır.

Bu çalışmada, Sennur Sezer'in *Gecekondu* (1964), *Yasak* (1966), *Direnç* (1977), *Sesimi Arıyorum* (1982), *Bu Resimde Kimler Var* (1986), *Afiş* (1991), *Kirlenmiş Kâğıtlar* (1999), *Dilsiz Dengbêj* (2001), *Akşam Haberleri* (2006) ve *İzi Kalsın* (2011) adlı şiir kitaplarında yer alan kadın izleğinin ele alınış ve işleniş biçimi detaylıca tahlil edilip incelendikten sonra şairin sanat anlayışı ve poetik görüşleri çerçevesinde yorumlanmıştır. Şairin toplumcu gerçekçi dünya görüşüne bağlı olarak şiirlerinde kadını, kadının mağduriyetini ve kadın sorunlarını anlatmaya sorumluluk ekseninde yaklaştığı; kadını yaşam mücadelesi içinde tüm rolleriyle birlikte şiirine taşıdığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sennur Sezer, Şiir, Toplumcu Şiir, Kadın, İzlek.

ABSTRACT

Institution : ZBEU Social Science Institute, Turkish Language and Literature
Department

Thesis Title : Woman in Sennur Sezer's Poems

Thesis Author : Merve Şener

Thesis Advisor : Assoc. Prof. Dr. Betül Mutlu

Thesis Type, Year : MSc. Thesis, 2020

Number of Pages : 128

Sennur Sezer who is one of the long-termed poets of the Turkish poetry has explained woman, woman's feelings, sensation, life perception, value judgement, experience and lifestyle from her first book *Gecekondu* (1964) to her last book *İzi Kalsın* (2011). Sezer scrutinises the role of woman in social life, family life and motherhood and writing about various topics including housework, problems in the work-life and self-realising struggle as an individual due to poverty. Sezer aimed to voice woman's problems with a poetic sensitivity across the larger audience and reflected the inequality, exploitation and injustice experienced by the woman.

In this study, woman theme in Sennur Sezer's *Gecekondu* (1964), *Yasak* (1966), *Direnç* (1977), *Sesimi Arıyorum* (1982), *Bu Resimde Kimler Var* (1986), *Afiş* (1991), *Kirlenmiş Kâğıtlar* (1999), *Dilsiz Dengbêj* (2001), *Akşam Haberleri* (2006) and *İzi Kalsın* (2011) poetry books are considered and the theme is interpreted within the poet's artistic and poetic view after analysing the theme in terms of style. It is found that the poet approach reflecting woman, woman's victimisation and woman's problem from a responsibility perspective and reflect a woman's life struggle to her poetry with all of its roles.

Keywords: Sennur Sezer, Poetry, Social Poem, Woman, Theme.

ÖNSÖZ

Toplumcu gerçekçi şiir ve sanat anlayışına sahip olan Sennur Sezer (1943-2015)'in şiirlerinde “kadın” ana izlek olarak öne çıkar. Şiirlerinde kadını, kadınlık hallerini ve kadınların duygu dünyasını özgün bir anlatımla işleyen şair; bireysel ve toplumsal izlekli şiirlerinde kadın meselelerini merkeze alır. Sezer'in şiirlerinde kadının duyguları, düşünceleri, yaşadığı toplumda birey olarak var olma mücadelesi, aile yaşamı, toplumsal yaşam içerisindeki konumu, sorunları ve sorumlulukları yer alır. Bu şiirlerde, günlük yaşamın herhangi bir anında karşılaşılan veya karşılaşılabilecek kadın kimlikleri görülür. Sezer çocukluktan genç kızlığa, evlilikten anneliğe kadar kadının tüm yaşantısına, duygularına ve düşüncelerine yer verir.

Sennur Sezer şiirlerinde kadınlar üzerinde kurulan her türlü tahakkümün ortadan kalkması, geleneklerin ve yerleşik değer yargılarının dönüştürülmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi ve kadınlara yönelik ayrımcılıkların önüne geçilmesi gerektiğini savunmuştur. Şair, toplumsal yaşamın hemen hemen her alanında karşı karşıya kalınan ve kadın özgürlüğünü kısıtlayan tabulara, geleneklere, törelere ve yasaklara karşı mücadele etmiştir.

Sennur Sezer'in Şiirlerinde Kadın adlı bu çalışmada *Gecekondu, Yasak, Direnç, Sesimi Arıyorum, Bu Resimde Kimler Var, Afiş, Kirlenmiş Kâğıtlar, Dilsiz Dengbêj, Akşam Haberleri* ve *İzi Kalsın* adlı şiir kitapları incelenmiştir. Bu kitaplarda yer alan şiirlerde “kadın izleği” belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma “Giriş”, “Sonuç” ve “Kaynakça” dışında üç ana bölümden oluşmaktadır. “Giriş” kısmında şiir türünün Türk edebiyatında gelişiminden kısaca bahsedilmiştir.

“Türk Şiirinde Kadın (1860-1960)” başlıklı ilk bölümde, divan şiirinden 1960 sonrası Türk şiirine kadar olan süreçte “kadın” izleğine değinilmiştir. Bu dönemde şairlerin kadın izleğini hangi açılardan ve nasıl ele aldıklarına genel hatlarıyla yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde kadın izleğinin niteliğinde ortaya çıkan değişimler de ele alınmıştır.

“Sennur Sezer'in Hayatı, Eserleri, Sanat Anlayışı” başlıklı ikinci bölümde; Sezer'in hayatı, düşünceleri ve eserleri bir bütünlük içinde ele alınarak, edebî

kişiliğinin oluşmasına ilişkin kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Sennur Sezer'in hayatı ve eserleri hakkında yapılan değerlendirmelerde; Cavit Nacitarhan tarafından hazırlanan “Şiirin ve Umudun Yorulmaz İğnesi Sennur Sezer” kitabı, Türkiye Yazarlar Sendikası tarafından yayına hazırlanan “Sennur Sezer Kitabı Sevdadır Kısaltan Geceyi”, Yapı Kredi Yayınları'nın hazırladığı “Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi”, Behçet Necatigil'in “Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü”, Arslan Tekin'in “Edebiyatımızda İsimler ve Terimler”, Mehmet Aydın'ın “Edebiyatımızda Kadın Şair ve Yazarlar Sözlüğü”, Tahsin Yıldırım'ın “Eşlerinin Gözüyle Edebiyatçılarımız”, Gülsüm Cengiz'in “Kadınlar İçin Söylenmiştir Anadolu'da Kadınların Şiirli Tarihi”, Neriman Ağaoğlu ile Zerrin Saral'ın “Edebiyatımızda Kadın Yazarlar Sözlüğü” ve Nesrin Tağızade Karaca'nın “Edebiyatımızın Kadın Kalemleri” yararlanılan kaynaklar olmuştur. Böylelikle Sennur Sezer'in sanat yaklaşımına, düşünce yapısına ve şiir serüvenine ışık tutulmaya çalışılmıştır.

“Sennur Sezer'in Şiirlerinde Kadın” başlıklı üçüncü bölümde Sezer'in *Gecekondu*, *Yasak*, *Direnç*, *Sesimi Arıyorum*, *Bu Resimde Kimler Var*, *Afiş*, *Kirlenmiş Kâğıtlar*, *Dilsiz Dengbêj*, *Akşam Haberleri* ve *İzi Kalsın* adlı şiir kitaplarında kadın izleği ele alınmıştır. Bu kapsamda, Sezer'in şiirlerinde kadın izleği, işleyiş bakımından sekiz başlık altında incelenmiştir. Son aşama da kadın izlekli şiirler örneklendirilmiş ve tahlil edilmiştir.

“Sonuç” bölümünde ise Sennur Sezer'in şiir kitaplarında ele aldığı kadın izleğine ilişkin sonuçlar sıralanmıştır. Çalışmada incelenen şiir kitapları ve araştırma boyunca yararlanılan kaynaklar ise “Kaynakça” bölümünde gösterilmiştir.

“Sennur Sezer'in Şiirlerinde Kadın” başlıklı bu tez Sennur Sezer'in edebî kişiliğini, şiirlerini, hayatını inceleyen ilk akademik çalışmadır. Bu çalışmada, Sennur Sezer'in şiirlerindeki kadın izleğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede şairin eserlerindeki kadın izlekleri tespit edilmiştir. Toplumcu bir dünya görüşü benimseyen Sennur Sezer'in, kadının toplumsal yaşamdaki rollerini, birey olarak varoluş çabasını ve toplumsal hayatta ekonomik ve kültürel sorunlarını ele alması, şiirlerinin incelenmesini gerekli kılmıştır. Çalışma kapsamında, Sezer'in

“kadın” izlekli şiirleri ele alınmış, bu şiirlerde kadının hangi yönleriyle ve ne şekilde işlendiğinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu çerçevede, şiirler üzerinden edebiyat tarihi, edebiyat kuramları, sosyoloji, psikoloji ve Türkiye tarihi ile ilgili yapılan okumalara istinaden toplumcu gerçekçi sanat anlayışının ilkelerinden faydalanılmıştır. Sennur Sezer’in şiirlerindeki farklı kadın kimliklerinin duygu, düşünce ve yaşantılarından yola çıkılarak, kadınların toplum içindeki rol ve sorumluluklarına, sorunlarına dikkat çekilmiş ve bu doğrultuda şiirler incelenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak Sennur Sezer’in şiirlerindeki “kadın izleği” incelemesi ile toplumcu bir şairin kadını ve kadın dünyasını algılayışı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma süresince benden deneyimlerini ve yol göstericiliğini esirgemeyen, lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca beni yüreklendiren kıymetli hocam Doç. Dr. Betül Mutlu’ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca hayatım boyunca bana destek olan, sevgi, sabır ve özveriyle daima arkamda duran babam Yusuf’a, varlığıyla hayatı anlamlı kılan kardeşim Esmâ’ya teşekkürü borç bilirim. Bu tezi kıymetli annem Beytiye’ye ve tüm kadın şairlere armağan ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ	1
1. TÜRK ŞİİRİNDE KADIN (1860-1960)	9
2. SENNUR SEZER'İN HAYATI, ESERLERİ, SANAT ANLAYIŞI.....	39
2.1. Hayatı	39
2.2. Eserleri	42
2.2.1. Şiir Kitapları.....	42
2.2.2. Seçkiler	42
2.2.3. İnceleme ve Araştırma	43
2.2.4. Çocuk Kitapları	43
2.2.5. Anlatı	44
2.2.6. Deneme	44
2.2.7. Yemek Kitabı	44
2.2.8. Ödülleri	44
2.3. Sanat Anlayışı.....	45
2.3.1. Edebiyat	45
2.3.2. Şiir Konusundaki Görüşleri	47
2.3.3. Şiir ve Kadın	49
3. SENNUR SEZER'İN ŞİİRLERİNDE KADIN.....	51
3.1. Anne	51
3.1.1. Anneye Duyulan Özlem.....	52
3.1.2. Çocuğa Duyulan Özlem.....	55
3.1.3. Anneliğe İlişkin Yaşantılar	59
3.2. Kadın ve Emek.....	64
3.2.1. Kadının Ev İçi Emegi	66
3.2.2. Tarımda Kadın Emegi.....	72
3.2.3. Fabrikada Kadın Emegi	74

3.3. Kadın ve Sömürü	77
3.3.1. Bedensel Sömürü	78
3.3.2. Duygusal Sömürü	80
3.4. Kadın ve Evlilik	82
3.4.1. Gelenekler Karşısında Kadın	83
3.4.2. Erken Yaşta Evlilik.....	86
3.5. Genç Kızların Yaşantı ve Sorunları	91
3.5.1. Genç Kızların Hisleri	91
3.5.2. İntihar	94
3.5.3. Toplumsal Normlar.....	96
3.6. Kadın ve Göç	97
3.6.1. Almanya'ya Göç.....	98
3.6.2. Kırsaldan Şehre Göç: Gecekondu	100
3.7. Kadın ve Yoksulluk	103
3.8. Kadın ve Yazma Süreci.....	107
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA.....	118
ÖZ GEÇMİŞ.....	128

KISALTMALAR

C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan, hazırlayanlar
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
vs.	: Vesaire

GİRİŞ

Şiir duygu, düşünce ve hayallerin ortaya konulduğu; imgelerden, söz sanatlarından, kelimelerin ritminden ve uyumundan yararlanılarak oluşturulan bir yazın türüdür. Şiir, şairin bakış açısı, dünyayı algılayışı ve hissedışı ile bağlantılı öznel bir edebî türdür. Bu açıdan şiir, biçim ve içerik bakımından zaman içerisinde birçok değişikliğe uğramıştır.

13. yüzyılda başlayıp 19. yüzyılın ortalarına kadar varlığını sürdürmüş olan divan edebiyatında, şiir genellikle “*mevzun (vezinli) ve mukaffa (kafiyeli) söz*” (Çetin, 2012:10) olarak tanımlanmıştır. Bu dönem şiiri redif, vezin ve kafiye zorunluluğunun, kalıplaşmış mazmunların, yoğun anlamlarla yüklü ve günlük dilden farklı geleneksel bir kelime hazinesine sahiptir.

“Şairin kendini çoğunlukla âşık konumunda belirlediği ve bu konumda okuyucunun karşısına çıktığı divan şiiri, yüzyıllar boyunca erkek egemen toplumun değer yargıları ışığında, kendi hayal dünyasını, imgeler bütünü ve bunun sonucunda kendi sevgili tipini oluşturmuştur” (Çulhaoğlu, 2009:65). Divan şiirinde, fiziki özellikleri bakımından ortak bir sevgili tipi yer alır. Sevgilinin fiziksel özellikleri; ince, ayrıntılı, sanatkârane, soyut, gerçeklikten uzak ve idealize bir şekilde tasvir edilir. Divan geleneğinin belirlediği bu çerçevede hareket eden Lâmi’î Çelebi’nin Hayret-nâme isimli eseri:

“Alem kaddün ki şimşâd-ı iremdür

Mübarek sâyelü nahl- harmdür.” (Erdoğan, 2013:542).

Sevgilinin boyunu çeşitli unsurlara benzetmesi bakımından, divan şiirinin gelenekçi anlayışını yansıtır. Şiirde idealize edilmiş bir sevgili tipi sunulur.

Tanzimat’la birlikte sosyal yaşamda olduğu gibi, edebiyatta da değişimler meydana gelmiş, buna paralel olarak geleneksel yapısından uzaklaşan Türk şiirinde, yeni bir kimlik arayışına girilmiştir. “Bu dönem şairleri, genellikle kendilerine sosyal ve siyasi düşüncelerin savunusu için belli bir işlev yükledikleri için ve kuramsal planda Klasik Türk şiirini, anlamı gereksiz söz sanatlarını ve oyunlarına boğmakla eleştirmişlerdir” (Çetin, 2013b:110). Bununla ilgili olarak Ahmet Hamdi Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* isimli

kitabında “*eski şiirin Tanzimat’tan sonra üzerinde en fazla durulan ve tenkit edilen tarafının, hayal dünyası*” (Tanpınar, 2013:27) olduğunu ifade etmiştir. Bu noktada, Namık Kemal’in divan şiirinde sevgiliyle ilgili benzetmeleri eleştirmesi dikkat çeker. Namık Kemal, eski şiirin benzetmelerini ve söz sanatlarını şu sözlerle eleştirmiştir:

“Maden elli, deniz gönüllü, ayağını Zühal’in tepesine basmış, hançerini Merih’in göğsünü saplamış Memduhlar, feleği tersine çevirmiş de kadeh diye göğsüne yapıştırmış, bağırdıkça arş-ı alâ sarsılır, ağladıkça dünya kadın tufanlarına gark olur âşıklar, bu serviden uzun, beli kıldan ince, ağzı zerreden ufak, kılıç kaşlı, kargı kirpikli, geyik gözlü, yılan saçlı ufak, kılıç kaşlı, kargı kirpikli, geyik gözlü, yılan saçlı maşukalar çıkar. Ve insan bu durumda kendini devler, gulyâbâniler âleminde sanır.” (Akçaoğlu, 1996:4).

Recaizade Mahmut Ekrem de tıpkı Namık Kemal gibi, eski şiirin birbirini taklit eden mazmunlarına karşı çıkmıştır. Şiirde vezin ve kafiye olmasa dahi, “her güzel şeyin” şiir olabileceğini ileri sürerek geleneksel şiir tanımını ve anlayışını reddetmiş ve şiire yeni bir bakış açısı getirmiştir.

“Sanatın maksadı güzelliştir” diyen Ekrem, edebiyatta ve ona bağlı olarak şiirde güzelliği yaratan unsurları yeri geldikçe vermeye çalışır. Bir eserin güzelliğini ise “konu” ile “üslup” uyuşması sağlar. Konu güzelliğini yaratacak unsurları da ‘duygu, hayal ve düşünce’ güzellikleri olarak belirler. Bu noktada ‘tabiat’ güzelliğini de unutmaz.” (Parlatır, 1986:14).

Recaizâde Mahmut Ekrem’in yenilikçi görüşleri ve edebiyata ilişkin yeni yaklaşımının tesirinde kalan Servet-i Fünûn şairleri; Ekrem’in “güzel olan her şey şiirdir” diyerek içerikte başlattığı anlayışın kapsamını, “her şeyin şiirin konusu olabileceği” iddiası ile daha da geniş hale getirmiştir. Böylelikle Tanzimat Dönemi’nde başlayan şiirde konu çeşitliliği, Servet-i Fünûn şairlerince daha kapsamlı bir boyuta ulaşmıştır. Özellikle Tefik Fikret şiirlerinde aşk ve tabiat gibi birçok temanın yanında kadına da yer verir. Fikret “*Medeniyetin ziyneti sanatsa, sanatın ziyneti kadındır. Tekrar edeceğim: Her kavmin manzume-i temeddününde kadınların bir sihr-i nezâhet ve rikkati bir nefha-i samimiyeti hiss olunur*” (Akçaoğlu, 1996:122) görüşünden hareketle, şiirlerinde kadını yüceltmiş ve kadını sanatın süsü olarak görmüştür. Bu anlayışla şair “Sen Olmasan” şiirinde kendisinde uyandırdığı kuvvetli tesir sebebiyle kadını yüceltmiş ve yaşamın kaynağı olarak görmüştür:

“Sen olmasan... Seni bir lâhza görmesem yâhûd,

Bilir misin ne olur?

Semâ, güneş ebediyen kapansa, belki vücûd

Bu leyl-i serd ile bir çâre-yi teennüs arar,

Ve bulur;

Fakat o zulmete mümkün müdür alışturmak

Bütün güneşle, semâlarla beslenen rûhu,

Bu rûh-ı mecrûhu?..

(...)

Sen olmasan... Bu samîmi bir i"tirâf işte:

Sen olmasan yaşamam." (Fikret, 2015:138).

“Sen Olmasan” şiirinin içerik, biçim ve üslup bakımından Servet-i Fünûn şiirinin özelliklerini yansıttığı görülür. Servet-i Fünûn şairleri, “konuşma dilinden uzaklaşarak, Fransız edebiyatının imajları, Farsça kurallara göre arkaik olmuş kelimelerle kurulan tamlamalarla bir şiir dili ve yazı dili oluşturmuşlardır. Şiirde armoniye ağırlık veren Servet-i Fünûn şairleri için en önemli unsur ses olmuştur” (Emiroğlu, 2011:62).

1909-1911 yılları arasında faaliyet göstermiş olan Fecr-i Âtî topluluğu şairleri, şiirde biçim ve muhteva yönünden Servet-i Fünûn şiir anlayışını sürdürmüştür. Bu topluluğun öne çıkan ismi Ahmet Haşim, “Şiir Hakkında Bazı Mülahazalar” adlı yazısında, “*Hâlbuki şâir, ne bir hakikat habercisi, ne bir belâgatli insan, ne de bir vazı-ı kanundur. Şairin lisani “nesir” gibi anlaşılacak için değil, fakat duyulmak üzere vücud bulmuş, musiki ile söz arasında, sözden ziyade musikiye yakın, mutavassıt bir lisandır.[...]Şiirde her şeyden evvel ehemmiyeti hâiz olan kelimenin manası değil, cümledeki telaffuz kıymetidir*” (Haşim, 2007:6-7) cümleleriyle şiirde anlam kapalılığı hususunda, şiirin okurun hayal gücüyle tamamlanacağı ve şiirin zenginliğinin bu olduğu düşüncesini ortaya koymuştur.

Millî Edebiyat sanatçıları ise “edebiyat dilinin o zamana kadar tamamıyla Arapça ve Acemce’nin hâkimiyeti altında ‘yapma dil’ olduğu görüşünü ileri sürmüş, Edebiyat-ı Cedide ve Fecr-i Âtî üyelerini ‘dillerinin yabancılığından dolayı’ şiddetle tenkit etmiştir” (Akyüz, 2015:167). Özellikle dönemin öne çıkan

ismi Mehmet Emin Yurdakul'a göre: *“Sanat/şiiir, ne yalnız bir süslü hayal ve vezinden ne de yalnız kuru bir eğlence, bir zevkten ibarettir. Şiiir, güzelin yanında iyiyi de öğretmelidir, hayatın içinde olmalıdır. Çifte giden babaların, ekin biçen genç kızlarla, odun kesen anaların gönüllerine tercüman olmalı, hayatlarına ayna tutmalıdır. Halkın, köylünün sesi edebiyatta duyulmalı; millî hayatımız edebiyatımızda anlatılmalıdır”* (Kılıç, 2014:39). Bu görüşten hareketle şair dilde sadeleşmeyi amaçlamış, hece veznini tercih etmiş, şiiirlerinde ferdi temaların yanı sıra Anadolu'yu ve Anadolu halkının sorunlarını işlemiştir.

“Mehmet Emin Yurdakul'la bilinçli olarak başlayan sade Türkçe ile hece vezniyle ve halkın ruhunu ifade eden şiiir yazma anlayışı, Millî Edebiyat akımı ve Beş Hececiler ile yaygınlık kazanmış ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında da etkisini sürdürmüştür” (Çetin, 2012:17).

Cumhuriyet Dönemi'nde şiiir Yedi Meşaleciler, Toplumcu Gerçekçiler, Garipçiler, Hisarcılar, Mavi ve İkinci Yeni şairlerinin yanında, herhangi bir edebî akım ve topluluğa dâhil olmamış pek çok şairle birlikte, çeşitlilik ve zenginlik göstermiştir.

“Türk şiiirinde toplumcu gerçekçi şiiir, Nâzım Hikmet'in 1929 yılında yayımladığı 835 *Satır* kitabı ile başlamıştır” (Mutlu, 2015:20). “1921 yılı sonlarında gittiği Rusya'da tanıyıp benimsediği fütüristkonstrüktivist anlayışın etkisiyle ilk serbest şiiiri ‘Orkestra’yı yazan ve 1922'den itibaren yeni bir şiiir geliştirmeyi arzulayan Nâzım Hikmet, yeni anlayışının verimlerini içinde taşıyan 835 *Satır* kitabıyla Türk şiiirinde kendine özgü bir ses yaratmıştır (Asiltürk, 2018:64). Şiiirin muhtevasında ve şeklinde değişikliğe giden Nâzım Hikmet “Türk şiiirinde o zamana kadar denenmeyen görsel, sessel ve karmaşık biçimli teknikler kullanarak somut ve nesnel bir şiiir anlayışı ortaya koymuştur” (Korkmaz ve Özcan 2013:267). Nazım Hikmet “Şairlerle Hasbihal” başlıklı yazısında şiiir ve sanat üzerine düşüncelerini şu sözlerle ifade eder:

“...Nice vezinli kafiyeli yazılar vardır ki, şiiirle hiçbir alakası yoktur. Şiiir, roman, hikâye vesaire gibi edebiyat şubelerini yekdiğerinden nisbi olarak ayıran şey şekilden ziyade muhteva, hava, derinlik, mikyasa farkı, velhasıl (fikir ve his) sahasında gördükleri iştiir. Aynı hadiseyi şiiir, hikâye, roman, tiyatro ve sinema senaryosu başka başka mikyaslarda hava ve derinliklerde verirler, ardaki fark buradan gelir. Muayyen içtimaî devreler ve iktisadi muhitlerdeki şiiir şekli olan Aruz ve Hece vezinleri ve kafîye sistemleri, içtimai devrenin inkişafı, iktisadi vasatların

değişmesiyle yıkılmağa başladılar. Bu yıkılış, ilk önce bizzat eski şekillerin içinde oldu. Mısralar teknik itibariyle mısra olarak kaldıkları halde içlerinde muhteva akışı itibariyle parçalandı. [...] Yeni serbest şiir yazılış ile okunuş arasındaki bu farkı kaldırmıştır; bundan başka, şehrin şiiri olan yeni şiirin terkihi ve tekniği daha mürekkep olmuştur.” (Oktay, 1986:362-363).

Nazım Hikmet’in muhteva, tema ve şekil bakımından yaptığı değişiklikler, şiirde köklü bir anlayış değişikliğini de beraberinde getirmiştir.

Türk şiiri, 1941 yılında Garip Hareketi ile farklı bir boyut kazanmıştır (Emiroğlu, 2011:154). Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat Horozcu ve Melih Cevdet Anday’ın oluşturduğu “Garip hareketi, biçim, içerik, söylem bakımından ‘karşı’ sözcüğünü adeta kavramsallaştıran ve bu kavramın bütün pratiklerini yansıtan bir yaklaşımla şiir anlayışını temellendirmiştir” (Öner, 2016:349). Şairler kendilerinden önce şiir adına ne varsa reddetmiştir. Şiiri bütün söz sanatlarından kurtarıp, ölçüyü, kafiyeyi ve diğer nazım biçimlerini bir tarafa bırakarak, serbest şiir anlayışıyla eserler veren Garipçiler günlük konuşma diline, halk deyimlerine ve argo kelimelere şiirde yer vermiştir.

Orhan Veli eski şiir geleneğine karşı şiire yeni bir bakış açısı getirmiştir. Sade ve basit bir anlatım ile daha önceden yapılmayanı yapmış ve sokaktaki, sıradan kadına şiir yazmıştır. Şairin “Aşk Resmigeçiti” adlı şiirindeki kadınlar, tüm özellikleriyle gerçek ve günlük hayatın içindedir.

“Birincisi o incecik, o dal gibi kız,

Şimdi galiba bir tüccar karısı.

Ne kadar şişmanlamıştır kim bilir.

Ama yine de görmeyi çok isterim,

Kolay mı? ilk göz ağrısı.

....

İşine bağlı bir kadındı on birinci.

Hoş, olmasın da ne yapsın,

Bir zalimin yanında gündelikçi...” (Veli, 2002:128-130).

Orhan Veli şiirlerinde içerik, tema ve üslup özellikleri ile Türk şiirine yeni bir anlatı biçimi kazandırmıştır.

1950 sonrası Türk şiirinde İkinci Yeni şairleri, var olan dil ve edebiyat anlayışına karşı çıkararak; şiirin dilini, biçimini farklılaştırılmaya ve yeni kullanımlar deneyerek şiire farklı anlamlar kazandırmaya çalışmıştır. İkinci Yeni şairlerinin şiire kazandırdıkları yenilik ve değişimleri, Asım Bezirci *İkinci Yeni Olayı: İnceleme, Örneklemeye* adlı kitabında şu sözlerle ifade eder:

“İkinci Yeni, içerik ve biçimde Türk şiiri geleneğiyle bağlarını koparmış, şiirde, anlamı, düşünceyi, demeci, konuyu, temi, hikâyeyi, tasviri önemsememiş, konuşma dilinin yerine soyut bir dile ulaşılmaya çalışılmış, Türkçe'nin yapısı zorlanmış ve gramer kuralları az çok çiğnenmiştir. Şiirlerde anlamı kaldırmak için özgür çağrışım yöntemi kullanılmış, soyutlamaya ve imgeye yönelmişler, imgeyi, anlamın üzerine çıkarmışlar ve anlamdan uzaklaşmaya yönelmişlerdir. Şiirlerde güç anlaşılmaya ve bazen hiç anlaşılmamak için kapalı bir anlatım tercih etmiştir” (Bezirci, 2013:20-45).

Türk şiirinde toplumcu gerçekçi sanat anlayışı ile öne çıkan Nazım Hikmet, şiir tekniği ve felsefi düşünceleriyle genç kuşakları etkilemiştir. Şairin genç kuşaklar üzerindeki etkisi iki farklı yönlüdür: Bir kısım şair ve yazar Hikmet'in şiirinin siyasal yönünden beslenmiş, bir başka grup ise -ki bunlar çoğunluğu oluşturur- şairin sanatsal yönünden etkilenmiştir (Oktay, 1986:360-361).

1940 yılında, toplumcu gerçekçi şiir anlayışı, geniş bir şair kadrosu tarafından benimsenmiştir. Ahmet Oktay bu dönem şair ve yazarları ile ilgili şu görüşleri belirtir:

“1925-1940 arasında, yazın alanında gerek kuramsal gerekse kılğısal düzeyde, toplumcu gerçekçiliğin kendi terimler ile açıklandığı ve örneklendirildiği söylenemez. Bu yüzden gerçekçi ve topluma dönük bir yazın, dönemin tüm yazarlarınca paylaşılan ve onları benzer bir kulan bir görüş olmuştur.1940'lara kadar, profesyonel politikacı değilse bile profesyonel toplumcu gerçekçi yazar, kendisini ötekilerden ayıran kuramsal öncülleri ne yazık ki yeterince açıklayamamıştır.” (Oktay, 1986:435).

“40 Kuşağı Şairleri” olarak anılan Ercüment Behzat Lav, Attila İlhan, Rifat Ilgaz, Şükran Kurdakul, Nevzat Üstün, Hasan İzzettin Dinamo, Ahmed Arif, Enver Gökçe, Ömer Faruk Toprak, Cahit Irgat gibi isimlerdir.

1960 kuşağı şairlerinin poetikalarının oluşmasında siyasi ve sosyal hayat etkili olmuş, dönemin şairleri “*şair ve ideoloji*”yi (Korkmaz ve Özcan, 2013:310) iki önemli sığınak olarak kabul etmiştir.

“Siyasi hayatın kazandırdıkları ve kaybettirdikleri arasında kalan, bir şekilde siyasi mücadele veren bu şairler yeni bir düzen ve anlayış getirme gayretiyle eserler verirler. Toplumcu gerçekçilik anlayışının sosyalist gerçekçilik, devrimci şiir ya da sanat, işçi sınıfına yönelik sanat, işçi ve köylülere yönelik sanat olarak farklı değerlendirmelerle karşılığının arandığı görülür. 1960 kuşağının eserlerinin tüm bunları içine aldığı ve hepsinin birleşiminden bir senteze ulaştığı söylenebilir.” (Kayabaşı, 2011:29).

Bu dönem şairleri Ataul Behramoğlu, İsmet Özel, Süreyya Berfe, Gülten Akın, Sennur Sezer, Can Yücel, Özdemir İnce, Nihat Behram, Refik Durbaş, Kemal Özer gibi isimlerdir.

1960’ların toplumcu kadın şairleri kadını, kadın sorunlarını ve bu konuya ilişkin farkındalığı şiirlerinde açığa çıkarmıştır. Bireysel ve toplumsal izlekli şiirleri ile kadına yönelik yepyeni bir bakış açısı kazandırmıştır.

Edebiyat yaşamı boyunca bireysel ve toplumsal birçok farklı soruna ve konuya değinmiş olan Gülten Akın’ın şiirlerinde, özellikle kadın, kadına ait duygular, düşünceler ve sorunlar ön plana çıkmıştır. Şair şiirlerinde “genç kızların varoluş sancılarını, toplumun kadın üzerindeki sınırlayıcı baskılarını, kadının toplumsal sorunlarını, kadının kadın olmasından kaynaklı özgül sorunlarına yönelmiş ve erkekle birlikte toplumsal mücadelenin içindeki kadını ele almıştır” (Mutlu, 2015:114).

1964 yılında ilk şiir kitabını yayımlamış olan Sennur Sezer; kadını, kadın sorunlarını ve kadınlık hallerini konu edinmeye ilk şiirlerinden itibaren başlamıştır. Toplumsal meseleleri ve sorunları kadının bakış açısıyla şiirine taşımış; şiirlerinde yoksulluk, işsizlik, göç, gelir eşitsizliği, emek sömürsü gibi birçok izleği kadının yaşantısı üzerinden aktarmıştır. Turgut Uyar, “*sayılı birkaç kadın şairlerimizden biri*” olarak kabul ettiği Sezer’in şiirine dair düşüncelerini, şu sözlerle ifade eder:

“Hemen hemen hepsi toplumsal içerikli şiirlerinin, yalın, süssüz, yapmacıksız bir dili vardır. Bence en önemli özelliği, kadınlığı, kadınlığını hatırlatmadan kadınca şiirler yazmasıdır.” (Uyar, 2010:57).

Edebiyat dünyasına 1958’de ilk şiirinin Sanat Dünyası dergisinde yayımlanması ile adım atan Sennur Sezer; yaşamı sanattan ayrı görmemiş, daima hayatın içinde olanı konu edinirken, her zaman ezilen ve sömürülen insandan yana bir dünya görüşünü benimsemiştir.

1. TÜRK ŞİİRİNDE KADIN (1860-1960)

Türk şiirinde uzun yıllar boyunca varlığını sürdüren izleklerin başında “kadın” gelir. Farklı yüzyıllarda yaşamış, farklı sanat anlayışına ve farklı bakış açılarına sahip şairler, kadın izleğini birçok yönüyle ele almıştır. Şiirlerde kadın, çeşitli unsurlara benzetilmiş ve ilham kaynağı olarak görülmüştür. Şairler kadına ait fiziksel özellikleri, tavırları, duyguları, sezileri ve düşünceleri her yönüyle şiirlerine taşımışlardır.

Divan şiirlerinde “kadın”, güzellik unsurları etrafında, ortak estetik kalıplar, motifler, mazmunlar, benzer hayal ve imgeler çerçevesinde ele alınmıştır. Kadın, divan şiirinde, ayrıntılı ve sanatkârane bir şekilde, sevgili tipi olarak işlenmiştir. Şiirlerde “sevgilinin güzelliği abartılmış, idealize ve estetize edilmiş bir güzelliştir: Servi boylu, ince belli, uzun ve siyah saçlı, kalem kaşlı, gül yanaklı, nokta dudaklı, yakıcı bakışlı, ok kirpikli, mis kokulu, edalı, alımlı, nazlı, genç ve can alıcı bir güzelliğe sahiptir. Çevresinde birçok aşığı vardır. Acı çektirir, acımasız ve zamana da vefasızdır. Aşığın her an aşk ıstırapı ile yanıp kavruluşu karşısında sevgili ilgisizdir” (Emiroğlu, 2015:250). Âşık; koşulsuz seven, ıstırap çeken, bekleyen, yakınan, özleyen ve sevgili uğruna her türlü cefaya razı olan, hatta onun için canını vermekte hiç tereddüt etmeyen bir tiptir. Bu bakımdan divan şiirindeki sevgili ve âşık tipi, şairlere göre değişmez, ortak tasvirler ve motifler aracılığıyla tarif edilir.

Divan şairleri şiirlerinde idealize bir güzellik yaratmaya çalışırken, soyut insan güzelliğini işlemeye tercih etmişlerdir. Bu yönleriyle divan şairleri, şiirlerine konu olan güzelliğin cinsiyetini belirtmemeye gayret göstermiştir. Bu bakımdan “kadın güzelliğine karşı beslenen hayranlık duygusunun bir belirtisi olan normal aşka, divan edebiyatında, çoğunlukla, ya erkeğe yöneltilecek somut, fakat anormal bir yön ya da Allah’a yöneltilecek İlâhî ve soyut bir nitelik verilmiştir. Bu yön değiştirme ya da soyutlaştırma eylemi estetik ölçülere kadar uzanır ve sonuçta, gerçekte ilgisi bulunmayan, tabîî niteliklerinden ve estetik ölçülerinden çok uzak, ortak bir sevgili tipine ulaşılmıştır” (Önertoy, 1981:2-3).

Divan şairleri hükümdarlara hitaben yazdıkları methiyelerde ve kasidelerde, değişmez ideal bir güzellikten söz ederler. Yüce, azametli ve hükmedici olan

sevgili; karakter ve davranış bakımından hükümdarın davranışları ile benzerlik gösterir. Bu özelliklere sahip sevgili “sevmez, bir nevi tabii vergi gibi seilmeyi kabul eder. İsterse iltifat ve lütfeder. Hatta hükümdar gibi ihsanları vardır. Yine onun gibi isterse, bu lütfu ve ihsanı esirger. Hatta cevr eder, işkence eder, öldürür. Kıskanılır, fakat kıskanmaz. Bir saray, bir yığın mâbeyinci, gözde veya gözde olmaya namzetlerle doludur. Sevgilinin etrafında da rakipler vardır. Âşık tıpkı bir saray adamı gibi bu rakiplerle mücadele halindedir. Hulâsa saray nasıl mutlak ve keyfi idare, hatta kapris ise, sevgili de öyle naza giden hür iradedir” (Tanpınar, 2013:28). Bu bağlamda, şiirlerde, sevgilinin azametini ve hükmediciliğini açıklamaya yönelik ifadeler yer verilir.

Divan şiir geleneği içinde zenginleşen ve özgünleşen imge, mazmun ve motifler ile ideal bir sevgili tasvir edilir. “Bütün divan şairleri aynı sevgiliye tutkunlardır sanki. Çünkü tek bir sevgilide olanı değil, çağın ortak beğenisine göre, üstünde bütün güzellikleri taşıyan varsayılmış bir sevgilide olması gerekeni anlatmaktadırlar; sevgiliyi değil, sevgili kavramını anlatmaktadırlar. Bazen bu sevgilinin kadın mı erkek mi olduğu hatta insan mı değil mi olduğu belli olmaz. Özellikleri benzetildiği şeylerden parça parça anlaşılır. Büt-i tersâ’dır o birahm’dır, servden bâlâ’dır, zülüfleri küf-i zülf’dür hep, kâkülleri kâkül-i müşgi, dişleri bahanesiz gevher, sözleri şehd ile şeker’dür” (Süreya, 1991:25-26). “Bu benzetmelerden ve uzuvların münasebetlerinden fevkaled mısralar ve beyitler meydana getirilmiştir. Bu uzuvlarla, bazı din, savaş, ilm-i nücûm, efsâne, hatta bahriye mefhum ve motifleri arasında dikkat çekici alakalar kurulmuştur. Hatta denilebilir ki kadın güzelliği ile alaka kurulmayan hiçbir şey yoktur” (Cebeci, 2017:25).

Divan şiirinde sevgili, teşbih ve mübalağa ile yüceltilmiş, müphem, soyut ve idealize edilmiş bir şekilde ele alınırken, Tanzimat şiirinde “kimliği bilinen, adı sanı belli, aramızdan birisi olan, canlı, kanlı, olağan insan özelliklerine sahip, somut sevgili ve bildiğimiz, canlı tabiat tasvirleri girmeye başlar” (Çetin, 2016a:32). Tanzimat şairleri divan şiir geleneğinden uzaklaştıkça, şiirin muhtevasının ve kullanılan temaların değiştiği görülür. “Tanzimat Dönemi’nin başından sonuna bakıldığında modern şiirde bireysel duygular, ferdi buhranlar ve

aşk duyguları giderek artış gösterir. Geleneksel şiirin sürekli tekrarlanan klişe, soyut bir varlık olan sevgili tipini bırakan modern şiir, gerçek hayattan alınan insanlar arasındaki aşkı gerçekçi boyutlarıyla yansıtmaya çalışır. Geleneksel şiirin divan kolundaki soyut sevgili tipi yerine gerçek kadın ve erkeğin aşkları şiire konu olur. Yeni aşk ve sevgili tipi Fransız edebiyatı başta olmak üzere Avrupa edebiyatlarındaki gibi Türk şiirine girer” (Emiroğlu, 2015:225).

Tanzimat Dönemi eskiyi bünyesinde sürdürmeye devam ederken, aynı zamanda toplumsal ve edebî anlamda yeniliğe geçişin adımları atılmaya başlanır. Bu dönemde “Türk şairleri bir yandan Klasik Türk şiiri anlayışını devam ettirirken bir yandan da Batı’dan esinlenmeye yeni edebiyat anlayışına uygun metinler ortaya koymuşlardır” (Çetin, 2012:46). “Tanzimat Dönemi Türk şiirinde en önemli değişiklik ve yenileşme içerikte olmuştur. Her alanda Batılılaşma hareketlerinin hız kazanmasıyla birlikte şairler de Batılı anlamda yeni duygu, düşünce ve hayal unsurlarına yer vermeye başlamış” (Çetin, 2016a:32).

Tanzimat Dönemi’nde Batı’nın etkisiyle; şiirin şeklinde, vezinde ve muhtevasında değişimler meydana gelmiştir. Bu döneme kadar, özellikle divan şiiri geleneği çerçevesinde yetişmiş olan şairler, şiirlerini çoğunlukla geleneğin kaideleri içerisinde kalarak yazmıştır. Geleneğin tanıdığı olanaklar ve sınırlar içinde eserler ortaya koymuşlardır. Bu geleneğe bağlı kalan kadın şairler de şiirlerinde ortak motifler, mecazlar ve mazmunlar kullanmışlar; şiirlerini kendi duygularını dile getirmek yerine erkek egemen üsluptan yararlanarak söylemişlerdir. “Zeynep Hatun’dan başlayarak, Leyla (Saz) ve Fıtnat (Trabzonlu) Hanımlara kadar uzanan bu zaman çizgisi üzerinde, sayısı çok da fazla olmayan bu kadın şairlerin –nisbeten Mihri Huriç- kendilerine özgü bir kadın söylemi teşkil ettiklerinden söz etmek mümkün değildir. Onlar divan geleneğinin erkek ağzından ve gönlünden belirlenmiş imaj sistemi içinde, kendi kadınsı duyguları yerine erkeklerin ifade kalıplarını yüklenmişlerdir. Bunun bazı nedenleri olabilir. İlki mevcut aleti maharetle kullanarak, divan edebiyatının kalıplaşmış ve geçerli söylemini terennüm edebiliyor olmanın getirilerini, bir tür edebî iktidar ruhsatını sahiplenme arzusudur. Diğeri ise, şiir biçiminde dahi olsa kendinden söz etmiş, manevi cazibelerini sergilemiş olmanın yaratacağı toplumsal baskıdan muaf

kılınma endişesidir. Köprülü, divan geleneği içinde şiir yazan kadın şairleri kendi kadınlık duygularını dile getirememiş ve suni bir şiir yaratmış olmakla itham eder” (Bekiroğlu, 2008:230).

Divan edebiyatı geleneği içinde yetişen Mihri Hatun ise şiirindeki muhteva bakımından döneminin diğer kadın şairlerinden ayrılır. Divan edebiyatı uzmanları onun divanında mazmunların dışına çıkarak kadınca duyguları dile getirdiğini belirtmektedirler (Enginün, 2007:264). Diğer kadın şairlerimizin hemen hemen hiçbirinde görülmeyen rahatlık ve samimiyet Mihri Hatun’da görülür. Sennur Sezer “Kadın ve Şiir” adlı yazısında Mihri Hatun’dan şöyle söz eder:

“Hiç evlenmemiş biri olarak arasında nikâh bağı olmayan erkekleri âşık olarak adlarıyla şiirinde anacak kadar açık sözlü olan bu ozan kadın 15. Yüzyıl sonunda Amasya’da şehzade sarayında yaşamıştır. Tanrı’sına kusurlarını halktan gizlemesi için yalvardığı şiirinde (Tazarrunname) bile kadın erkek eşitliğinden söz etmekten çekinmez.[...] Dönemdaşlarının aşk konusunda erkeğe denk saydıkları Mihri şiirinde de döneminin ünlü erkek ozanlarıyla boy ölçüşmekten çekinmez.” (Nacitarhan, 2010:291).

“Tanzimat Dönemi, Türk kadını için bazı konuların kaleme alınmaya başlandığı bir zaman olmuştur. Bu dönemde kısmen Batı etkisiyle kadının toplum içindeki yeri tartışılmaya başlanmıştır. Bu fikirler önceleri edebî eserlerde yer almış, sonraları süreli yayınlarla toplumun geniş kesimine aksettirilmeye çalışılmıştır. Tanzimat aydını kadının toplum içindeki yerini tartışırken hemen hep ‘şehir kadını’ üzerinde durulmuştur. Yazarlar işsiz, canı sıkılan kadının problemlerini ele alıp, onu toplumda işe yarar hale getirmenin yollarını aramışlardır. Bu konuda yapılacak ıslahatta, kadının eğitiminin ön planda çıkarılmasını ister” (Kurnaz, 1991:34). Özellikle yazarlar kadının eğitimi ile aile yaşantısı içerisinde kadının çocuğu yetiştirmede ve terbiye etmede önemli bir rolü olduğunu düşünür. “Namık Kemal kadınları çocukların, eğitimcisi olarak görmüştür. Abdülhak Hamit ise eserlerinde – şiir ve tiyatro oyunu- kadınlara önemli bir yer ayırmıştır. Her ne kadar aşırı ifadeler etkiyi azaltsa da o kadınların erkeklerle birlikte savaşılabileceğini, en yüksek sosyal görevleri yüklenebileceğini savunur.[...] Abdülhak Hamit ayrıca kadınları cinsi arzuları ve iç dünyaları açısından ele alan yazardır. ‘Garam’ adlı uzun şiirinde, kadın sorunları öncelik taşır. Onun savunduğu görüşler, ancak Cumhuriyet Dönemi’nde gerçekleşmiştir” (Enginün, 2012:18-19).

Tanzimat Dönemi'nin ilk dönem sanatçıları Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa şiirlerinde ağırlıklı olarak toplumsal konuları işlemiştir. Şairler şiirlerinde çoğunlukla “medeniyet, hak, hukuk, adalet, özgürlük” gibi konular üzerinde durmuş bazı şiirlerde ise bireysel izlekli şiirler yazmıştır. Kadın, Tanzimat şairlerinin şiirlerinde aşk izleğiyle birlikte verilir.

Şinasi “Arz-ı Muhabbet” adlı şiirinde aşk, cinsellik ve erotizm kavramlarına yer verir. Sevip beğendiği ve tasvir ettiği kadını erotik özellikleriyle ortaya koyarak eski divan şairlerinin soyut sevgili imgesine karşılık somut, canlı, kanlı, fiziksel özellikleriyle belirgin bir sevgili tipi öne çıkarır (Çetin, 2016a:39).

Ahmet Hamdi Tanpınar *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde Namık Kemal'in şiirinde kadın tasvirine “ilk önce ve iyice okunursa antik bir heykeli hatırlatan bir sarahatle” rastlandığını dile getirir (Tanpınar, 2013:367). “...Vaveyla'daki vatani temsil eden kadın gibi dudağını, gerdanını, boynunu tasvir edilmiş görürüz. *İntibah*'ın yalı tasviri, *Cezmi*'deki Perihan tasvirleri hep aynı sınıfa girer. Fakat 'Rüya' Namık Kemal'in şiir ve hayal dünyasının tetkiki için bize birçok ipucu verir. 'Bir rüya gördüm, öyle bir hayale bin hakikat fedadır' cümlesinin ilk parçası Victor Hugo'nun *La Legende des Siecles*'inin ilk mısrasıdır. Ondan evvelki uykusunu anlatan 'İki yaşında bir masum validesinin memelerine dayansa' hayali şüphesiz ki Meryem tablolarından gelir” (Tanpınar, 2013:368).

Ziya Paşa'nın şiirlerinde kadın, sevgili olarak ele alınmıştır. “Yüceltilmiş, kendisi için her türlü fedakârlığın yapıldığı ama âşıklarına yüz vermeyen, taş kalpli, güzellerin ve güzelliklerini şahı, aşığının sabahlara kadar kendisi için gözyaşı döktüğü, cadı ve cellat gamzeli bir sevgili tipi, Ziya Paşa tarafından çizilir. Ziya Paşa, aşk, sevgili, içki, meyhane gibi konulara gazellerinde, şarkılarında ve diğer metinlerinde bol bol yer vermiştir. Bu konuyu işleyişi tamamen denilecek ölçüde divan şiiri anlayışına bağlıdır” (Çetin, 2016a:67-68).

Tanzimat'ın birinci kuşak şairlerinin şiirlerinde şekil ve muhteva açısından değişimler başlamakla birlikte, bu dönem şiirlerinde divan şiiri geleneğinin etkisi görülür. Şiirlerde kadın; soyut, gerçeklikten uzak, idealize bir şekilde ele alınmış

“yaratılan ‘ideal güzel’, bu dönemin şairlerine kaynak olmuştur. Tanzimat’ın ikinci kuşağı ile bu güzelliğin birden bire değiştiği görüldü. Bunda da aşkı romantik duygularla beslemesine rağmen, Rezaizade Mahmut Ekrem’in emeği büyüktür” (Parlatır vd., 2016:348). Kadın ilk defa Ekrem’de bağımsız bir konu olarak dile getirilir. Ekrem’e göre: “İnsan güzelliği olarak da sanat eseri için, ön planda gelen varlık kadındır. Bütün büyük sanat eserleri hep ondan gelen ilhamla, hep onun güzelliği ve sevgisiyle yaratılmıştır” (Tuncer, 1992:145).

Rezaizade Mahmut Ekrem, şiir yazma arzusunun açığa çıkmasında ve büyük eserlerin yaratılmasında kadını ilham kaynağı olarak görür. “Şairin gözünde canlanan kadınısı güzellik, ilham perisidir. Sanatçı onu yakalamak ister, ancak elde edemez. Arzuları yeniden kabarcaktır, gene o güzelin peşinden koşacaktır. Bu bir anlamda sanatçının arayışıdır, iyiyi ve güzeli arayıştır. [...] Onda sanata verilecek hem ‘güzellik’ hem de ‘aşk’ vardır. Bir başka deyişle bunlar, sanatın temel taşıdır. [...] Ondaki güzelliğin yalnızca dış görünüşe özgü olmadığını, ruhî güzellik ve incelik açısından da kadının sanata büyük katkıda bulunabileceğini vurgular” (Parlatır vd., 2016:296-298). “Ekrem kadının gerçek değerini ortaya koyma çabasıdadır. Onun toplumdaki yeri, güzellik anlayışına katkısı, güzellik düşüncesinin olgunlaşmasına etkisi artık açıkça meydandadır. Bunu kavrayan şair, her ne kadar romantik anlayışı benimsemişte olsa, yazdıklarında kadına elbette yer verecektir. ‘Mağrûka’, ‘Gönlüme Yâr Bulunmaz mı Benim’, ‘Bu da Bir Şi’r-î Muhzin-i Diğer’ gibi şiirleri yanında yer yer öteki yazdıklarında da kadın gerçek yanları ile görülür” (Parlatır vd., 2016:348).

Rezaizade Mahmut Ekrem’in şiirlerinde, bireysel konular ağırlıklı olarak ön plana çıkar. “Ekrem şiirinde sosyal konuların doğrudan yer almamasına karşılık bazı mısralarda devrin temel kavramlarını dile getirir. Bunun en çarpıcı örneği ‘Mağrûka’daki intihar eden kadının, kocasının ikinci eş daha seçmesi üzerine ölümü göze almasıdır” (Enginün, 2016:498).

“Fevrimde geçer o nahs-ı hâil.

Yarın sana bir siyah gündür

Lâkin yine akşamı düşündür:

Her şâm tulû-ı mihr-i hâver

Eyler dil ü dideni münevver!

Vicdan araya girerse şayet

Olmazsın onunla pek mukayyet,

Dersin: Bu da şîve-i kadermiş

Bîçarenin ömrü ol kadarmış!” (Enginün ve Kerman, 2011:142).

Mağrûka’da, çokeşli bir hayat sürmektense ölümü tercih eden bir kadının dramı konu edinilmiştir. “Mağrûka’da söz konusu olan kadın, Recaizade’nin yengesidir. Çok eşliliğe, hayatını feda ederek karşı koyan kadın da, Türk şiirinde bir yeniliktir. Konu bütünüyle yaşanmış bir gerçekten alınmıştır. Roman ve tiyatrolarda bolca işlenen bu konunun, gerçek bir olaya dayanarak şiire geçmesi yenidir ve şairin, şiirini sosyal konulara kapamadığını da gösterir” (Enginün, 2016:498).

Abdülhak Hamit Tarhan’ın şiirlerinde kadın; “incelik zarafet kaynağı ve hayranlık konusudur” (Tuncer, 1992:190). Hamit, pek çok şiirinde aşka yer verir. Fakat onda aşk maddî, tensel ve yüzeyseldir. Ruhsal bir derinliği ve samimi bir bağlılık yoktur. Yüceltilmiş, manevi, kutsal bir aşk değeri yoktur. Kadın konusunu feminist açıdan ele alan bir yaklaşımı da olmuştur. Bunu özellikle *Garam* adlı eserinde görmemiz mümkündür (Çetin, 2016a:113). *Garam* adlı eserinde “bir zaman, kadınların da savaşa gittiklerini, toplantılara katıldıklarını, erkeklerle birlikte hutbe dinlediklerini ve erkekten kaçmaya gerek görmediklerini belirttikten sonra; ‘*Bil şunu inkâra yoktur ki mecal/ Bir gerek âlemde nisvân ü ricâi*’ beytiyle kadın-erkek eşitliği sorununu ortaya koyar” (Önertoy, 1981:31).

Abdülhak Hamit; toplumdaki roller ve değerler bakımından, kadının ve erkeğin eşit olması gerektiğini belirtir ve eserlerinde kadın haklarından yana bir tutum sergiler. “*Garam*’daki delikanlının mukabili aldatılmış genç kız, *Kahpe* veya *Bir Sefilenin Hasbîhali*’nde yer alır. Hamit bu iki eserde de kadın haklarından çarpıcı şekilde bahseder” (Enginün, 2016:513). “*Kahpe*’de Hamit, kendisini baştan çıkararak ve geneleve düşmesine sebep olan erkeği sevmekte devam eden bir kadını kendi diliyle konuşturur. *Kahpe* düşmüş bir kadının savunması ve hakkını aramasıdır. Kadının intiharından önceki hezeyanları olarak ağzından çıkan sözlerde feminizm ilk izlerini bulmak mümkündür” (Parlatır vd.,

2016:469). Bu açıdan Tarhan, şiirinde kadının düşüncelerine ve duygu dünyasına yer verir. “*Kahpe ve Bir Sefilenin Hasbıhali* aynı tarihlerde yazılan, biri adı değiştirilerek basılan öteki uzun yıllar ortaya çıkmayı bekleyen bu iki eser bir anlamda kadın-erkek ilişkilerinin kendi açılarından anlatılmasıdır ve birbirini tamamlamaktadır. Kadın eğitimi ve Avrupa kadınlarıyla Müslüman kadınların kıyaslandığı, kadın erkek eşitliği üzerinde ısrarla durulan eserde kadın kıyafetleri ve örtünme mecburiyetinin din değil örfle ilişkisini belirtir” (Parlatır vd., 2016:467). Abdülhak Hamit bu bağlamda, toplumsal yapıda mevcut olan; kadının eğitim sorununu, toplumsal yaşamdaki rollerini, giyim-kuşamını, cinsiyete dayalı eşitsizlikleri ve ikili ilişkileri şiirlerinde konu edinmiştir.

Abdülhak Hamit’in şiirde yaptığı ilk yenilik *Duhter-i Hindu* adlı oyunundaki “Tanaggum” manzumesiyledir. (Enginün, 2016:507). Abdülhak Hamit Tarhan’ın “Tanaggum” manzumesinde bir kadının, erkeğe duyduğu aşk ve ıstırap konu edinilmiştir. “*Duhter-i Hindu* (Suruciyi) Tomsen adlı bir İngiliz subayına âşıktır ve bu aşk ona ıstırap vermektedir. Suruciyi hem aşkını anlatır hem de duyduğu ıstırabı. Burada hem muhteva hem de şekil değişmiştir. Divan edebiyatı mazmunlarının parçalandığı, bir kadın ağzından söylenen bir şiirdir. Türk şiirinde ilk defa kadının aşk ıstırabını bildirir. Divan edebiyatında kadının belirlenmiş olan tipi dışına çıkılmaz. Kadın yalnız ıstırap veren, aşka konu olan, fettan, cevri eden kişiydi ve daima sevgilidir. Kadının bir anne, zavallı, hasta olarak görülmesine rastlanmazdı. İstırap ise sadece erkeğe hastır. Divan tarzında yazan kadın şairlerin de bu mevcut kalıba uydukları ve erkek şairlerden farklı olmadıkları görülür. Divan şiirinde kadının duygu ve ıstıraplarından sadece hikâyeye sayılması daha doğrusu sadece mesnevilerde söz edilir. ‘Tanaggum’da divan şiirinde sevgilinin yüzü olan ‘mihir’ mazmununu Hamit, sevgilinin varlığı yerine kullanmıştır. Suruciyi sevdiği erkek için gözyaşı (âb-ı çeşm) döken, ıstırabını belli bir yerde, geniş bir tabiat içinde yaşayan, ıstırap çeken bir kadındır” (Enginün, 2016:507-508).

“Gözümün uçtu gitti tâb u fer’i

Hâb-ı rahat gibi figân figân

Vechi didemden olmasın mı nihan

Ki değil merdüm- âşinâ o peri?

Kıldı hicran ikâmete me'nus

Beni vahşî gibi yabanlarda

Gördüğüm rahatı çobannlarda

Belde halkında görmedim, efsûs!” (Enginün ve Kerman, 2011:149).

“Bir kadının erkeğe karşı duyduğu aşkı dile getiren bu ilk şiirde divan edebiyatı mazmunlarını parçalamıştır. Divan edebiyatında yalnızca ıstırap veren, sadece sevilen kadının yerini bu şiirde ıstırap çeken ve seven kadın almıştır. Ayrıca şiirde sevenin ve sevilenin de adı bellidir” (Parlatır vd., 2016:443).

Hem yeni tarzda, hem de eski tarzda şiirler yazan Muallim Naci “aşk, sevgili, kadın konularında genellikle divan şairleriyle aynı duyarlılığı paylaşmakta ve genelde soyut anlamda ideal sevgili tipine duyulan nezih, yüce, duygulu aşkı terennüm etmektedir. Ancak az da olsa cinsellik ögesinin belirgin olduğu erotik anlamda aşk şiirleri de bulunmaktadır” (Parlatır vd., 2016: 679).

“Köylü Kızlarının Şarkısı” isimli şiirinde, Muallim Naci, köylü kızların duygularını halkın yerel deyimlerini ve söyleyişlerini kullanarak anlatmıştır. “Divan şiirinde köylü kızların duyguları hiçbir zaman şiire konu olmamıştır. Tanzimat’tan sonra ilk defa Abdülhak Hamit, *Sahra*’da ve daha başka şiirlerinde, kırdan yaşayanların mesut hayatından ve duygularından bahsetmiştir. Naci’nin ele aldığı tem tamamıyla yenidir. [...] ‘Köylü Kızlarının Şarkısı’, hem muhteva hem üslup bakımından yeni bir şiirdir” (Kaplan, 2017:98). Muallim Naci “Köylü Kızlarının Şarkısı” adlı şiirinde genç bir kadının duygularını işler (Çetin, 2012:97).

“Tepeden nasıl iniyor bakın

Şu kızın nişanlısı şanlıdır

Yaratan nazardan esirgesin

Koca dağ gibi delikanlıdır

Fese bak fese ne güzel de âl

Ne de hoş belindeki morlu şal

Demedim ya ben sana bak da kal

O kadar da bakma ziyanlıdır.” (Enginün ve Kerman 2011:192).

“Şiirde yukarıdan aşağı doğru gelen yakışıklı bir delikanlıyı seyreden bir köylü kızının duygularına, köylü kızlarının birbirlerinin nişanlıları hakkındaki izlenimlerine yer vererek evlenmek istedikleri erkeklerin yiğitlikleri, kahramanlıkları öne çıkarılır” (Çetin, 2012:97).

Dönemin diğer önemli bir ismi ise Nigar Hanım’dır. Nazan Bekiroğlu, Nigar Hanım’ı ara nesil şairlerinden biri olarak değerlendirir: Nigar Hanım’ı “*Tanzimat’tan Servet-i Fünun’a geçiş yıllarında varlık gösteren bir ara neslin şiirde yüklendiği duyarlılığın çerçevesini buluruz*” (Bekiroğlu, 2008:258) der. Ali İhsan Kolcu’nun “*Şiirlerinde kadınsı bir duyarlılığı işlemeğe çalıştı*” (Kolcu, 2016:317) dediği Nigar Hanım Avrupalı Türk edebiyatının bir kadın kaleminden çıkma ilk şiir kitabı *Efsus*’un yazarıdır. “Elem Teraneleri” olarak tanımladığı şiirleri, döneminde kadınlara yazma ve yayımlama cesareti verdiği gibi erkek yazarlar üzerinde de geniş bir etki alanı oluşturur (Karaca, 2006:362). “...Nigar Hanım (1862-1918) ‘Uryan Kalb’ takma adıyla Servet-i Fünûn mecmuasına da yazmıştır. Servet-i Fünûn tesirinin şiirlerinde görüldüğü Nigar binti Osman da şiirlerinde çoğu zaman bedbaht evliliğini anlatır. Şiir kitaplarının adlarını bile onların mahiyetinde açıklar” (Enginün, 2007:266-267). Şiirinde genellikle beşeri anlamda romantik bir aşk duyarlığı görülür. Bazen de beşeri aşktan ilahi aşka geçişi konu edinir. Kimi zaman soyut bir sevgiliye yönelik aşk duyguları, aşkına karşılık alamayışın hüznlerini, ümitsiz aşkları, aşkta kıskançlık duygusunu da terennüm eder (Çetin, 2016b:174). Ayrıca [...] Nigar Hanım, Balkan ve Çanakkale savaşları sırasında yazdığı şiirle Türk kadınlarını mücadeleye çağırmıştır (Kurnaz, 1991:39).

Nigar Hanım, kadının eğitilmesinin önemini, annelikle ilişkilendirerek ortaya koymuştur. Çocuğun doğumundan itibaren onunla yakından ilişkide olan anne, çocuğu eğitmede ve terbiye etmede önemli bir rolü vardır. Bu noktada şaire göre; “İlk terbiye anneden alındığına göre kadının eğitimi çok önem taşır” (Kurnaz, 1991:38-39). Nigar Hanım, evladın terbiyesinin milletin terbiyesi anlamına geleceğini düşünür. Annelik şerefine sahip olan kadınların “tahsil ve

terbiyesi ne kadar” kuvvetli olursa, “terbiye-i umumiye-i millîye” de o kadar kuvvetlenmiş olur. Çünkü “saadet-i âtiye” demektir. “Ve hüsn-i terbiye de validenin evladının zihnine ilka edeceği fikirlere ve göstereceği misallere ve va’z edeceği esaslara tabî bulunduğundan validenin, evladına tesirât-ı maneviyesi, terbiye-i millîye nokta-i nazarından ne kadar mühim bir mesele olduğu” ortaya çıkar (Bekiroğlu, 2008:343).

Tanzimat Dönemi şiir ilgili söz konusu yenilikler ve değişimler, Servet-i Fünûn Dönemi’nde yerleşmiştir. “Servet-i Fünûn şiiri genelde sosyal değil bireysel bir şiirdir. Klasik Türk şiirinin kolektif mazmun sisteminden Batılı duyarlığa dayalı bireysel imge anlayışına kesin olarak geçişin gerçekleştirildiği bir dönemdir” (Çetin, 2012:48). Söz konusu dönem, Doğu-Batı karşıtlığının son bulunduğu ve Batı edebiyatının her bakımdan örnek alındığı bir dönem olmuştur.

“Servet-i Fünûn topluluğunun en fazla üzerinde yoğunlaştığı edebî tür şiirdir. Bu akıma mensup olanların çoğu şairdir. Bunlar, Türk şiirini hem şekilde hem de içerikte Tanzimatçılardan daha ileri bir seviyede Batılaştırmaya çalışırlar. [...] Servet-i Fünûn şairlerinin en çok işledikleri konulardan birisi aşktır. Aşk başlıca iki boyutuyla işlemişlerdir: Romantik ve cinsellik. Daha çok romantik boyutuyla ele almışlardır. Marazi hassasiyet denilen hastalık bir duyarlılıkla romantizmin melankolik yaklaşımıyla, abartılı duyguculuğu içinde algılanan bir aşk konusu işlenmiştir. Daha çok acı, hüzn, keder, melal gibi duygularla algılanan bir aşk ön plandadır. Servet-i Fünûn şairinin ideal sevgili tipi süzgül, durgun, veremli sarı yüzlü, hüznü tabiatla birlikte düşünülen romantik bir kadındır. Ancak zaman zaman cinselliği ön plana çıkararak aşkı tensel hazlara bağlı şehvi boyutuyla da ele almışlardır” (Çetin, 2016b:10-12).

Orhan Okay *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı* adlı eserinde Servet-i Fünûn Dönemi’nde kaleme alınmış şiirler hakkında “*derinliksiz, küçük duygulanmaların mahsulleri olan bu manzumelerin çoğu, özentili kıyafetleriyle güzel kadınların, siyah, mavi, yeşil gözlerin, siyah ve sarı saçların tasvirlerinden ibarettir. Aşklar ise çok defa platoniktir ve bedbahtlıklarla yüklüdür*” (Okay, 2015:195) görüşünü ileri sürer.

Türk edebiyatını 1860'dan beri devam eden Batılaşmanın kesin safhasına hızla ulaştırılmış olan Servet-i Fünûn hareketinde büyük yeri bulunan Tevfik Fikret'in XIX. asrın sonlarında Türk şiirini tamamıyla Avrupai bir görünüş almasındaki payı büyüktür. Ekrem ve Hamit'ten aldığı ilhamla ve büyük sanatçı kabiliyeti sayesinde Fikret, Avrupai Türk şiirinin 1880'den sonra atılmış sağlam temelleri üzerinde modern bir yapı kurmayı başarabilmiştir (Akyüz, 2015:98).

Dönemin mevcut siyasi baskısından dolayı toplumsal konulara yeteri kadar değinemeyen Tevfik Fikret'in şiirlerinde, genellikle aşk ve tabiat temaları öne çıkar. "Fikret toplumsal ve siyasi ortamın ağırlığından kaçarak, tabiata, sanata veya aşka sığınır. Bunlar onun sığınağı, kurtuluş ve huzur aradığı aşyanıdır. Eşine bağlılık duygularını içeren aşk şiirlerinin yanında başka kadınlara duyduğu ilgiyi yansıtan, hatta erotik düzeyde ve cinselliği öne çıkaran aşk şiirleri vardır. Çoğunlukla romantik düzeyde kalan, ruh ve kalp birlikteliğini, duygusal bütünleşmeyi esas alan aşk şiirleri yazar" (Çetin, 2016b:26-27). Fikret'in aşkı merkeze aldığı şiirlerden biri de "Süha ile Pervin"dir. Şair bu şiirde tabiatın ortasında muhabbet eden iki sevgilinin ruh halini anlatır. "Şiir de tabiatın kucağına sevgilisi ile birlikte çıkan bir genç adamın duygu dünyasındaki dalgalanmalar aşkın yarattığı karmaşık bir tablo biçiminde okuyucuya sunulmaktadır. Üstelik bentler arasına serpiştirilen mensur metin gençlerin bu duygularını daha açık bir biçimde yansıtmalarına kolaylık sağlar" (Parlatır vd., 2006:60).

SÜHA

"Müteaccip ve müteheyic'

Biz sevişmiyorsak eğer

Kalır gözümde sevişmek ilel-ebed münker!

Sevişmekse bu, sevmekten ihtiraz edelim;

O çünkü pek hatar- engîz, o çünkü pek mü'lim

Bir ihtiras olacak; ben tahammül eylemem." (Fikret, 2015:5).

"Süha ve Pervin şiirinde kadın medeniyeti temsil eder. Namık Kemal ve Şinasi de şiirlerinde medeniyeti tasvir ederken kadını kullanmışlardır. Fakat bu

kadın hayali bir kadındır. Fikret onu cisimleştirir, Süha ile de böyle düşünen şairleri cisimleştirir. Hayali değil terakkiyi ve romantik sözleri bir tarafı bırakıp hep hayalde kalan bu kadını hülyalı ve teatral şairin karşısına getirerek ona bir cisim verir ve artık bu cismin hülyalardan sıkıldığını göstermek istemiştir” (Rona ve Toprak, 2007:142).

Tevfik Fikret, “Hemşirem İçin” şiirinde, kız kardeşinin ölümünün ardından duyduğu acıyı ve öfkeyi kaleme almıştır. “Tanzimat sonrası metinlerde kadınların yetersiz eğitimleri, kendi başlarına ayakta duracak şekilde yetiştirilememiş olmaları, eşini veya ailesini kaybeden kadınların içine düştükleri çıkmazlar, Hamit’in şiirinde ve özellikle romanlarda işlenmiş olmakla birlikte, hiçbir yazıda bu şiirde olduğu gibi kadının ezilmişliği yoğunlaştırılmamıştır” (Enginün, 2016:543).

*“Zarif ve âkil idin, düşmesen bu âileye,
Kalırdı belki kadınlıkta bir büyük yâdın,
Yaşardı belki onun gölgesinde ahfâdın.
Sen inmedin, seni indirdiler o mezbeleye;
Sen ölmedin, seni öldürdüler, zavallı kadın
Öldürdüler... Bu hem de bugün, şimdi olmadı;
Çoktan gömüldü hüsn-i şebâbın, zarâfetin,
Kalbin, kadınlığın, şerefîn,istirâhatin.”* (Fikret, 2015:289).

Şiir “küçük yaşta evlendirilen genç kızların aile saadetini tatmadan yok olmaya mahkûm edilmelerini söyler ve bu yavruları böylesine ezen zihniyete lânet okur” (Parlatır, 2004:54). Tevfik Fikret kardeşinin yaşadıklarından yola çıkarak, şiirine kadın sorunlarını taşımıştır. Şiirde “kadın sorunları *‘Elbet sefil olur beşer alçalırsa kadın’* mısralarındaki gibi çok çarpıcı özdeyişler halinde ifade edilir” (Enginün, 2012:20).

Cenap Şehabettin’in şiirlerinde aşk ve tabiat temaları öne çıkar. Şairin aşk temalı şiirlerinde kadın “daha çok aşk vurgunu yemiş, sevgilisi tarafından terk edilmiş, hayal kırıkları yaşamış, mutsuz sevgilidir. Ayrılık acısı çeker ve hasret duyar. [...] Özellikle elleri, saçları, dudakları ve gözleri şaire büyük ilham verir.

Adeta aşkı ve şehveti doğuran temel çıkış kaynağı, sevgilinin bu dört organıdır. Bunlar birer fetiş nesnesidir. Genellikle piyona çalar, aristokrat, eğitilmiş, kültürlü, Batılı bir havası vardır. Türk ve Müslüman kimliği hemen hemen hiç görülmez. Bazen tensel anlamda cinselliğine vurgu yapılan bir şehvet nesnesi olarak algılanır” (Çetin, 2016b:39). Bu bakımdan, onun şiirlerinde kadının, bazen çok idealize edilmesine karşılık, bazen de sadece bir zevk vasıtası sayıldığı görülür (Akyüz, 2015:101).

Serveti Fünun şairlerinden Hüseyin Siret Özsever, Ali Ekrem Bolayır, Celal Sahir Erozan, Faik Ali Ozansoy ve Hüseyin Suat Yalçın’ın; şiirlerinde, kadının güzelliği, kadının ilham kaynağı oluşu ve kadının cinsel yönleri gibi temalar öne çıkar. “Hüseyin Siret Özsever şiirlerinde kadına tapacak kadar bağlıdır. Sevgiliye duyulan aşkı ve bağlılığı ibadet gibi algılar ve yansıtır. İlahi aşka da şehvevi aşklara yer vermez. Her bakımdan yüceltilmiş hayali güzel kadına âşık olur” (Çetin, 2016b:44). “Ali Ekrem Bolayır ise kadını şiir yazmak için ilham kaynağı olarak alır. Mesela uyuyan bir sevgilinin güzelliği ona şiir yazması için ilham verir. Sevgilinin hayaliyle avunma, hatıralara bağlı bir aşk duygusu, uzaktan seyredilen sevgilinin kendisinde uyandırdığı hayranlık duygusu, balkondaki kıza aşk şarkıları söyleme motifleri yaygındır; ama bunlar duygusal ve sanatsal derinlikten yoksundur” (Çetin, 2016b:51). “Celal Sahir Erozan ise aşk ve kadınlar olmasa şiirlerinin öksüz kalacağını söyler. Kadına duygusal açıdan yaklaştığı gibi onu bir aşk nesnesi, bir cinsellik unsuru olarak da görür” (Çetin, 2016b:61). “Faik Ali Ozansoy çoğu şiirinde sevgili, tabiatla iç içedir, uzaktadır, şairin hayalindedir. Şiirlerinin çoğunda hayali bir sevgili ve bu sevgiliyle hayali bir tabiatla beraber olma özlemi göze çarpar. Şair, tabiata sığındığı gibi aşka ve kadına sığınır” (Partlatır vd., 2006:288). “Hüseyin Suat Yalçın’ın şiirlerinde kadın; yatan, uyuyan, saçlarını tarayan çekici, güzel, şehvetli, arzu uyandıran bir varlıktır” (Çetin, 2016b:47). Söz konusu şairlerin şiirlerinde kadın; aşk teması eşliğinde, özlenen ve hayal edilen bir sevgili olarak görülür.

Dönemin önemli kadın şairlerinden biri Fatma Makbule Leman’dır. “Kadınlara Mahsus Gazete’nin yazar kadrosu içinde yer alan Fatma Makbul Leman, yazılarıyla başta kadın okuyucular olmak üzere geniş bir beğeni toplar”

(Gariper, 2013:125). Ülkü Eliuz'un hazırlamış olduğu "Meşrutiyete Giden Yolda Yeni Kadın İmgesi: Fatma Makbule Leman" adlı makalede Fatma Makbule Hanım'ın *Ma'kes-i Hayâl* adlı eserindeki şiirlerden alıntılar yaparak "kadının sadece evin içinde değil dışında da varlığının onanmasını", "eğitimin kadının toplumsal açmazlarını ortadan kaldıracığını" ve "kadının kendi özgüvenini kazanması gerektiğinin" altını çizer. Ayrıca "kadın ile erkek arasındaki biyolojik farklılığın bir toplumsal farklılık hâlinde algılanması" eleştirir. Eliuz sonuç kısmında Fatma Makbul Hanım hakkında; "*Kadın sorununu ve kadının toplumsal yapıdaki yerini sorgulayan Fatma Makbûle Lemân, geleneksel normlar ve toplumsal yaptırımların, kadınları isyan etmeksizin boyun eğen ve sabreden bir sınıf haline dönüştürme sürecinin tümünden olumsuzlanmasının yanlışlığını vurgulayarak olumlu yönlerini anlatır. Ayrıca sanatkâr, bu tarz bir kabullenişin ve suskunluğun erkeği ve toplumu düzeltme yönünde olumlu bir dönüştürme ve kurma işlevi kazandığı durumlara da dikkat çeker*" (Eliuz, 2008:189) görüşünü tespit etmiştir.

Fecri Ati şiiri Servet-i Fünûn şiirinin devamı niteliğindedir. Özellikle biçim ve muhteva yönünden Servet-i Fünûn şiirinin özelliklerini yansıtır. Fecr-i Âtî şiirinin başlıca temaları aşk ve tabiatır. "Fecr-i Âtî topluluğunun önemli ve en dikkate değer şahsiyeti Ahmet Haşim'dir" (Çetişli vd., 2007:492). "Ahmet Haşim'in şiirinde 'kadın, deniz, akşam' hemen hemen bütün şiirlerinin vazgeçilmez unsurlarındandır. Kadın, onun için ya çocukluğunda kaybettiği annesi, ya bir kız kardeş yahut sevgilidir. Sevdiği tüm kadınlar O Belde'de 'güzel', 'ince', 'saf', ve 'leyli'dirler. Hepsinin gözleri hüznüldür. Hepsi gönüldeki ıstırapı dindirmesini bilir. Bazen garip bakışıyla şairi etkiler, bazen düşünceli bazen de 'bir katre alev' gibidir. Kadın bu şiirlerde tabiatla birleştirilir. Bir çiçeğe, bir menekşeye, bir karanfile, bir goncaya benzetilir, sembolleştirilir. Ahmet Haşim aslında kadını pek sevmez. Aşk ve kadın ona acı, keder, ayrılık, vefasızlık, terk edilmek ve hüznü duygusu verir; ondan kaçmaya çalışır. 'Ateş dolu tutma yanarsın' ikazıyla bu duygusunu açıkça belirtir. Kadınlardan kaçışında çocukluk yıllarının kendisini çirkin ve yalnız hissetmesinin rolü büyüktür. Hiçbir kadın annesinin yerini tutamaz. Hiçbirinde annesinin sıcak sevgi ve ilgisini bulamaz. Hiçbir kadının çirkin olduğu için kendisini beğenmeyeceğini düşünür.

Çevresiyle uyum sağlayamadığı için içine kapanır ve yalnız kalır. Hayal âleminde yarattığı ‘esiri’ kadınlara âşık olmakla yetinir. Sevdiği kadınlarda annesinin özelliklerini arar. Gerçek hayatta tüm evlilik girişimleri sonuçsuz kalır. Sevdiklerinden karşılık bulamaz, kuruntulara kapılı, terk edilir, terk eder. Aşk şiiirinde saklar” (Çetişli vd., 2007:496-497).

Ahmet Haşim “Şi’r-i Kamer” isimli şiiirinde çocukluğuna ve annesine dair hatıralarını, annesine duyduğu özlemi konu edinmiştir. Şair “1909’da yazdığı Şi’r-i Kamer’de Dicle kıyılarında geçen çocukluğunu ve annesini anlatır. Çöllere, annesiyle yaptığı gezintiler, annesinin hastalığı ve ölümü, bu şiiirlerde tasvir edilir. Şair, annesinin hastalığının ilerlemesi ile çölün ıssız, soluk ve yalnız tabiatı arasında münasebet kurar” (Ercilasun, 2014:49). Bu bakımdan Haşim’in şiiirinde, melankoli ve karamsarlık duyguları yoğunluk taşır.

Millî Edebiyat Dönemi, Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının Selanik’te çıkardığı Genç Kalemler dergisi ile 1911 yılında başlayıp, 1923 yılında Cumhuriyet’in kurulmasına kadar devam etmiş olan bir dönemi kapsar. Dönemin yazarları ve şairleri, millî bir edebiyat oluşturma ve millî bir anlatı geliştirme gayesiyle birçok eser kaleme almıştır. “Millî Edebiyat’ın uzun bir dönem içinde pek çok şairi gölgesinde barındıran geniş şemsiyeliliğinin somut göstergelerinden biri, bu şemsiye altında kaleme alınmış şiiirlerin muhtevasıdır. Çünkü Millî Edebiyat şiiirinde sosyal konu ve temalar kadar ferdi konu ve temalar da önemli bir yekûn teşkil eder” (Çetişli vd., 2007:195).

Millî Edebiyat Dönemi’nin ferdi konulu şiiirlerinde sevgili olarak görülen kadın; sosyal bağlamda, aile yaşantısı içinde anne ve eş kimlikleri ile tasvir edilir. “Kadın, aile kurumunun vazgeçilmez temel unsuru, sosyal hayatın temel değerlerinden biri ve annedir. Mehmet Emin, Mehmet Akif, Ziya Gökalp, (Kadın, Ev Kadını, Meslek Kadını, Aile), Nigar Hanım, İhsan Raif Hanım, Neyzen Tevfik kadını bu yönüyle ele alan şiiirler yazarlar” (Çetişli vd., 2007:204).

Mehmet Emin Yurdakul, şiiirlerinde kadının aile içi ilişkilerini ve sorunlarını konu edinmiştir. “Şairin *Türkçe Şiiirler* adlı eserinden sonra yayımladığı *Türk Sazı*’nda yoksul bırakılmış Anadolu’dan manzaralar vardı. Üstüne kuma getirilen

kadınlar, damadından şikâyetçi anneler, evladı can çekişen annenin çaresizliği gibi kadın meselesini işleyen manzumeler yanında kahramanlık ve vatan duygusunu ele alan metinler gözlenir. Millet içinde bulunduğu sıkıntılar onun şiirinde yankısını bulur” (Kolcu, 2007:79). “Mehmet Emin’in nisbeten duygu tarafı ağır basan ‘Kesildi mi Ellerin?’ adlı manzum hikâyesi, para yüzünden annesini bıçaklayan oğul için, annenin duyduğu merhamet ve rikkati işler ve uzun yıllar sevilmiş bir şiir olarak şöhretini korur” (Okay, 2015:252). “Diğer bir eseri ise ‘Ah analık yahut Zeyneb’in Duası’, bir şehit karısının ıstırabını dile getirir. Zeynep, yetim kalan çocuğunun nafakasının temine, kara kışla boğuşarak kendisinin ve evladının hayatını devam ettirmeye çalışan bir annedir. Kocasının yokluğunun verdiği acıyı çoktan unutmuş, evlâdı için yaşama savaşı vermektedir” (Ercilasun, 2014:28-29).

Mehmet Emin Yurdakul şiirlerinde cemiyetimizdeki kadınlık ve erkeklik anlayışını teferruatlı bir şekilde ele alır. Erkeklerin, şeriatın hükümlerinden kuvvet olarak birden fazla kadınla evlenmelerini birçok şiirinde sert bir üslûpla tenkit eder. Bu noktada Mehmet Akif’e çok benzerler. Her ikisi de içki içen, evine bakmayan, aile fertlerine kötü muamele eden ve onların sorumluluklarını yüklenmeyen, bütün bunları ise erkekliğin icabı sayan anlayışı, sosyal bir dava olarak ele almakta ve yermektedirler. Mehmet Emin, “Zavallılar”, “Kaynana ve Damat”, “Ana ile Kızı” adlı şiirlerinde hep bu meseleyi, yani kadın problemini ele almıştır (Ercilasun, 2014:31-32).

Mehmet Akif Ersoy eserlerinde toplum meselelerine genişçe yer verir. Şairin şiirlerinde kadın ve aile teması öne çıkar. “Kadına aile içerisinde ve cemiyette saygılı bir yer verilmesini isteyen, boşanmanın ve birden fazla kadınla evlenmenin aleyhinde olan, terbiyenin yaşanılan asra uygun şekilde aileden başlamasını ileri süren Mehmet Akif; kadın, aile ve izdivaç konularında zamanından bir hayli ileri olan düşünce ve görüşlere sahip bir şair ve fikir adamıdır” (Timurtaş, 2006:69).

Bilge Ercilasun *Türk Şiiri Üzerine* adlı eserindeki “Mehmet Âkif’in Şiirlerinde Kadın ve Aile Temi” başlıklı yazısında Akif’in kadın ve aile konusundaki tenkitlerini iki grupta toplamıştır: Birinci mesele Âkif’in daha çok

manzum hikâyelerinde görülür. Akif bu konuya “Meyhane”, “Mahalle Kahvesi”, “Köse İmam”, “Âsım”da temas eder. Cemiyetteki kadın ve aile anlayışının bozukluklarını gözler önüne serer. Bu manzumelerde erkeğin kadına kötü muamelesi, onu bir eşya gibi görmesini, şeriatın kendisine verdiği boşayabilme ve dört kadın alabilme hakkını kötüye kullanımını acı ve sert bir dille, çoğunlukla ironik bir tavırla tenkit eder. İslamiyet’in erkeğe verdiği kadını koruma vazifesinin zamanla nasıl bozulduğunu ve manasını kaybettiğini, hikâyelerindeki konular ve karakterler vasıtasıyla ortaya koyar (Ercilasun, 2014:328).

Mehmet Akif “Köse İmam” adlı şiirinde bir kadının eşinden şiddet görmesi, boşanma, birden fazla kadınla evlilik gibi konular üzerinde durmuştur:

*“Ne kadınlar, ne sefalet doğuranlar görürüz;
İşte binlerce çocuk, hem baba sağ, hem öksüz!
Üç sınıf halka içim parçalanır, hem ne kadar!
İhtiyarlar, karılar, bir de küçükler; bunlar
Merhamet görmeli, yüz görmeli insanlardan;
Yoksa insanlığı bilmem nasıl anlar insan?”* (Ersoy, 1966:130).

Faruk Kadri Timurtaş ise şiiri “Kadınlara karşı davranışta, onların yardımına koşmanın en başa gelen vazife olduğunu belirten şair; ihtiyarlar, kadınlar ve çocuklar olmak üzere üç sınıf halka içinin parçalandığını, bunlara merhamet, güler yüz, iyi muamele göstermek gerektiğini söylüyor” (Timurtaş, 2006:69) şeklinde yorumlamıştır. “Akif, toplumda kadının ezilmesine, hor görülmesine şiddetle karşı çıkar. Bunun İslamiyet’le ilgisinin olmadığını, tamamen dinin yanlış anlaşılmasından ve toplumsal gelişmelerden kaynaklandığını savunur” (Kurnaz, 1991:65).

Mehmet Akif, manzumelerinde ele aldığı; kadına yönelik şiddet, erkeğin basit nedenlerle kadından boşanmak veya birden fazla kadınla evlenmek istemesi gibi hususlar ile toplumun içinde bulunduğu ahlaki çöküntüye dikkat çeker. “Şairin manzumelerinde ele aldığı ikinci husus ise Batı’dan gelen ve yanlış anlaşılan kadın ve aile anlayışını tenkididir. Meşrutiyet’in ilanı ile insanlar, haklarını ve vazifelerini karıştırmışlardır ve toplumda o zamana kadar görülmemiş

bir başıbozuk baş göstermiştir. Akif bu konuda düşüncelerini ‘Süleymaniye Kürsüsü’nde ve ‘Hakkın Sesleri’nde ele alır. Aşırı ve şüursuz hürriyetçiliğin ahlâk ve namus kurallarını altüst ettiğini, aile kavramını da zedelendiği belirtir” (Ercilasun, 2014:333).

Kadını ailenin, toplumun hatta devletin merkezine konumlandıran Ziya Gökalp, şiirlerinde, kadının toplumun inşasındaki rolüne ve sorumluluklarına dikkat çeker. “Gökalp’e göre Türk kadını, İran, Arap ve Bizans tesirlerinden arındırılıp, eski Türk medeniyetine inilerek kurtarılmaya çalışmalıdır. Zira o dönemde kadın ve erkek eşit haklara sahiptir. Türkler hem demokrat, hem feminist idi. [...] Ona göre kadın, devletin temeli, ailenin merkezidir. Kadınla işbirliği olmadan toplum hayatı yürümez. Kadınlar da tahsil görüp cemiyet idaresinde rol aldıkları takdirde yeni bir hayat başlayacaktır. [...] Ziya Gökalp şiirlerinde de devletin temeli olan ailede kadının mühim bir yeri olduğunu, onun eksikliği halinde toplum hayatında çözümler olabileceğini belirtir. Çok kadınla evliliğe karşı çıkar ve aile hukuku ile ilgili millî bir kanun çıkarılmamasından yakınır. Kadınlara yeni haklar verilmesinin gereğine inanır” (Kurnaz, 1991:70-72).

Beş Hececiler olarak anılan, Faruk Nâfiz Çamlıbel, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziyâ Ortaç, Halit Fahri Ozansoy ve Enis Behiç Koryürek Millî Edebiyat anlayışına dâhil olmadan önce ferdi konularda şiirler kaleme almıştır. Bu şairler Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî’nin şiir anlayışını, Ziya Gökalp’le tanışana dek sürdürmüştür.

“Faruk Nafiz Çamlıbel aşk şiirleri ile 1918-1930 yılları arasında ‘aşk ve sevdâ şairi’ olarak büyük ün yapmıştır” (Kocahanoğlu, 1987:64). “Faruk Nafiz, şiirlerinde peri motifini bolca işleyerek, hayallerinin, duygularının, düşüncelerinin ifadelerinde kullanır. [...] Faruk Nafiz, peri unsurunu genellikle sevdiği kız için kullanır. Su perisi ve pınar perisi olarak da ele aldığı bu masal unsuruna, bir yerde tabiatın anlatımında yer verir. Şiirlerinde ilham perisi, zafer perisi olarak nitelendirdiği bu masal kahramanını, şairin yeterince tanıdığı anlaşılmaktadır. Bu motifin kullanılacak bütün yönlerini ele alırken ilham perisinin altın saçlı, sarışın veya kumral bir kadın olduğunu belirtir” (Çebi, 2001:29).

“Orhan Seyfi Orhon ise şiiirlerinde genellikle aşk ve kadın temalarını işler ve 1917’de Yeni Mecmua’da çıkan şiiirleriyle adını duyurur” (Geçgel, 2014:21). Yusuf Ziya ise şiiirlerinde aşk temine yer verir ve kadın değişik biçimlerde işlenir ve genellikle vuslattan uzaktır. Kadın şairi olarak da bilinen Yusuf Ziya’nın şiiirleri için İnci Engünün; “Şiiirleri sevgi, aşk, deniz ve mehtaptan ibarettir dense yeridir” demektedir” (Çebi, 2001:116-117).

Cumhuriyet Dönemi’nde Yedi Meşaleciler, Garipçiler, Hisarcılar, Maviciler, İkinci Yeni ve Toplumsal Gerçekçi şairlerin yanı sıra hiçbir edebî akım ve topluluğa girmemiş birçok şair vardır. Bu şairler sosyal konular kadar ferdi konularda da eser vermiştir.

Yedi Meşaleciler şiiirlerinde kadın ve kadına dair duyguları aşk izleği ekseninde işlemiştir. “Sabri Esat Siyavuşgil “pek çok şiiirinde aşk ve tabiatı birlikte konu edinir”, Yaşar Nabi Nayır “şiiirlerindeki temel tema bireysel ıstıraplar, aşk ve ideallerdir”, Vasfi Mahir Kocatürk “şairliğinin ilk döneminde, şiiirlerinin ana teması aşktır”. Yedi Meşale grubunun diğer üyelerinin şiiirlerinde ise aşk teması öne çıkmamıştır” (Gür ve Engin, 2015:81-83).

“Yahya Kemal’de kadın bir bütünlük arz eder. Şairin dünyaya bakışını, fiziksel ve ruhsal özelliklerle yansıtan kadın; vuslatı, aşığa derinden yaşatan bir yardır. Hiçbir yerde, hiçbir şey istemeyen şair; serveti, saadeti; sevgiliyle kendinden geçmiş halde vuslatı beklemeye yeğ tutar. Onun için ‘vuslat’ bir insanın yaşayabileceği en büyük hazdır [...] Yahya Kemal’de ruhani aşk anlayışı divan şiiirinin özünden gelerek Cumhuriyet fikrine taşımıştır. Sevgili, bazen bir saltanatın güzelliği, bazen de öte dünyadaki cennettir. Varlıkla yokluk arasındadır. Aşk onda bazen ‘leziz bir uyku’ bazen de gönüllerin usulca teslimiyetidir” (Özmeral, 2007:48-49). Ayrıca Yahya Kemal ev kadını, kadınlığa izâfe edilen en büyük sıfat olarak görür. Şaire göre, eğer bir erkek, hayatının ve idealinin kadını bulur da onunla evlenirse, o kadın artık her gece onun olur ve böyle bir hayatın saadeti sonsuz olur. Kendisi böyle bir saadetin lezzetini tadamamıştır ama sevmenin tadını, sevgilinin güzelliğini, aşkın gönülde uyandırdığı heyecanları ve fırtınaları, çeşitli aşk hatıralarını ifade eden pek çok aşk şiiiri yazmıştır (Özbalcı, 2006:126). “Bunun yanı sıra şair şiiirlerinde, İstanbul imajına bağlı olarak sevgili

motifi kullanır. İstanbul'un her semtinde tekabül eden bir sevgili vardır: bu, belirsiz, hüviyetsiz fakat zarif bir kadın hayalidir” (Ayda, 1977:5).

“Dün kahkahalar yükseliyordu evinizden,

Bendim geçen, ey sevgili, sandalla denizden...” (Ayda, 1977:5).

“Ahmet Hamdi Tanpınar ‘idealist’ bir şiir yazardır. Bundandır ki şiirinde kadın imgesi de ideali yansıtır. Geleneksel bakış açısıyla ideal kadın, erkeğin-şairin ‘muhayyile’inde biçim verilen kadındır. [...] Sevgili, Leyla, yani kadındır; güneştir, nurdur, şafaktır, iyi, güzel kusursuz olandır. [...] Bazen bir heykelden (Bir Heykel İçin) bazen bir madalyondan (Madalyon) yansıtarak duyumsatır kadının varlığını. Böylece şair, kadına kendi imgelem dünyasının istediği biçimi verebilir” (Sezer, 2012:50). “İnsanı kader ve olaylar karşısında mahkûm gören Tanpınar, tek kaçış yolunu sanata sığınmakta bulur. Eşiikteki bu insan, günlüklerinde bir açıklamaya göre, şiirinde erotizmde aramıştır. Kendisini en çok ilgilendiren kadın vücudu ve bununla ilgili imajlardır” (Enginün, 2013:78).

Cahit Sıtkı Tarancı, hayatın ve sanatının merkezine aşkı yerleştirir. Şair, yaşamın ancak aşk duygusu ile anlam kazanacağına, aşksızlığın ise insanı mutsuz kılacağına inanır. Bu düşünceyle, şiirlerini aşkı merkeze alarak yazar. “Cahit Sıtkı’nın şiirlerinde aşk duygusu beşeri anlamda yer bulur. Şairin, dünyadaki gidişattan, tarihten coğrafyadan haberi yoktur, akli fikri âşık olduğu güzeldedir. Dünyada her insanın farklı derdi vardır. Cahit Sıtkı’ya da hepsinden beter bir dert ‘sevda derdi’ düşmüştür. O bir aşk adamıdır ve bu dünyaya sevmeye gelmiştir. ‘Şaşkırtmaca’ şiirinde olduğu gibi şiirinde esmer güzeli, on dördünü sürmekte olan, yasemin kokan, ince belli, dilber, ceylan gibi nazlı ve ürkek, saçları saç, gözleri göz, gamzesi, muhabbeti kadar derin olan sevgililere rastlanır” (Gür ve Engin, 2015:341).

Ahmet Muhip Dıranas’ın şiirlerinde kadın öznesi iki farklı bakış açısı ile ele alınır: birinci bakışta kadınlar şuh ve kıskırtıcıdır, dişilikleriyle ön plandadır. Aşkın öznesi kadınlardır. Diğer bakışında ise, kadın doğanın kendisidir. Ve doğurganlık özelliğinden dolayı anne kavramıyla ele alınır (Durukan, 2012:69). “Şair şiirlerinde, hoş ve anlatılmaya değer yönlerinden yaklaşır sevgiliye, yaşamın ve şiirin ritmidir; şarkıdır” (Özmeral, 2007:51). Ahmet Muhip’in en önemli

şairlerinden biri “Fahriye Abla”dır. Şair, şiirinde çocukluk yıllarında kendisinde kuvvetli iz bırakan bir genç kıızı adeta realist bir hikâyeye has metodla tasvir eder (Kaplan, 2016:103).

“O afyon ruhu gibi baygın mahalleden

Hayalimde tek çizgi bir sen kalmışsın, sen;

Hülyasındaki geniş aydınlığa gülen

Gözlerin, dişlerin ve ak gerdanıyla

Ne şirin komşumuzdun sen Fahriye Abla!” (Kaplan, 2016:101).

“Fahriye Abla” şiirinde, çocuk öznesinin, kendinden yaşça büyük komşu kızına duyduğu platonik aşk konu edinilmiştir. “Fahriye Abla’nın yaşadığı mahalleyi, evi, vücut yapısını, kıyafetlerini, mizaç ve karakterini canlı ve gerçek teferruatla göz önünde canlandırır. [...] Fahriye Abla’nın kendisi güzeldir. Önce upuzun, sonra kesik saçları vardır. Teni buğdaysı, koyu bir başak kadardır. Kolları altın bileziklerle doludur. Çapkın bir mizaca sahip olan Fahriye Abla, kısa eteklerini rüzgâr uçurduğu zaman kapatmaz, erkeklerin içlerini gıcıklamaktan hoşlanır” (Kaplan, 2016:103-104). Bu açıdan tasvir edilen Fahriye Abla’nın fiziki görünümü ile “çapkın” oluşundan söz edilir.

Behçet Necatigil’in şiirlerinde aşk önemli bir yer tutar. Necatigil’in şiirinde kadın bazen sevgili bazen ise ev hanımı olarak karşımıza çıkar. “Aşk konusunda Necatigil, özellikle ilk gençlik yıllarının sevda duygularına, eski sevgililerin bıraktığı derin acılara ve onlarına yer verir. Eski sevgililerin duygusal anıları, onda etkili bir yere sahiptir. İnsan evlense ve aradan yıllar geçse bile eski sevgililerin anılarını silinmez” (Gür ve Engin, 2015:315). Behçet Necatigil’in şiirinde “evi çekip çeviren, eşyalara en uygun düzeni veren, ev işlerini olması gerektiği gibi yapan kadındır, ev hanımıdır. Ev içinde aile mutluluğunu tamamlayan önemli bir öge de eşyada bir kadının ellerinin gezmiş olmasıdır. Dolayısıyla evlilik ve mutlu bir aile hayatını yüceltmıştır. Onun için evlilik, bir anlamda düzenli bir gündelik hayat ortamı sağlamaktadır” (Çetin, 2013a:253).

Cahit Külebi’nin şiirinde kadına dair duyarlılığın korunduğu bir şiir vardır. Şair, bu duyarlılıkla, kadının üstlenmesi gereken kimliği tanımlarken, bir yandan da

toplumsal rolü üzerinden kadının payına düşen acıyı, baş etmesi gerekenleri salık verir. Bu tanımlama sırasında Külebi şiirinde, her iki kadın protipinden söz edilirken de, söze dâhil olma sebebi her ne olursa olsun, kadını bayağılaştırmayan hatta çoğu kez yücelten bir anlatımla karşılar. Bu coğrafyada kadın olma, ona göre, türlü cefaları yüceltmekten yanadır. Dahası Külebi, kadının dokunduğu, iletişime geçtiği nesne ve hayatların güzelleştiği inancındadır. Bundan dolayıdır ki, kadına bir parça kutsiyet atfeden bir şiiri vardır. Şairin şiirinde kadın için yarattığı duyarlılık alanının örneklenebileceği şiirinden biri, ‘Yurdumuz’ başlıklı şiiridir. Şair bu şiirinde Anadolu kadınına bir çınar ağacı olarak imlemiş, uzak ve bir o kadar da sıcak bulduğu kadınları toplumsal yapı içerisindeki rollerine vurgu yapmıştır (Erdem, 2012:98).

Aşk, Ümit Yaşar Oğuzcan’ın hem yaşamında hem de şiirlerinde önemli bir yere sahiptir. Şiirleri için kadını ilham kaynağı olarak gören ve yücelten şair, ona büyük bir aşkla bağlıdır. “Şiirlerinin bütününde aşkı arar, aşkın imkânsızlığından beslenir. Aşk, özlem ve ayrılık hallerinin peşine düşer. [...] Aşk şiirdir ona göre ve şairini yaratır. Kadın ve aşk imgelerini şiirinde adeta ilahlaştırır. [...] Aşk ve kadın tapılacak temel varlıklardır Oğuzcan için. Aşk yaşamın ta kendisidir ve ölüm ayrılık imgesi olarak, soğukkanlı bir katil edasıyla her an ensesindedir iki sevgilinin. Bazı şiirlerinde ölüm aşka eş değerdir. Denilebilir ki aşk ve ölüm Oğuzcan’ın ortak sancısı ve arzusudur” (Dulun, 2012:127). “Ümit Yaşar’ın kadınlarla ilgili şiirleri sadece güzel, akıllı, seven ve âşık olunan kadınlarla ilgili değildir. Çirkin, yalnız, terkedilmiş ve ‘öyle’ kadınlar için de şiir yazmış; bu kadınların yalnız ve sevilmemiş olmaları ile kendi yalnızlığı ve sevgisizliği arasında bağ kurarak onlara acımıştır” (Doğan, 2003:76).

Garip Hareketi 1941 yılında ortaya çıkmıştır. Bu hareket başta Orhan Veli Kanık olmak üzere Oktay Rifat Horozcu ve Melih Cevdet Anday’dan oluşur. Garip Hareketi kendilerinden önce şiir adına ne varsa reddetmiştir. “Garipçiler aşk gibi coşkun bir duygusallığa ve dolayısıyla bireysel bir duyuya dayanan bir temayı dahi işleyişte poetikalarının gerektirdiği sınırlar içinde kalmışlar, onu nesnel gerçekliğin içinde kabul etmişler ve toplum hayatının bir parçası olarak değerlendirmişlerdir” (Sazyek, 2016:200).

Kadın, Orhan Veli'nin şiirlerinde sıkça görülen konulardandır. Bu şiirlerde bazen yalnız kadından bahsedilir ve fizikî özellikleriyle kadın tasvir edilir, bazen de kadın, aşk duygusuyla birlikte ele alınır. Ayrıca çapkınlıklarını anlattığı, kadını cinsel bir obje olarak ele aldığı şiirleri de vardır (Ercilasun, 2014:154). Orhan Veli, hem anlattığı kadınlar hem de cinselliğe bakışıyla Türkçe şiirde aykırı bir konumdadır. “Vesikalı Yarım”, “Şoförün Karısı” gibi şiirlerinde “hayat kadınları”nı ya da kocasını aldatan kadınları, herhangi bir olumsuzlamaya yer vermeden anlatır. Orhan Veli'nin şiirinde aşk konusunda o güne kadar örneği olmayan bir örüntü vardır. Duygusal yanı geri çekilmiş, bunun yerine cinselliğin de dâhil olduğu “hercai bir aşk” anlayışı egemendir. Orhan Veli'nin şiirinde cinselliği baskılamaya dönük ahlaki kurallar bir yana bırakılmış, bunun yerine yaşananın (ya da yaşanması arzulananın) anlatılmasına önem verilmiştir. Ancak Orhan Veli'nin şiirindeki bu aykırı örüntü, doğrudan muhalefet içermez; “avare gençlik”in yaramaz hali olarak kalır (Armağan, 2011:143).

Oktay Rifat'ın şiirlerindeki kadınların çoğu alt sınıftan kenar mahalle kızları, kırsal kesimden, taşradan kadınlar ve her birinden sevgi ve tutkuyla, hatta “Fadik”te olduğu gibi sevecenlikle söz eder. Bu kuşkusuz şairin sınıfsal duruşu, ezilen sınıfın yanında yer alan tavrıyla ilgilidir. Kadınlarda şairi cezbeden ise onların doğallıklarıdır. Masumiyet ve saflık bu doğallık içinde değer bulur. Kadınlar, geleneksel rolleri içinde yüceltilir. Erkeklerin ve çocukların bakıcılığı, hayata kattıkları güzellik ve hazdır şair için değerli olan. Kadın erkeğin kendini beceriksiz zannettiği gündelik işlerdeki becerileriyle tapınması bir varlığa dönüşür. Kadın, Tanrısal değil ama dünyevi özellikleriyle tapınmasıdır (Yaşın, 2012:94). Ayrıca şairin Türkan Hanımla olan evliliğinin mutlu günlerinde yazılmış şiirlerinde “....Seven, sevilen, paylaşan ve bunlardan ötürü mutlu olan, hayata iyimser gözle bakan bir eşin varlığı söz konusudur (Sazyek, 2016:231). Oktay Rifat “Sabiha Hanıma yazdığı şiirlerde aşkı sıradan bir duygu olarak değil, daha çok benzeri olmayan bir mutluluk kaynağı olarak gösterir” (Gür ve Engin, 2015:123).

İkinci Yeni şiirinde ise kadın daha çok cinsellikle birlikte işlenir. İkinci Yeni şiirinde cinsellik bir muhalefet biçimi olarak belirir. İkinci Yeni şairlerinin

hem şiirlerinde hem de bazı yazılarında bunun izini sürmek mümkündür. İkinci Yeni şairlerinin özellikle cinsel ahlak karşısındaki konumları, onların yaşadıkları düzene karşıt olmasının bir kanıtıdır (Armağan, 2011:143). Soyut şiirin ve anlamsızlığın peşinden koşan İkinci Yeni şiirinin kadına bakışı da imgesel olmuştur. Özellikle İlhan Berk ve Cemal Süreya ile şiirde cinselliğin dozu biraz daha artmış, kadın ve sevgili imgesini, sembolik söyleyişlerle beslemişlerdir (Özmeral, 2007:53).

Cemal Süreya'nın şiirlerinde erotizm geniş bir yer tutar ve İkinci Yeni şairleri arasında da cinselliği en yoğun anlatan şair Cemal Süreya'dır (Armağan, 2011:144). "Şair, daha ilk şiirlerinden başlayarak sık sık erotizme yönelir, buna bağlı olarak kadının fiziksel güzelliğini, cinselliğini bıktırmadan usandırmadan işler" (Asiltürk, 2006:72). Onun pek çok şiirinde kadın, temayı düzenler ve düşünceyi aralar. Aşk toplumsal baskı ve bireysel ahlak, kadının farklı görünüşleri gibidir. Şairin ilk kitabı *Üvercinka*'daki çoğu şiirin yöneldiği özne, kadınlar; başka bir deyişle kadın, çoğu şiirin çıkışını hazırlar. Öyle ki şiirlerinin hepsi, bu özne etrafında vücut kazanır ve temalar da bu öznenin uzantısı olarak gelişir. Kadın, *Üvercinka*'daki şiirlerde ya sevgili ya da cinsel arzuyu kışkırtan ve tatmin eden bir figürdür (Doğan, 2018:341). Bu kitaba da adını veren "*Üvercinka*" adlı şiir, kadını ve aşkı ön plana çıkarması bakımından dikkate değer bir yapıdadır. Bu şiirde anlatıcı, kadının dişiliği ile sosyal kimliğini birleştirir: (Özmeral, 2007:69)

"Birden nasıl oluyor sen yüreğimi elliyorsun

Ama nasıl oluyor sen yüreğimi eller ellemez

Sevişmek bir kere daha yürürlüğe giriyor

Bütün kara parçalarında/ Afrika dâhil

Aydınca düşünmeyi iyi biliyorsun eksik olma

Yatakta yatmayı bildiğin kadar

Sayın Tanrıya kalırsa seninle yatmak günah daha neler

Boşunaymış gibi bunca uzaması saçlarının." (Kaplan 2016: 272).

Eserin bütünü, bizde alelâdenin, günlük hayatın, nesrin içinden âdeta şiire doğru yükselen, fakat tamamıyla şiir olmayan bir ahenk, güzellik ve aşkın doğuşu intibamını uyandırır (Kaplan 2016:275). “Üvercinka”da kadının bir bütün olarak ele alındığı bölümlerde, anlatıcı aşkının gerekçelerini de kadının sosyalitesi üzerine kurar. Aşkı sunduğu özne, bu yönüyle donanımını gerçekleştirmiş, sosyal bir bireydir. Kent yaşamına ayak uydurmuş ve geçimini emeğiyle sağlayan ancak gücü ve direnciyle anlatıcı üzerinde olumlu etkiler bırakan şiir öznesi, bu yönleriyle idealize edilmiş bir tip olarak karşımıza çıkar (Özmeral, 2007:70).

İlhan Berk’in şiirlerinde, kadını manevî yönüyle ön plana çıkaran duygular kadar, maddî yönüyle ön plana çıkaran “beden” kavramı da önemli bir yer teşkil etmektedir. İlhan Berk, çoğu şiirlerinde aşkı, maddî bir haz olarak ele almıştır. Aşkın maddî olarak ele alındığı bu şiirlerde, kadının maddî varlığını oluşturan beden ve bu bedene ait çeşitli uzuvların da benzer bir bakış açısı ile ele alındığını görülür (Deliklitaş, 2013:214-215). İkinci Yeni şairleri arasında cinsellik bağlamında ahlak karşıtlığını en sert biçimde anlatan şair Ece Ayhan’dır. Ece Ayhan, yalnızca cinsellik noktasında değil, ötekinin dili’ni bulma çabasıyla, sert muhalif bir tavır sergiler (Armağan, 2011:145). Şiirlerinde özellikle şehir hayatının açmazları içinde yer alan ve varoluşsal problem yaşayan insanlara yer veren Edip Cansever’in ve Turgut Uyar’ın şiirlerinde ise kadının, genellikle bu yozlaşmış şehir hayatının içinde yer alan, kimi zaman bu hayatın içinde kendisi de yozlaşan ve varoluşsal bir sorgulama içinde olan kimi zamansa bu hayatın karmaşasından insanı kurtaran bir varlık olarak ele alındığını görülür. [...] Şiir anlayışı ve kadına bakış açısıyla diğer İkinci Yeni şairlerinden ayrılan Sezai Karakoç’un şiirlerinde ise kadının, bireysel bir algılama üzerinden değil, tamamıyla bir kültür ve medeniyet algısı üzerinden ele alındığını ve bir tür taşıyıcılık görevi üstlendiğini görülür (Deliklitaş, 2013:690-691).

Necip Fazıl’ın şiirinde kadın teması, sevgili ve anne olarak ele alınır. ‘Sevgili ve âşık’ bir tem olarak Necip Fazıl’ın ilk şiirinde hemen göze çarpar. [...] Necip Fazıl’ın ilk dönem şiirinde âşık, büyük bir hassasiyet içinde arzu eden, ulaşmak isteyen, fakat arzusuna erişemeyendir. Sevgili ise, buna bağlı olarak arzu edilen ve aşığına eziyet çektirendir. Şairin gençlik dönemi şiirlerinde zaman

zaman sevgilinin bedenine ait unsurlardan bahsedilmiş, bunların âşığa tesiri dile getirilmiştir. Sevgilinin ötelere bir işaret olması düşüncesi ise özellikle 1955 sonrası şiirlerinde görülür. “Beklenen” şiirinde tasavvufi çağrışımlara kapı aralayan şair, 1956 yılına ait olan “Sen” şiirinde sevgiliyi artık tasavvufi bir anlayışla söz konusu etmiştir. Şairin şiirlerinde görülen bir diğer insan temi “anne”dir. Bu temin şiirde yer alışı Necip Fazıl’ın kendi hayatında ailesi içinde en değer verdiği ve en uzun süreli birlikte yaşadığı kişi olan annesinin üzerindeki tesiri ile doğrudan ilgilidir, böylelikle şiirlerinde yer alan bu tem kendi annesinden derin izler taşımaktadır. *Çile* kitabında bir bölümün adını “Kadın” başlığına ayıran şairin şiirlerinde anne ve sevgili dışında bir de belirli bir kimliğe sahip olmayan yalnızca kadın olması ile söz konusu edilen insan tipi dikkati çekmektedir. Şairin şahsi dünyasında kadına, erken yaşlarından itibaren zihnine meşguliyet veren bir mesele olarak bakmasıyla ilgili olan bu husus kadına duyulan arzu ile de doğru orantılıdır. [...] Kadını daima ‘ince bir mesele’ olarak gören şair, İslami yaşantıya intisabı ile birlikte onu yalnız madde cephesiyle değil içle dış arasında muhteşem bir mevcut olduğunun bilinciyle ele almaya başlar (Hancıoğlu, 2016:147).

Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde Nazım Hikmet ile başlayan toplumcu gerçekçi anlayış, 1940 kuşağının şairleri ile yaygınlık kazanmıştır. Toplumcu gerçekçi şiir anlayışını benimseyen şairler; insanı, toplumu ve toplumsal ilişkileri konu edinirken bazı şiirlerde ise aşk, sevgi, özlem, ayrılık gibi bireysel temalara yer vermişlerdir. Bu dönem şairlerinin şiirlerinde kadın; anne ve sevgili olarak öne çıkar. “Sevgili artık her şeyiyle somut, yüreğimizde yaşayan bir insandır, herhangi bir kadındır. Toplumsal sınıf değiştirmiştir. Bazen bir şoförün karısıdır, bazen rejide çalışan bir işçidir. Bazen okumuş bir memur kızdır. Bazen de şairin karısıdır. Gerçek bir kadındır, erdemleriyle, kusurlarıyla, güzelliğiyle, çirkinliğiyle” (Özmeral, 2007:52). “Toplumcu şairlerde kadın, âşık olunan bir sevgili olarak erkeğin hayatında sığınacağı bir liman olarak ele alınır. Bu liman kimi zaman, mutluluğun kaynağı, yalnızlık ve bunalımdan kurtuluş umudu olarak da erkeğin hayatındaki yerini alır. Kadın, kimi şiirde varlığıyla erkeğe güç veren, onu yaşadığı ıstıraptan kurtaran bir varlıkken; kiminde ayrılığıyla erkekte büyük acı yaratan bir varlık olarak karşımıza çıkar. Kadın bazı şiirlerde imkânsız aşkın öznesi ya da olumsuz koşullar içinde hayali olarak da işlenir” (Ertuş, 2016:45).

Türk şiirinde kadın, Nazım Hikmet ile yeni bir kimlik kazanır. Nazım Hikmet şiirlerinde kadın; gündelik hayatın içinde, sıradan halleri ve davranışları ile bütün yönleriyle yer alır. “Şairin şiirlerinde sevgili ortak bir imgenin çoğaltılması değil, öbür kadınlardan farklı olan, giyinişi, oturuşu, kolunu kaldırışı, kaygıları, beğenileri kendine özgü bir ‘insan’ olarak karşımıza çıkar. Nazım’ın dünya görüşü dünyayı daha bütünsel olarak algılayabildiği için sevgili dünyadan soyut değildir. O, karısına ‘dünyanın hali gibi halimiz’ der. Aşkının içinde, dünyada olduğu gibi sevinçler, mutluluklar, çelişkiler, acılar, korkular, tedirginlikler, huzur ve umut bulunduğunu söyler. Nazım’da sevgili somut bir yapıda ele alındığı için, seven-sevilen ilişkisi eşitlik üzerine kurulmuştur. Kadın (sevgili), hayattan kopuk, toplumdan soyutlanmış değildir” (Özmeral, 2007:52-53). Onun şiirlerindeki kadınlar, hayallerde yaşayan, soyut ve belirsiz kadınlar değildir. Nazım Hikmet şiirlerindeki sevgili, hayatın içinden sıradan bir kadındır. “Bu kadınlar onun yaşam yürüncesinde bulunan ve hayatla iç içe olan kadınlardır. Bu kadınlar, Nâzım Hikmet’in âşık olduğu ve sevdiği kadınlardır. Fakat bu aşk da o döneme kadar şiirlerde geçen platonik ve idealleştirilmiş bir aşk değil, gündelik hayatta herkesin yaşayabileceğine içinden hayat fişkırın bir aşk ve sevgidir” (Leontiç, 2012:270).

1941 yılından itibaren çeşitli konularda şiirler kaleme almış olan Attila İlhan’ın şiirlerinde kadın kimliği önemli bir yere sahiptir. “Attila İlhan’ın şiirinde en önemli özelliklerden biri de bu kadınların kolaylıkla ete kemiğe bürünebilmesidir. Kaşları, gözleri, kirpikleri, dişleri, güzel olup olmadıkları her zaman söz konusudur şiirlerde. Gündelik hayat içinde dünya ile ilişkisi, burjuva zevkleri, beğenileri ve özlemleri ile örülmüş kadınlardır. İçlerinde politik kimliği, okuyup yazmışlığı en açık biçimde verilen ‘Tombul Magda’dır ve o da adeta bir kadın olarak yerin dibine sokulmuştur. Toplumsal cinsiyet rollerin üzerinde en belirgin biçimde şekillendiği kadınların, şiir yoluyla da tekrar tekrar üretebilmesine ve belleklerde kazınmasına katkısı büyüktür. Modernist algının en derin çizgileri ‘kadın’ üzerinden derinleştirilerek okura sunulmuş, en güzel aşk şiirleri olarak kabul görmüş, böylece Attila İlhan’ın ‘kadın’ların adını koymuştur” (Sofya, 2012:114).

Attila İlhan'ın şiirinde aşk, ayrılık, özlem ve ölüm gibi temalar yoğundur. “Attila İlhan, aşkı işlediği şiirlerinde kadını, erkeği hayata bağlayan bir varlık, erkeğin sığınacağı tek liman olarak da ele alır. Şiirlerinde çoğunlukla imkânsız aşkları, ayrılıkları işleyen şair, ‘Ben Sana Mecburum’ şiirimde üzere imkânsız olan aşk ve ayrılığın getirdiği sıkıntıyı anlatır. Aşkla ele aldığı kadınlara büyük bir tutkuyla bağlanan şair ‘Sen Beyaz Bir Kadınsın’ adlı şiirinde kadını hayatının anlamı olarak görür. [...] ‘Ben Sana Mecburum’ şiirinde Attila İlhan, kadına olan aşkını büyük gerilimler içinde haykırır. Şair şiirde, aşkın büyüklüğüyle kadına olan mecburiyetini dile getirir. Bu mecburiyet şairin kadına olan aşkının sonucudur. Şair kadını hayatının kaynağı olarak görmektedir. Bu kaynak şairi hayatta tutacak tek şeydir; bu da kadına olan mecburiyeti beraberinde getirir” (Ertuş, 2016:47-48). Attila İlhan'ın aşka ve kadına olan bu düşkünlüğü ise şairin, yalnızlığını şiirleri ile giderme çabasındandır. “Attila İlhan'ın şiirlerinde kadın, şairin yalnızlığını eriten ve onun çoğalarak özgürleşmesini sağlayan bir yapıdır. Çoğu şiirde kadın, hem düşünsel olarak hem de eylemsel olarak metalaşmıştır. Sevdiği kadına dokunamadığı zamanlarda onunla düşlerinde sevişmekte ve onun derinliğine hayallerine sarılarak inmektedir. Şairin şiirlerinde kullandığı kadın isimleri de yine ince, duyarlı ve sevgi dolu kişiliğinin bir göstergesini taşıyor niteliktedir” (Arslan, 2017:40).

Ahmet Arif'in şiirlerinde, kadına duyulan aşk ve hasret duyguları belirgindir. “Kadın şiirlerinde siyasi mücadelenin yanında şairin ona duyduğu büyük aşkla konu edinilir. Aslında Ahmet Arif'in yüreği ikiye bölünmüş gibidir. Bunun yarısını verdiği siyasi mücadele; yarısını sevdalandığı kadın kaplamaktadır. Bu nedenle şairin şiirlerinin hepsinde kadın ve siyasi mücadele ele ele yürümektedir. Fakat bazı şiirlerinde kadına duyulan seveda daha ön plandadır” (Ertuş, 2016:66).

Necati Cumalı, şiirlerinde kadın erkek ilişkilerini ve kadını cinsel boyutuyla ele almıştır. “Cinselliği, çoğunlukla aşkla iç içe ya da yan yana işleyen Cumalı, *Başaklar Gebe* adlı kitabındaki ‘Çıplak’ adlı şiirinde çıplak bir kadın portresi çizerek kadını cinsel yönüyle ele alır. Cumalı, şiirinde cinselliği hayatın önemli bir parçası olarak görür; bunun altında cinselliğin aşkla birlikte var olmasının payı

vardır. Fakat cinsellik aşkla birlikte yürüse de kadın, âşık olunan bir varlıktan çok cinsel yönüyle erkekte sevinç yaratan ve erkeğin yaralarını onaran cinsel bir güç olarak işlenir” (Ertuş, 2016 :144).

Kadının toplum içerisindeki konumu, sorunları, duygu ve düşünceleri Gülten Akın’ın şiirlerinde oldukça kapsamlı bir şekilde yer alır. “Gülten Akın’ın şiirinin içeriğinin önemli bir bölümünü, kadınlığa ilişkin yaşantılar, durumlar ve duyarlılıklar oluşturur. Hilal Sürsal, ‘Ümidin Sesi Türk Kadın Şair Gülten Akın’ (2008) adlı araştırmasında, Akın’ın şiirlerinde hangi sınıftan geldikleri göz önünde bulundurmaksızın tüm sosyal sınıfların içine yayılan bir grup oluşturan kadınların sesini, yani sınıf içinde ayrı bir sınıfın sesini duyurduğunu belirtir. Kadın onun şiirinin önemli bir kısmında ezilen olarak yaşantı boyutunda dikkatini çekmekte; şirine bu kanaldan girmekte oradan yayılıp çeşitlenmektedir” (Mutlu, 2015:78-79) görüşünü belirtir. Betül Mutlu *Gülten Akın’ın Şiiri* adlı eserinde Gülten Akın’ın şiirini üç ayrı dönem içinde ele alır. Şairin ilk dönem şiirinde kadın izleği, “egemen ataerkil sisteme itirazını çoğu zaman kapalı bir şekilde dile getiren bir kadın öznesin duygu, düşünce ve eylemleri” çerçevesinde ele alır (s. 131). İkinci dönem şiirinde “kadın emeği, ezilen kadın, yoksul kadın, acı çeken anneler” (s. 155) izlekleri yer alır. Üçüncü dönem de ise ilk döneminde olduğu gibi, sadece kadın sorunlarının altını çizip isyan etmekle kalmaz; erkek egemen sisteme kimi şiirlerinde doğrudan eleştiri yönelttiği gibi, pek çok şiirinde de çeşitli kadınlık hallerini yansıtır (Mutlu, 2015:209).

Görüldüğü gibi, “kadın”, Türk şiirinin her evresinde en çok işlenen izleklerden biri olmuştur. Farklı dönemlerde yaşamış, eğitim seviyeleri ve dünya görüşleri farklı şairlerin yazınında kadın öznesi daima önemli bir yere sahip olmuştur. Şairler, bireysel ve toplumsal izlekli şiirlerinde, kadını tüm yönleriyle konu edinmiştir. Sonuç olarak; Türk şiirinde kadın izleğine en çok eşlik eden duygu “aşk” olmuştur ve kadın kelimesi, çoğu zaman “sevgili”ye karşılık gelmiştir.

2. SENNUR SEZER'İN HAYATI, ESERLERİ, SANAT ANLAYIŞI

2.1. Hayatı

Sennur Sezer 12 Haziran 1943'te Eskişehir'de doğmuştur.¹ Asıl adı Sennur Fatma Çelik'tir. Babası Devlet Demiryolları'nda telgraf sürveyanı İbrahim Sezer, annesi ise Müeyyet Mahbube Hanım'dır. Sezer'in çocukluğu Eskişehir'in Eski Bağlar semtinde dayısı, yengesi, yeğenleri ve kardeşleri ile birlikte yaşadığı evde geçer. Yedi yaşına kadar yaşadığı bu ev, şairin kişiliğinin ilk yapı taşlarını oluşturur. Sezer, okuma ve yazma alışkanlığını bu evde edinir. Annesinin okuma sevgisi sayesinde ve Ulus Gazetesi'nin baş makinisti olan dayısının eve farklı türlerdeki kitaplar taşıması ile evde zengin bir kitaplık meydana gelir. Ev sakinlerinin bir araya geldiği gecelerde, şiirler ve kitaplar okunur. Şair çocukluk günlerini şu sözlerle ifade eder:

“Küçük bir memur ailesi ve çocuk gözüne kocaman gelen kitaplık. Reşat Nuri'ler, Ruşen Eşref'ler, Nafiz'ler, Aka Gündüz'ler, hatta Esat Mahmut Karakurt'un yanında Virgilius'un Çoban Şiirleri...” (Yıldırım, 2003:304).

Sezer'in kültürel ve edebî birikiminde, özellikle annesi Müeyyet Mahbube Hanım'ın etkisi yadsınamaz. Sezer, okuma sevgisi aşıl原因 ve yazma alışkanlığını kendisine kazandıran kişinin annesi olduğunu, *“Annemin beğendiği şiirlerin yanına kendi yazdıklarını not ettiği bir şiir defteri olması, gizli bir şair oluşu da*

¹ Yazarın hayatı aşağıdaki eserlerden derlenmiştir:

Ağaoğlu, Neriman ve Zerrin Saral (2013); *Edebiyatımızda Kadın Yazarlar Sözlüğü*, Phoenix Yayınevi, Ankara.

Aydın, Mehmet (2001); *Edebiyatımızda Kadın Şair ve Yazarlar Sözlüğü*, Alesta Yayınları, Ankara.

Cengiz, Gülsüm (2000); *Kadınlar İçin Söylenmiştir Anadolu'da Kadınların Şiirli Tarihi*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.

Karaca, Nesrin Tağızade (2006); *Edebiyatımızın Kadın Kalemleri*, Vadi Yayınları, Ankara.

Nacitarhan, Cavit (2010); *Şiirin ve Umudun Yorulmaz İğnesi Sennur Sezer*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.

Necatigil, Behçet (2007); *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul.

Özyalçın, Adnan (1999); *Öykücülüğümüzün 45 Yıllık Çınarı Adnan Özyalçın*, Evrensel Yayınları, İstanbul.

Tekin, Arslan (2010); *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul.

Yapı Kredi Yayınları (2001); *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi Cilt: II*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Yıldırım, Tahsin (2003); *Eşlerinin Gözüyle Edebiyatçılarımız*, Selis Kitaplar, İstanbul.

beni yazmaya özendiren etkenler arasında...” (Sezer ve Özyalçiner, 2010:148) sözleriyle ifade eder. Ayrıca, Eskişehir’deki kadın mevlitleri ve bu mevlitlerde dinlediği Yunus ilahileri, ninniler ve türküler de onu yazmaya teşvik eden etkenler arasındadır.

Şairin Eskişehir’de geçen çocukluk yıllarının etkisi şiirlerine yansır. Şair bu etkiyi *“Eskişehir benim için su ve bozkır imgeleri veren şehirdir. Bir de yıldız dolu gökyüzü. Bozkır, doğanın kışın ölüşünün ve baharda canlanışının en güzel gözlemlendiği yerdir. Eskişehir’in bana kattığı önemli bir başka şey, şehir dışında yaşamının verdiği geniş ufuklar... Ayrıca küçük anı parçacıklarında belirginleşen toplum kesitleri, raylardan yarı yanmış kömürleri toplayıp kapı kapı satmaya çalışan çocuklar. Ek gelir olsun diye değişik işler yapan, örneğin alçı kumbaralar, biblolar döken ya da biblo boyayan demiryolcular. İstanbul’dan Ankara’ya giden devlet büyüklerinden birinin trenini karşılamak için kış gecesinde istasyona çağrılan demiryolcu aileler... Bisikletle kızlı erkekli işe giden kiremit fabrikası işçileri, iş dönüşü kızlı erkekli çay bahçelerine gidişleri...”* (Sezer ve Özyalçiner, 2010:149) sözleriyle açıklar. Sezer ilkokulu ve ortaokulu Eskişehir’de okur. 1953 yılında Kasımpaşa Kadı Mehmet İlkokulu’nu tamamlar. 1956’da Kasımpaşa Karma Ortaokulu’nu bitirir.

Sennur Sezer, gençlik yıllarını ve sonraki yaşamını İstanbul’da sürdürür. Sezer İstanbul’daki yaşantısını *“İstanbul benim genç kızlığımda gecekonduların kapısı önünden geçen trenlerden gözlediği bir başka yaşam biçiminin, fabrikaların, yasakların, Beyoğlu’nun (yine bir başka yaşam biçiminin) şehri”* (Sezer ve Özyalçiner, 2010:150) sözleriyle ifade eder. 1959 yılında İstanbul Kız Lisesi’nde öğrenimini yarıda bırakıp, Taşkızak Tersanesi’nde ikbal ve muhasebe memuru olarak çalışmaya başlar. İlk şiirini 1958 yılında lise yıllarındayken yayımlar. Sennur Sezer şiir serüveninin başlangıcını şu sözlerle ifade eder:

“Şiire başlamayı, kendini ifade etmek için gizli yazmak, yazdıklarını çevrenizdekilerle paylaşmak ve yayınlamayı denemek olarak üçe ayırmak gerekir. İstanbul Kız Lisesi’nde çevremle paylaştığım, lisede yaygın olan okumalara katıldığım dönemler yaşıtılarım bana şiir ismarlayarak gerekli desteği verdiler, yazdıklarımı defterlerine taşıdılar. Aynı yıl (1958) Sanat tarihi öğretmenim Zühal Karaçengel’in araya girmesiyle Sanat Dünyası dergisinde bir şiirim yayımlandı. Lise arkadaşlarımın kıskırtmalarıyla Varlık dergisine şiir yolladım, gidip Yaşar Nabi ile tanıştım, hatta küstahlığımdan lise eğitimimdeki edebiyat ile yaşamakta olan edebiyat karşılaştırmasını bile yaptım. Elbet yararlı oldu. Bir arkadaşımın defterindeki bir şiirim o döneme popüler bir gençlik dergisi olan Yelpaze’yle ilişkimi sağladı. Ve bu derginin yönetmeni Safa Önal

bana, yaşamımı değiştirecek bir soru sordu, 'senin için yayınlamak mı önemli, şair olmak mı? Yayınlamak önemliyse söz veriyorum seni gerginin en göze çarpan yerinde yayımlarım ama şairliği önemsiyorsan...' Ben bu soruyu kendime sormaya başladım. Ve beni doğruya yöneltti sanırım. Ben yazarak kendimi anlatmayı, toplumun yerleşik değerler dizgesinin dışı ittiği babasız çocuklar ve fahişelere sahip çıkarak bir karşı çıkış biçiminde seçtim. Sonra işçi kızlara geldi sıra. Bir tür hesaplaşma. Kendi sesimle kendimi ifade epey geç geldi." (Dünder, 2013:11).

Şiir serüvenini ilk gençlik yıllarına dayandıran Sennur Sezer daha sonra sırasıyla; Varlık Yayınevi'nde redaktör, Büyük Gazete dergisinde röportaj yazarlığı ve Cumhuriyet gazetesinde düzenli olarak resim eleştirisi ve röportaj yazarı olarak çalışır.

Sennur Sezer, 1960 yılında tanıştığı öykücü Adnan Özyalçınmer'le evlenir. Adnan Özyalçınmer, arkadaşlıktan evliliğe uzanan süreci şu sözlerle ifade eder:

"Sennur Sezer'le 1960'ta ilk kitabım Panayır'ı imzalatmaya gelen bir okurum olarak tanıştım. O zamanlar Doğan Hızlan'la birlikte Cumhuriyet gazetesinde çalışıyorduk. Sennur Sezer'i Cumhuriyet'e getirip benimle tanıştıran da odur. O günden sonra Sennur, öteki hanım şair arkadaşlarımız gibi arkadaşımız oldu. 1960'tan 1966'ya kadar altı yıl yazarlık arkadaşım. 1966'daysa seveda mı baskın çıktı, şiir mi üstün geldi bilmiyorum. 3 Ağustos 1967'de Sennur Sezer'le olan yazarlık arkadaşlığımızı hayat arkadaşlığına dönüştürdük." (Özyalçınmer, 1999:24).

Sennur Sezer'in 18 Ekim 1969 yılında ilk çocuğu Ayşe Bengi doğar, üç yıl sonra 23 Nisan 1972 yılında ikinci çocuğu Ahmet Emre dünyaya gelir. Sezer 1969-1975 yılları arasında Cumhuriyet ve Vatan gazetelerinde resim sergileri, ressamlar ve yazarlar ile ilgili yazılar, TRT'ye radyo oyunları yazar. 1975'te "Arkın Yayınevi"nin ansiklopedilerinde redaktör ve metin yazarı olarak görev alır. 1983'de emekli olana kadar; "Yapı Kredi Bankası Sanat Dünyası Dergisi", "Asa Ajansı", "Gelişim Ansiklopedisi" ve "Görsel Yayınları"nda çalışır. 1983'ten sonra ise "Varlık", "Yeditepe", "Hürriyet Gösteri", "Yazko Edebiyat", "Hürriyet gazetesini Avrupa baskısı", "Cumhuriyet gazetesini Kitap Eki", "Elele", "Votri Beate" dergi ve gazetelerinde yazar.

Sezer TRT'de "Ateşi Çalmak" isimli program içinde "Ateşi Çalan Kadınlar", "Olsun da Gör", isimli yapımları hazırlar. "Ben Mahpusum Âdem", "Candarma", "Arife Türküsü"; "Üşengeç Buğdaya Türkü", S. Gürbüz tarafından, "Sabah Türküsü", "Özgürlük Türküsü", "Umut" ise E. Ataer tarafından bestelenir. Bazı şiirleri İngilizce, Yunanca, Bulgarca, Almanca Türk Şiiri Antolojilerinde ve Hollanda dilinde "Dünya Kadın Şiirleri Seçmesi"nde yer alır (Ağaoğlu ve Saral, 2013:403).

Şair Türkiye Yazarlar Sendikası genel sekreteri, PEN Yazarlar Derneği, Edebiyatçılar Derneği, Nâzım Hikmet Vakfı Danışma Kurulu ve Dil Derneği üyeliği de yapar. Sennur Sezer 7 Ekim 2015'te 72 yaşında hayatını kaybetmiştir.

2.2. Eserleri

2.2.1. Şiir Kitapları

Gecekondu (1964)

Yasak (1966)

Direnç (1977)

Sesimi Arıyorum (1982)

Kimlik Kartı (1983)

Bu Resimde Kimler Var (1986)

Afiş (1991)

Direnç Şiirleri (1995, Toplu Şiirler)

Kirlenmiş Kâğıtlar (1999)

Dilsiz Dengbêj (2001)

Bir Annenin Notları (2002, Seçme Şiirler)

Akşam Haberleri (2006)

İzi Kalsın (2011)

2.2.2. Seçkiler

Uçuk Seçik Şiirler (1991)

Emek Öyküleri (1998, Adnan Özyalçınmer'le)

Akdenizli Şiirler (2007)

Divan Şiirinden Seçmeler (2007, Adnan Özyalçiner'le)

Halk Şiirinden Seçmeler (2007, Adnan Özyalçiner'le)

Kutadgu Bilig'den Seçmeler (2007, Adnan Özyalçiner'le)

Benim Nasreddin Hocam (2008)

2.2.3. İnceleme ve Araştırma

İstanbul'un Taşı Toprağı Altın (1995, Adnan Özyalçiner'le)

Osmanlı'da Fal ve Falnameler (1998)

Nâzım, Dünya ve Biz (2002, Şükran Kurdakul'la)

Üç Dinin Buluştuğu Kent İstanbul (2003, Adnan Özyalçiner'le)

68'in Edebiyatı, Edebiyatın 68'i (2008)

Kasımpaşa (2009)

Gidelim Kâğıthane'ye (2010, Adnan Özyalçiner'le)

Öyküleriyle İstanbul Anıtları (2010, Adnan Özyalçiner'le)

2.2.4. Çocuk Kitapları

Gerçeğin Masalı (1979, Şiir)

Sümüklü Böceğin Masalı (1989, Şiir- Masal)

Keloğlan ile Köse (1989, Adnan Özyalçiner'le)

Hasır Ören Padişah (1991, Masal)

Robin Hood (1993)

Anadolu'dan Öyküler (1995, Adnan Özyalçiner'le)

Pencereden Bakan Çocuk (1995, Şiirler)

Masal Evi (2003, Adnan Özyalçiner'le, Masal)

İğne Mızrak Mercimek Kalkan (2005, Tekerlemeler- Bilmeceler)

1001 Gece Masalları (2006)

Transatlantiğin Vidası Ufacık Vidacık (2007)

Mevlâna Dedem Demiş ki (2008)

Gece Uyumayı Sevmeyen Çiçek (2012)

Dedemle Masal Okuyorum, Ninemle Masal Okuyorum, Annemle Masal Okuyorum (2012, Adnan Özyalçiner'le)

2.2.5. Anlatı

Türk Safo'su Mihri Hatun (1997, Belgesel-Anlatı)

Kerem ile Aslı (2005)

Şahmaran (2006)

2.2.6. Deneme

Şiir Gündemi (1995)

Perşembe Mektupları (2015)

2.2.7. Yemek Kitabı

Az Masraflı ve Kolay Yemekler (2001)

2.2.8. Ödülleri

1980 Kadınların Sesi Dergisi 8 Mart Ödülü

1987 *Bu Resimde Kimler Var* ile Halil Kocagöz Şiir Ödülü

1990 *Keloğlan ve Köse* (Adnan Özyalçiner'le) Sıtkı Dost Çocuk Edebiyatı Birincilik Ödülü

1998 Pir Sultan Abdal Dernekleri Edebiyat Ödülü

2000 Oğuzkaan Koleji Şiir Ustaları Ödülü

2000 *Kirlenmiş Kâğıtlar* ile Yunus Nadi Şiir Ödülü

2007 15. Truva Kültür Sanat Ödülleri- Şiir Ödülü

2008 *Pencereden Bakan Çocuk* ile 15 Yıllm En İyi Çocuk Şiirleri Kitabı Ödülü (1994-2008)

2009 Ş. Avni Ölez Şiir Emek Ödülü

2009 Kadın Yazarlar Derneği Onur Üyesi

2012 PEN Şiir Ödülü

2015 Dünya Kitap 2015 Yılı Saygı Ödülü

2.3. Sanat Anlayışı

2.3.1. Edebiyat

Sennur Sezer, elli yılı aşkın edebiyat yaşamına farklı türlerde onlarca kitap sığdırmıştır. Bu bakımdan, edebiyatımızın en üretken isimlerinden biri olduğu söylenebilir. Şairliğin yanında, araştırmacı-yazar kimliği de bulunan Sezer; şiir, seçki, anlatı, deneme türlerinde eserler kaleme almış, inceleme ve araştırma çalışmaları yapmıştır. Bunun yanı sıra çocuk kitapları ve yemek kitabı da yazmıştır. Eserlerinde “Fatma abla, Fatma Çelik, Heval Evindar” imzalarını kullanmıştır.

Sezer’in eserlerindeki en belirgin ortak özellik, toplumsal konulu içeriklere sahip olmalarıdır. Özellikle şiirleri ile bireyin ve toplumun sorunlarına değinen Sezer; yaşadığı dönemin ekonomik, sosyal, siyasal koşullarını ve sorunlarını şiirine taşımıştır. Bu konuya ilişkin Ataol Behramoğlu şöyle söyler: “Sennur Sezer’in bütün şiirlerinin toplamı, hem yaşadığı dönemin ve çağın bir tarihi hem de şairin otobiyografisi gibidir” (Behramoğlu, 2010:222). Doğan Hızlan ise Sezer şiirinin içeriğinin, Türkiye’deki toplumcu bakış açısının yükseliş çizgisi ile

paralellik gösterdiğini ifade etmiştir. Hızlan bununla ilgili, “*Toplumsal olayları, günöbirlik siyasi hareketleri izler hatta çoğu zaman onların içindedir. Şiiri eyleme sokar, ya da eylemin şiirini yazar*” (Hızlan, 2010:231) görüşünü belirtir.

Toplumcu bir dünya görüşünü benimseyen Sezer, şiirin ve sanatın belli bir amacı olması gerektiğini savunur ve kendi şiirini Mimar Sinan’ın yapılarına benzetir. Bu konuda “*Sinan’ın yapıları gibi. Hem güzel hem yararlı. Balyanların binalarındaki gereksiz süslemeler gibi boyna onarılmak zorunda olmamalı. Şiir, türkü ya da ağıt ya da marş olmalı. Ya yaşama sevinci ve direnç vermeli ya da öfkeyi tazelemeli. Ayrıca tutanağı olmalı yaşananların*” (Sezer, 2010a:29) demiştir. Şiirin hem güzel hem de yararlı olması gerektiğini düşünen şair, eserleri ile yaşadığı dönemin sorunlarına dikkat çekmeyi amaçlamış ve bu sorunlara çözüm önerileri getirmeye çalışmıştır. Buna ilişkin, Kemal Özer “*Toplumcu şiir, Sennur Sezer’in özelinde yaşadığımız olayların sürekli sorgulandığı bir suçüstü toplamına daha ulaşmış; gerek toplumsal gerek bireysel acılara, yıkımlara karşı sürekli direncin, umudun köklerinden beslenen, okura da bunu aşılama becerisi gösteren bir sözcüye daha kavuşuyor*” (Dünder, 2016:79) görüşünü belirtir.

Sennur Sezer’in sanat anlayışı; toplumu, bireyi ve kadını anlatma çabası üzerine kuruludur. Özellikle kendi yaşadıklarından ve gözlemlerinden hareketle, Sezer, kadın meselesini ve kadın sorunlarını, eserlerine taşır. Oya Baydar “Sennur Sezer’in emeğın, mücadelenin, direncin ve umudun şairi olduğu kadar ince duyguların, sevgilerin, hüznün ve ille de kadının şairi” (Şilkan, 2016:109) olduğunu belirtir. Sezer kadının birey olarak var olabilme çabasını, kadının toplumsal yaşamda karşılaştığı sorunları, kadın-erkek ilişkisini, kadının günlük yaşantısını, duygu ve düşüncelerini şiirlerinde tüm yönleriyle ele alır.

Ataol Behramoğlu’nun kendisiyle ilgili “*Şiirini durmaksızın geliştirerek sadece 1960’lı yılların toplumcu şairler kuşağının değil, bütün edebiyatımızın en seçkin, en özgün şairleri arasında yer aldı*” (Behramoğlu, 2016:123) dediğı Sennur Sezer; şiirlerinde kırsaldan şehre, Anadolu’dan Almanya’ya, Doğu’dan Batı’ya geniş bir coğrafya insanının yaşantısını, sorunlarını ve mücadelesini konu edinir. Sezer yaşamı boyunca eşitsizliğe, sömürüye ve haksızlığa karşı bir tavır

sergilemiş; insanların eşit haklara sahip olduğu, sömürünün ve haksızlığın son bulduğu bir dünya için çabalamıştır.

2.3.2. Şiir Konusundaki Görüşleri

Sennur Sezer şiir yazmaya lise yıllarında başlamıştır. Ancak bu başlangıcın kökleri daha önceki yıllara dayanır. Sezer'in yetişmesinde, düşünsel ve sanatsal dünyasının gelişmesinde ailesinin, özellikle de annesinin etkisi büyüktür. Şair, sanatçı kişiliğinin oluşmasında annesinin rolünün önemini “...Yazdığım şiirler, annemin yarım bıraktığı şairliğini tamamlamak için” (Ercan, 2010:76) sözleriyle ifade etmiştir. Şiire ve müziğe düşkün olan annesinin, okula başlamadan önce ona ve kardeşine okuma-yazma öğrettiğini belirtir. Kendisiyle yapılan bir söyleyişte Sezer, kendi şiir serüvenin başlangıcını çocukluk yıllarına dayandırır:

“...Aynı evde yaşayan aile üyelerinin (annem, babam, dayım, yengem, kardeşim ve yeğenlerim) bir araya gelebildikleri ender akşamların şiirle, kitap okumayla geçirildiği bir evde yaşadım yedi yıl. Ömrümün ilk yedi yılı.” (Sezer ve Özyalçınar, 2010:147).

Sezer Eskişehir’de yaşadığı yıllarda, aile bireylerinden “...Nazım’ın ‘Salkımsöğüt’ünün, Fikret’in ‘95’e Doğru’sunun, Peter Pan’ın ‘80 Günde Devr-i Alem’i” (Sezer ve Özyalçınar, 2010:147) dinler ve o şiirleri, öyküleri unutamaz. Onun şair kimliğinin ortaya çıkmasında çocukluğunun yanı sıra, ilk gençlik yıllarındaki yaşantısı da etkili olmuştur. Sezer bu konuya ilişkin şöyle söyler:

“Doğum yerim olan Eskişehir’de sık sık mevlitler okunur ve bu arada Yunus Emre’den ilahiler söylenirdi. İlk kez bu ilahilerden etkilendim. Sonraları genç kızlık döneminde, yurdumuzdaki kadın-erkek eşitsizliğini görerek, içimde bu ayrıma karşı derin bir öfke gelişti. Daha sonraları anladım ki bu ayrımın kökeni, yalnızca kadın-erkek arasında değil, tüm ekonomik ayrıcalıklarda yatıyor. İşte bende yeşeren şiir ortamı, bu odaklarda kaynaklanmış.” (Aydın, 1995:196).

Çocukluğunu geçirdiği Eskişehir, kitapsever bir aile ve şiire düşkün bir anne, İkinci Dünya Savaşı ardından yaşanan yoksulluk, 15-16 yaşında Taşkızak Tersanesi’ndeki ilk gençlik yıllarının çalışma yaşamı onun şair kimliğinin oluşumunda önemli bir yere sahiptir.

Sennur Sezer, kendisine yakın hissettiği ve etkilendiği şair ve yazarları “*benden önceki ve benim yaşıtım olan her ozana borçlu hissederim kendimi. Bütün şairleri okurum. Özellikle kıskandığım şairler var ama yüzyılları aşıp gelmiş halk ozanların yerini hiç biri tutmuyor. Çok ustam var. Karacaoğlan, Pir Sultan, Nazım Hikmet, Melih Cevdet Anday, Attila İlhan, Gülten Akın.*” (Öztürk, 2010:80) sözleriyle ifade etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından yaşanan yoksulluk, gecekonduda yaşayan ailelerin yaşam telaşı, şairin ilk şiir kitabı *Gecekondu*’nun konusunu oluşturur. Sezer ikinci kitabı *Yasak*’ta da bu izleği sürdürür. Buradaki şiirler “emek” kavramı üzerinedir. Bu şiirlerde dar gelirli ailelerden, yoksul işçilerden ve emekçilerden yana bir tavır sergilemiş olan Sezer’in benzer bir anlayıştaki diğer kitabı ise *Direnç*’tir. Şiirlerinde toplumsal sorunları, yoksul sınıfın yaşantısını konu edinir. Bu kitapla ilgili, Doğan Hızlan, Milliyet Sanat’ta yayımladığı “Direnç’teki Şiirler İçin” başlıklı yazısında “*Şiirde yalnız bir anlatımın örneklerini sunar Sennur Sezer. Kimi yazarlar kadın duyarlılığı sözünün üstüne basa basa yazılmasına karşıdır. Sezer, onlardan değil, kargaşa içinde yaşayan bir toplumda kadın olmanın sorumluluğunun şiirini yazıyor. O açıdan değerlendirmek gerek onun ürünlerini. Güncel olayları slogan düzeyine indirmeden ama bildirisini de ihmal etmeden umudun şiirini yazmış*” (Hızlan vd., 2010:44) ifadelerini kullanır.

Şairin toplumsal meseleleri ve dönemin siyasi çalkantılarını konu edindiği diğer eseri *Sesimi Arıyorum*’dur. Buradaki şiirler “şairin halk söyleyişine yöneldiği ve kendi sesini çok sevdiği Gülten Akın’ın sesiyle denediği bir kitaptır” (Cengiz, 2011:62). Sezer *Dilsiz Dengbêj* adlı eseriyle ise, halk kültürüne dayanan geleneksel bir söylem geliştirmiştir. Söz konusu şiirlerde Anadolu kadınının yaşam mücadelesini konu edinir ve onun karşılaştığı çeşitli zorlukları anlatır.

Gecekondu’dan *İzi Kalsın*’a uzanan şiir yolculuğunda, Sezer, hemen hemen hepsi toplumsal içerikli şiirler kaleme almıştır. Şiirlerinde Türkiye’den Almanya’ya, Güney Afrika’dan Filistin’e uzanan geniş bir coğrafya insanının yaşantısını konu edinmiştir.

2.3.3. Şiir ve Kadın

Sennur Sezer şiirlerinde kadınların yaşantılarını, sorunlarını, duygularını ve düşüncelerini tüm yönleriyle konu edinir. Kadın öznesi, Sezer'in şiirlerinde farklı kimliklerde ve farklı biçimlerde görünür olur. Söz konusu şiirler; kadının gençliğindeki yaşantısı, evliliği, anneliğe ilişkin sorumlulukları, yaşam koşulları, çalışma şartları gibi konular etrafıca şekillenmektedir. Sezer'in şiirlerindeki kadınlar, dar gelirli ailelere mensup ve eğitim seviyesi düşük kadınlar olup, bu kadınların ortak problemi yoksulluktur. Olumsuz ekonomik şartlar altında yaşamını sürdüren kadınlar, yoksulluğa rağmen, mücadelecî ve fedakâr yanlarını korurlar.

Sezer'in şiirleri; ataerkil yapıdaki toplumların kadını algılayış biçimini, bu toplumlarda kadının konumunu ve rolünü konu edinir. Bu şiirler erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünden ve aile içerisinde, çalışma hayatında, sosyal yaşamda kadını denetim altında tutmaya çalışan eril mekanizmadan sıklıkla söz eder. Şair, kadınların kısıtlanmış yaşantılarını farklı yönleriyle şiirine taşır.

Sennur Sezer kadının, yaşamın diğer alanlarında olduğu gibi, edebiyatta da baskı altına alındığı ve denetlenmeye çalışıldığı görüşündedir. Buradan yola çıkarak, kadının sanat ve edebiyatta kendini gerçekleştirme çabasını şiirlerine taşımıştır. Ona göre, ataerkil yapıdaki toplumlarda kadının yazınsal alanda takdir edilmesi pek kolay değildir. Erkeğin kadına bakış açısı ve kadını küçümseyen tutumu, bu takdiri zorlaştırır. Buna ilişkin olarak Sezer, "Kadın ve Şiir" başlıklı yazısında, "kadının bir ülkeyi yönetmesi kadar kuşkuyla bakılan bir iş sözcükleri yönetmesi" ifadesine yer verir. Kadının bir şair olarak sorgulandığı ve kendisine şüpheyle yaklaşıldığını belirtir. Bununla beraber, bu görüşe karşı çıkan iki şair örnek gösterilir. Bunlardan ilki Fûruğ Ferruhzad'dır. Sezer, Fûruğ'un kardeşine yazdığı bir mektuptan şu alıntıyı yapar: "*Hayat bu işte... Ya gelip geçici ve sıradan şeylerle mutlu olacaksın, çocuk sahibi olmak gibi... veya uzun soluklu ve 'makul' kabul edilmeyecek şeylerle: ŞİİR, sinema, kısaca sanat gibi...!*" Fûruğ, ataerkil toplumun, kadının evlenmek ve çocuk yapmak dışında "sanata yönelmesinin akla, mantığa uygun bir davranış olmadığı" görüşünü eleştirir. Sezer'in sözünü ettiği ikinci isim ise Gülten Akın'dır. Sezer, Gülten Akın'ın "İlk

Yaz” şiirindeki “Ah kimselerin vakti yok/ Durup ince şeyleri anımsamaya/ Kalın fırçalarını kullanarak geçiyorlar/ Evler çocuklar mezarlar çizerek dünyaya/ Yitenler olduğu görülüyor bir türküyü açtılar mı/ Bakıp kapatıyorlar/ Geceye giriyor türküler ve ince şeyler” dizelerini örnek gösterir ve Akın’ın da, tıpkı Furuğ gibi, kadının ev içi sorumluluklarından dolayı “düşünmek için zamanının kalmadığını” belirtir. Sezer; Ferruhzad ve Akın’dan verdiği örneklerle birlikte “Evet şiir kadına aykırı görülen bir zanaattır. Ne mutlu ki günümüzde benim dilimde ve komşu dilinde bu anlayışa karşı çıkan ozan var... Hem öyle çoklar ki, adlarını saymaya, şiirinden örnek vermeye zamanımız yetemez” (Nacitarhan, 2010: 292-293) görüşünü ifade eder.

3. SENNUR SEZER’İN ŞİİRLERİNDE KADIN

3.1. Anne

“Anne” izleği Sennur Sezer’in Şiirinin yapı taşlarından biridir. Doğan Hızlan, Sennur Sezer’in Şiirinde kadın ve anne olmanın birer sorumluluk eksenini olduğunu; Şairin edebiyat hareketi ve toplumsal hareket içinde kadının, annenin Şiirini yazmasının onun kadın Şairler arasında başka özelliğe sahip olmasını sağladığını belirtir (Hızlan, 2010:231-232). Sezer’in eşi Adnan zyalmer ise Sennur Sezer’in anne ve annelik konusundaki bakış açısını Şöyle anlatır: “ (...) kadın duyarlılığında daha çok bir anne olarak seslenir ve bir annenin dünyaya bakışı yer alır Sennur’un söyleminde... Kadın olmanın, kadınların yerinin belirlenmesinin ve Anadolu kadınının durumunu ortaya koyarak yine toplum için kadını konu alır. Yani bireysel olarak bir kadın duyarlılığı, bir kadın olayı değil Sennur Sezer’inki, genelde bütün kadınları kapsayan bir duyarlılık...” (Karaca, 2006:278).

Şiiri bir yaşama biçimi olarak gören Sennur Sezer’e göre yaşam bir yazım serüvenidir. YaŐamla Şiiri toplumcu dünya görüşü temelinde buluŐturan Şair, çevresinde ve ülkede olup bitenlerin yanı sıra çeşitli sosyal kesimlerin yaşantılarını da Şiirine yansıtır. Yaşamı için mücadele eden yoksul ve emekçiler onun esas ilgi alanıdır. Şair bu kesimler içinde en çok ezilen ve bununla birlikte en çok da mücadele eden kesim olarak kadınları ön plana çıkarır. “Kadınlar adına konuŐur, onların duygusal ya da pratik yaŐamlarının nesnelere, bunların adlarını Şiire sokar. Bu, bulaşık tası da olabilir; çorba tenceresi de...” Bu yönüyle Şiirinde “makyajsız, olduğu gibi görünmeyi” seçtiğini belirtir (Sancar, 2010:84). Şairin Şiirlerinde tüm kadınlık hallerini görmek mümkündür. Kadının ergenlik ve gençlik yıllarındaki yaşantısını, ev içindeki eş ve anneliğini, ev dıŐındaki alıŐma Őartlarını Şiirlerine konu edinen Şair, “anne” izleği üzerinde yoğun bir Şekilde durur.

“Sesleri yüzyıllardır savaşları lanetlemekten yorgun, ağıtlardan kısık, güzel günler için Şiirler söyleyen” (Sezer, 2016:143) anneler için Şiir yazdığını söyleyen Sezer’e göre, annelik özelden genele gitmek, bir kez ana olmanın sorumluluktan kurtulamaması duygusudur. Bu duygunun kökünün toplumsal görev paylaŐım günlerinde, kadınların toplayıcı ve tarımcı olduğu günlere gittiğini belirten Şair,

kadınların, daha doğrusu anaların dünyayı değiştireceğine inandığını belirtir (Sezer ve Özyalçın, 2010:152). Onun şiirlerindeki anneler kırsalda, şehirde, cezaevinde, fabrikada ve tarlada çeşitli zorluklarla sürekli bir mücadele halindedir. Şair fabrikada çalışan işçi annelere, tarlada yoksullukla mücadele eden ırgat annelere, cezaevinin olumsuz koşullarında yaşamaya çalışan annelere, gurbetten çocuklarının dönüşünü bekleyen annelere ve onların duygu ve düşüncelerine şiirlerinde geniş ölçüde yer verir.

3.1.1. Anneye Duyulan Özlem

Sennur Sezer “Anımsamalar”, “Gümrükçü Soruları”, “Öksüz”, “Annem ve Kuşlar” ve “Bir Akşamüstü” başlıklı şiirlerinde annesinden ayrı kalan, annesini kaybeden ve ona özlem duyan çocukların duygu ve düşüncelerini yansıtır. Bu şiirlerde en belirgin duygular acı, yalnızlık ve özlemdir.

“Anımsamalar” adlı şiirde annesi ölen bir çocuğun duyguları anlatılır. Çocuk annesinin öldüğü gündeki yalnızlığını “tek çocuk olduğu günlere” benzetir. Annesinin ölümüyle kendisini yapayalnız hisseder:

*“Tek çocuk olduğum günler gibiydi. Yaz tenhası cami
avlusunda o öğle saati, annemin tabutuyla...” (s. 369).²*

Anneden geriye kalan eşyalar çocukları arasında pay edilir. Fakat çocuğun payına hiçbir şey düşmez. Bu yüzden büyük bir kırgınlık ve kıskançlık duyar:

*“Tek çocuk olduğum günler gibiydi. O yaz öğlesi,
gölgeli, loş, taş avluda.
Annemi kıskandım elbet. Kıskandım bacılarıma
bağışladıklarına. Bana yalnız gözyaşları kaldı.” (s. 369).*

² Tezdeki şiir alıntıları Sennur Sezer’in tüm şiirlerinin toplandığı *Direnç* başlıklı kitaptan yapılmıştır.

Sezer, Sennur (2017); *Direnç Bütün Şiirleri*, Manos Yayınları, İstanbul.

Ölen annenin ardından helva dağıtılır ve ağıt yakılır. Şiirin son kısmında “*tek çocuk olduğum günlere kavuştum, annemin tabutuyla*” (s. 369) sözleriyle bir yandan ölümün gerçekliği çağrıştırılırken bir yandan da ağır yalnızlık duygusuna vurgu yapılır.

“Gümrükçü Soruları” şiirinde annenin ölümüyle birlikte bir daha onu göremeyecek olmanın hüznü ve umutsuzluğu anlatılır:

*“-Kapıya vuran rüzgârla
anamı gömdüğüm günden
bir düğüm gırtlığıma
yeter bana.
-Gökyüzü yok pencerede
Bomboş duvarların
Özledikçe bakmak için
bir resim de yok yanında.”* (s. 171).

Bu dizelerde annenin ölümü “bir düğüm gırtlığıma” sözüyle katlanması zor, dinmeyen bir acı olarak nitelendirilmiştir. Şiir öznesi bir yandan acı duyarken bir yandan da özlem içindedir. Annesinin özlemini dindirecek bir resmi dahi bulunmamaktadır. Annenin ölümü onun yaşama ilişkin bütün umutlarını almıştır.

Sezer, “Öksüz” adlı şiirde de annesi ölen bir çocuğun acılarını anlatır. Şiirde “*çatık kaşları ve hamarat elleri annelerin/ eksildikçe resimlerden*” (s. 431) sözleriyle kadının ölümüyle yavaş yavaş resimlerden de eksildiğinden söz edilir. Annesini kaybeden çocuk, diğer çocukları kıskanır:

*“kıskançlıktı komşu kızın yakası
kolalı mintanlar
hüzün belki küçüktü –küçücüktük-
büyüdü gelinlik kızlarda”* (s. 431).

Şiirde “*hanidir değiştirilmemişti su/ çiçek soldu*” (s. 431) sözleriyle annenin ölümüyle birlikte suyu değiştirilmeyen çiçeğin soluğu vurgulanır. Solan sadece

çiçek değildir. Annenin ölümüyle tıpkı çiçekler gibi çocuklar da solmuş, mutluluk yavaş yavaş yitirilmiştir.

Şair “Öksüz” adlı şiirde olduğu gibi “Annem ve Kuşlar” şiirinde de annesinin ölümüyle “çiçeklerin solduğundan” söz eder. Şiir öznesi, annesinin fotoğrafını çekemediği için hayıflanır. Annesinin kuşlar, kediler ve çiçeklerle bir fotoğrafı yoktur. Annenin ölümü, her ölüm gibi zamansızdır.

“Hiç düşünmemişiz annemin

Resmini kuşlarla çekmeyi

Kedileriyle de çekmedik ya

Resimsiz kaldı saksıları çiçekleri

Annem de erkenden gitti” (s. 193).

Şiirde annenin yoksulluk içinde çaresizce öldüğünden söz edilir. Mevsimlerden kıştır ve kadın hamiledir. Yoksulluk yüzünden yeteri kadar beslenemez. Şiirde “Şehrin dışındaydık/ Yollar karlıydı” (s. 193) sözleri ekonomik sıkıntıların yanı sıra kırsalda yaşayan ailenin ulaşım gibi zorluklar yaşadığını gösterir.

“O yıl çok soğuktu

1946-47 Eskişehir

Savaş bitmiş miydi

Kardeşim olacaktı biliyordum

...

Anlamam sanıyorlardı

‘Et’ demişti doktor

‘her gün’

Şehrin dışındaydık

Yollar karlıydı.” (s. 193).

Şiirde söz edilen yoksulluk ailedeki her bireyi olumsuz anlamda etkiler ve bu olumsuzluk çocuklar tarafından da hissedilir. Çocuk, yoksulluğu hamile annesinin fedakârlığı üzerinden anlatır. Doktor, hamile kadına iyi beslenmesi

gerektiğini söyler buna rağmen o yemeği çocukları arasında pay eder ve açlıkla mücadele eder.

Şair diğer şiirlerinde olduğu gibi “Bir Akşamüstü” adlı şiirinde de anneye duyulan özlemi anlatır.

*“Bin gülüşü vardı annemin
Biri bana kalmadı
‘Biraz gülün’e sıkıştırılmış
Bakışlarıyla saçları
‘Annem’ diye başlayan şiirler
Bitmemiştir...”* (s. 203).

Şiirde söz edilen kişi, annesinin yokluğuyla acı çeker. Çocuğunu besleyen, bakan ve koruyan anne, çocuğunun yaşamının her evresinde onun destekçisi olur. Çocuk, annesinden sevgi, şefkat ve merhamet görür. Onu yitirmesiyle büyük bir boşluk duyar. Şiirde söz edilen kişi annesinin yokluğunda gülüşünü, bakışlarını ve saçlarını özler.

Anneye özlem duyan çocukların konu edinildiği bu şiirlerde acıma, yalnızlık, umutsuzluk ve hayal kırıklığı gibi duygulara yer verilir. Şiirlerde söz edilen annenin ölümüyle meydana gelen yalnızlık duygusu zaman içinde yeri kapanmaz bir boşluğa dönüşür. Çocuk yaşamının her evresinde annesinin varlığına ihtiyaç ve özlem duyar. Kimi zaman sosyal çevresinde gördüğü anne-çocuk ilişkisini kıskanır kimi zaman da geçmişte annesinin kuşlar, kediler ve çiçeklerle fotoğrafını çekmemiş olmaktan dolayı pişmanlık duyar.

3.1.2. Çocuğa Duyulan Özlem

Sennur Sezer kimi şiirlerinde çeşitli sebeplerden dolayı çocuklarından ayrı kalan annelerin duygularını yansıtır. Bu şiirlerde en belirgin duygu acı ve özlemdir. Anneler cezaevindeki çocuklarını görme, ona kavuşma isteği içinde acı çeker ve çocuklarını özler.

Şair “Bir Halk Türküsünden” adlı şiirinde cezaevinde tutuklu oğlunu özleyen ve onun dönüşünü bekleyen bir anneyi konu edinir.

“‘Acep Ferhat öldü mü’

Neden rüzgârı bekler bu kadın akşamları

Oğul kokusu mudur duvarları aşan şey

Biraz yanık süt gibi

Biraz ter

Ekşi sanki” (s. 232).

Ferhat’ın yokluğu annesine “ölüm”ü hatırlatır. Şiirde “duvar”ı aşabilecek tek şeyin rüzgâr olduğu söylenir. Duvarın yüksek ve aşılamayacak oluşu cezaevini anımsatır. Kadına göre cezaevinin duvarları aşılmayacak kadar yüksektir. Anne ise oğlunun geri dönüşünü büyük bir özlemle bekler. Bu özlem “koku”yla ifade edilmiştir. Annenin oğlunun kokusunu duyabilmesinin tek umudu rüzgârdır.

Sennur Sezer, “Yazıt” ve “Işığın Öyküsü” adlı şiirlerinde siyasi olaylar nedeniyle çocuklarını kaybeden annelerden söz eder. “Yazıt” şiiri özellikle 1970’li yıllara uzanan kavga ve çatışmaları hatırlatır. Bu yıllarda siyasi düşüncesi, dini ve mezhebi farklı gençlerin arasında çıkan kavgalar sonucunda birçok genç ölmüştür. Bu gençlerin farklılıklarına rağmen annelerin çektiği acı ortaktır. Bu kadınları bir araya getiren ortak duygular ise sevgi ve hüzdür.

“Toplandılar büyük alanına kentin

çünkü oğullar ölüyordu.

‘Benim oğlum’ diye hıçkırdı kadının biri,

‘kardeşimin oğlu ve düşmanımınki yan yana

gömüldü...’

‘Kızlarımız’ diye yanıtladı öteki ‘kocasız kaldı,

nişanlısız.’

Genç bir kız ‘sevgilileri olmayacak ergenlerin’ diye

sızlandı,

saçları ağarmıştı.” (s. 330).

Şiirde küçük büyük her yaştan birbiriyle çatışarak ölen gençlerle kocalarını, nişanlılarını, sevgililerini ve oğullarını yitiren kadınlar birlikte anlatılır. Ergenlik döneminde on üç on dört yaşlarında çatışmalara katılarak ölen bu çocukların gelecekları ve hayalleri ellerinden alınmıştır. Çatışmaların bir kazananı yoktur. Kaybedenler ise anneler, eşler ve sevgililerdir. Şair bu kadınların acısını “saçları ağarmıştı” sözüyle ifade eder.

Sennur Sezer’in 1978 yılında yazdığı “Işığın Öyküsü” adlı şiirinde de 1980 öncesinin olumsuz atmosferinin etkisi görülür. “1980 öncesi dönemde sık hükümet değışiklikleri ile kendini gösteren siyasal istikrarsızlık, ekonomik çöküntü ve gelir dağılımındaki bozukluk siyasal ayrışmaları körüklemiş, şiddet olaylarına karşı etkili bir duruş sergilemesi gereken devlet kurumları ise gerek siyasal kutuplaşmadan etkilenerek aşırı siyasallaşmaları, gerekse yetersizlikleri nedeniyle olaylar karşısında başarılı olamamıştır. Soğuk savaş döneminde tüm dünyada meydana gelen ideolojik kutuplaşmalar Türkiye’de de yansımaları bulmuştur” (TBMM, 2012:712). Bu atmosferden etkilenen şair, yaşanan olumsuzlukları şiirinde konu edinir. Ayrıca şiirde bu dönemin kaotik ortamında ölen gençlere ve acı çeken annelere yer verilir. Sözelimi “*Gelincikler tutuklandı/ Işık gizlendi/ Yaz sona erdi/ Sıcaktı yalnız/ Ana yüreği*” (s. 438) dizelerinde “Anne” şiddet, karanlık ve umutsuzluğa karşı sıcak duyguları uyandıracak bir varlık olarak özellikle ifade edilmiştir. Şair tutuklananları “gelinciğe” benzetir. Dönemin olumsuz koşullarında birçok genç tutuklanmıştır. Şaire göre; tutuklamalar, ölümler ve şiddet olayları sonucunda ışık yerini karanlığa, yaz da soğuğa bırakmıştır.

Şair “Meryem’in Dağınık Düşünceleri” adlı şiirinde çocuğu ölen bir annenin acısını, “Bezgin Cumartesi” ve “Sayrı” adlı şiirlerde de çocukları kaybolan anneleri konu edinmiştir. “Meryem’in Dağınık Düşünceleri”nde “*bir çift güvercindi/ oğlumun omzunda./ Oğlum öyle duyumsar hâlâ...*” (s. 299) dizeleriyle omuzları güvercinli oğlunu hayallerinde yaşatan bir annenin özlem dolu duygularını anlatan şair, annenin acılı iç dünyasını ise şu sözlerle yansıtır:

“Oğlum,

nasıl da büyümüş...

Kim inanır onu doğurduğuma.

Oğlumı kucaklaşsam, bıraksalar ısıtsam

süt yürüse göğüslerime

doyorsam aç bebekleri

oğlum... oğlum dirilir mi?" (s. 299).

Kadın oğlunun öldüğüne inanmak istemez. Yeniden çocuğunu dünyaya getirdiği yıllara dönmek, onu yaşatmak ve büyütme ister. "Bezgin Cumartesi" şiirinde "Tükenir güneş tükenir parklar/ Cumartesilerin en özleneninde/ kalakalır sevgililer" (s. 25) dizeleriyle kaybolan çocuklarını arayan annelerin umutlu bekleyişini konu edinen şair, "Sayrı" şiiri ile çocuğuna özlem duyan anneyi anlatmayı sürdürür. Şiirdeki anneler, çocuklarının ilk adımlarından itibaren onların yanındadır. İlk adımlarında "düşmemesi" adına onları kollarlar. Çocuk büyüdükçe bu değişmez. Anneler çocuklarının ardında "hep yalınayak" yürür, onları her kötülükten korur ve iyiliklerini gözetir.

"Artar eksilmez şu dert! Kadınlar hep çocuklarının

ardında yalın ayak. Kadınlar pencerelerde.

Yazmak hep ucuz yakınmaları. Ama çare..." (s. 28).

Şiirde, çocuğunu "bekleyen" bir anneden söz edilir. Kadın, çocuğunu pencere başında, döneceği günü umut ederek bekler. Kadının tek yapabildiği yazmaktır. Fakat onun acısı ve yakınmaları "yazmakla" eksilmemektedir. "(E-1)" adlı şiirde ise annelerin ellerinde uçurulan mutlu uçurtmalara benzeyen çocuklardan söz edilir. Uçurtmanın ne yöne uçacağını, savrulacağını uçurtmayı uçuran kişi belirler. Bu yönüyle anneler de çocuklarının hayatında onları yönlendiren, yolunu çizen ve kişiliğini etkileyen en önemli figür olarak öne çıkmaktadır:

"Mutlu uçurtmalardır çocuklar

Annelerin

Yıpranmış ellerinde" (s. 27).

Sennur Sezer, “Ninni” adlı şiirinde Filistinli anneleri ve onların duygularını konu edinir. Filistinli anneler çocuklarını küçük ancak mücadeleciler gibi ebabil kuşlarına ve ölümsüz olarak nitelendirilen zeytin ağacına benzetir:

“Biz ebabil kuşlarının annesiyiz.

Uyu küçük ebabilim senin sesin

Ürkütür filleri, zulüm yılar senden

Zeytin gibi narin, zeytin gibi dirençlisin” (s. 450).

Annelerinin gözünde çocuklar da tıpkı ebabil kuşları gibi mücadeleciler; zeytin ağacı gibi “narin ve dirençli”dirler. Filistinli aileler için geleceğin umudu bu çocuklardır. Annelerin çocuklarını yitirmesiyle birlikte Filistin de kültürünü, geçmişini ve geleceğini yitirecektir.

3.1.3. Anneliğe İlişkin Yaşantılar

Sennur Sezer şiirlerinde kadının annelik serüveninin sosyal ve duygusal boyutlarının yanı sıra hamilelik, doğum/doğurganlık gibi beden eksenli konular üzerinde de durmuştur. “Kadında annelik biçimlerinin ilk temsili doğurganlıktır. Yeryüzünde doğurganlığı, kısmi yaratıcılığın tek temsilcisidir bu açıdan. Yenilenen, tazelenen varlık doğurganlık insan mucizesinin en somut anlarına tanıklık eder. Başka bir değişim halidir bu. Sadece anne olanların anlayabileceği ritmik, gizemli bir iletişimdir” (Arslan, 2017:32). Şair bu doğrultuda annenin doğum sırasında çektiği sancuları, hamile kadının bebeğine ilişkin kaygılarını ve bebeğini büyütürken yaşadığı sıkıntıları şiirine yansıtmıştır.

“Ölü Nokta” ve “Doğuran Bir Kadına Direnç” şiirlerinde doğum sancısını anlatan şair, bu acıyı gerçekçi betimlemelerle destekleyerek olanca doğallığı içinde yansıtmaya çalışmıştır. “Ölü Nokta”da “*okşamaların buruk sevincinde üşüyen*” ve “*eksik bir korku*” yaşayan genç bir kızın kadınlığa geçiş sürecini anlattıktan sonra doğum sancularına geçer.

“Okşamaların buruk sevincinde üşür bir kadın

Üşür uzak beyazlar

Pisi otları ve tesbih böcekleri mezarlıkların,

Geceler yarım

Yarım” (s. 43).

Şiirin devamında bir gece yarısı zor şartlar altında doğum yapan kadının doğumun ilk heyecanıyla birlikte hissettiği utanç anlatılır:

“Koptu kopacak bir büyük çığlık

Bilenir kocakarı ilaçları

Ve ak utancı ilk doğumların

Geceler yarım” (s. 43).

Doğum sırasında kadın “çığlık” atacak kadar acı çeker ve bu acılara kocakarı ilaçları fayda etmez. Merkezden uzakta kırsalda yaşayan ve ekonomik etkenler yüzünden birçok kadın evde, zor şartlar altında doğum yapar. Kadınlar, hastane, doktor gibi imkânlardan faydalanamaz. Sonucunda ise kocakarı ilaçlarından fayda bekler. Fakat hiçbir ilaç doğum ağrılarını dindirmez.

Sennur Sezer “Doğuran Bir Kadına Direnç” adlı şiirinde bir kadının doğum sırasında duyduğu sancı ve acıyı anlatmıştır. Şair, kadının doğum anında duyduğu “sancı”yı bir mücadeleye ve direnişe benzetir. Gecenin bir vakti doğum sancısı çeken kadın için sabahın ve aydınlığın yakın olduğundan söz eder. Şair, kadından direnmesini, sabretmesini ve mücadele etmesini beklemektedir:

“Tırnaklarını etine geçir bağırma

Isır kanat dudaklarını parçala

Bırakma yaşamayı bırakma umudu

Daha çok yok sabaha

...

Önce öleceğim sanacaksın

Direnmen bitsin diye uğraşacak sancın

Gitgide sıklaşacak kamçılar

Sessiz ağlayacaksın” (s. 105).

Şiirde kadının doğum sırasında çektiği acı tasvir edilir. Şiirin sonunda ise “*Kim duyar sesini haykırırsan/ Gücünü tüketme*” sözleriyle, doğurma eyleminin

kadının yalnız vereceği bir mücadele olduğu üzerinde durulur. Şair “Ölü Çocuklara Ninni” adlı şiirinde de “-Bir erkek doğum ağrılarını bilemez ” (s. 111) sözleriyle bu söylemi destekler.

Şairin annelik ve doğum konusunu işlediği bir diğer şiiri ise “Doğumkontrolculara Fatma’nın Anlattığıdır” adlı şiirdir. Şiirde kadın bir “iğde ağacına” benzetilir. Şiirde: “Ben bebelerle iğde gibi çoğalırım/ Bebelerle/ Binlerce iğde” (s. 150) sözleriyle kadının doğumuyla bir iğde ağacının çiçeklenmesi ve çoğalması eş tutulur. Ağacın çoğalması gibi kadın da doğumla çoğalmak ister. Kadının bu isteği şiirde “binlerle çoğalmaktır dileğim” sözleriyle ifade edilir. Aynı zamanda şiirde kadının hamilelik süreci boyunca çekmiş olduğu sıkıntılara yer verir.

*“Bebelerim daha küçük
Sütüm gürdür ama beslemez
Dokuz ay aş ererim
Elim varmaz
Bebelerime baktıkça
Süte, ete
Olsa da”* (s. 150).

Şiirde annelerin fedakârlığı üzerinde durulur. Yoksul bir ailede, kadın aş ermesine rağmen dilediğince yemek yiyemez. Bu durumu; “Elim varmaz/ Bebelerime baktıkça/ Süte, ete/ Olsa da” sözleriyle ifade eder. Şiirin devamında ise, kadının evlat acısından söz edilir:

*“Önce yüzüm kızarır
Erkeğim ne der bilmem
Üçünü kızamaktan gömdük
Biri üç ay yaşadı
Bir sevincimiz okuldakiydi, vurdular
Biri beşini sürüyor daha”* (s. 150).

Kadının çocukları küçük yaşlarda çeşitli sebeplerden dolayı ölür. Yalnızca beş yaşlarında bir çocuğu yaşar. İsmet Alıcı “Sennur Sezer, Gorki Ana” başlıklı yazısında “Doğumkontrolculara Fatma’nın Anlattığıdır” adlı şiirden söz eder ve şiirdeki Fatma’nın Sennur Sezer olduğu düşüncesini ileri sürer Alıcı’ya göre bu şiir seksenden önceki süreci anaların bakışı üzerinden ülke gerçeğini, yetkin şekilde gösterir. Ölümün ve ölümlerin yaşandığı bir süreçtir. Her ana, oğlunun şöyle ya da böyle öleceği korkusunu yaşar (Alıcı, 2010:129).

Sennur Sezer “Tristan Lopez ve Maria- Jesus Penelas’ın Zindanda Doğacak Çocuklarına” adlı şiirde cezaevi koşullarından bahseder ve cezaevinde doğan bir çocuğa seslenir.

*“Şimdi sığındığın sıcak karanlıktan
Dünyamıza çıktığın an
Taş duvarlar karşılayacak seni
Annenin ne ninni söyleyecek sesi
Ne de emzirecek sütü olacak
Dişleriyle koparacak göbeğini
Nöbetçilerin ayak sesini duyacaksın
Koklayacaksın kan gözyaşı ve teri
Ama gövdeni koru” (s. 101).*

Şiirde anne karnı ile dışarıdaki mekânın karşılaştırılması yapılır. Bebek anne karnında huzurlu, sıcak bir ortama sahiptir. Dışarıda ise soğuk, kan ve gözyaşı hâkimdir. Cezaevi koşullarında bir anne çocuğuna ninni söyleyemeyecek kadar bitkindir ve çocuğunu emziremeyecek kadar kötü şartlarda yaşar.

*“İlk değil ana olacakların dövülmesi
Ve öldürülmesi bebeklerin ana karnında
Son bulsun diye bu zulüm yaşa
Nasıl yaşıyorsa çocuklar gecekonduarda
Bekleyenler gibi görüş yerlerinde
Öyle*

Çevir acıyı umuda karanlığı ışığa” (s. 101).

Şair “Gülo” adlı şiirde Gülo isimli hamile bir kadının yoksulluğunu ve çaresizliğini öyküleştirebilir. Kadının çaresizliğine şahit olan bir Yahudi ona yardımcı olur:

“Uzun saçlı uzun sakallı bir Yahudi,

yaklaşmış Gülo'ya

Al bu parayı kızım demiş, ye canının çektiğini.

Gülo gebe

manavın önünde dikiliyormuş o sıra

aklında dağ yemişleri.” (s. 354).

Hamileliği dışarıdan belli olan kadının manavın önünde aş ermesine, yoksulluğuna ve çaresizliğine çevresi tanıktır ancak çoğu insan onu umursamaz. Şiirde, Gülo üzerinden, zor şartlar altında kamplarda sığınmacı olarak yaşayan ailelere, çocuklara ve annelere dikkat çekilir.

Sennur Sezer “Dur ve Düşün” adlı şiirinde iki hamile kadını mukayese eder. Bu kadınlardan biri yoksul, işçi bir kadın, diğeri ise zengindir. İşçi kadın, hamilelik sürecinde çalışmak zorundadır. Zorlanır ve ağrılar çeker fakat pes etmez. Şair şiirin başlangıcında kadını, hamallara benzetilir. Şaire göre, işçi kadının sekiz saat çalışması hamalların omuzlarında duyduğu ağırlığa denktir:

“Saçlarından fişkırır ter

Kasılmalar kalçalarda

Çocuklar eş acılarla doğar” (s. 117).

Şair yoksul kadının çektiği acı ve yorgunluğuna karşın tüm gün dinlenerek, evinde uyuyarak, rahatlık içinde hamilelik sürecini geçiren zengin kadınları ise şöyle anlatır:

“Onlar, çocuklarını acısız doğururlar

Uyuyarak

İpek geceliklerle, çiçeklerle süslü

Gelin odalarına eş

Güneş, her gün onlar için doğar

Onlar için sıkılır vidalar

Ve silahlar onları korur.” (s. 117).

İşçi kadının aksine zengin kadın hamileliğini refah içinde geçirir. Evinde huzur içindedir. Her ihtiyaçları karşılanır, diledikleri gerçekleşir. Şaire göre, güneş bile bu kadınlar için doğar. Şiirde kadınların ekonomik farklılığına dikkat çekilir ve eşitsizlik eleştirir. Ekonomik koşulların kadınların yaşamlarını hangi boyutlarda etkilediği yapılan karşılaştırma ile gösterilmiştir.

Şair “Ana” adlı şiirinde iplik fabrikasında çalışan bir annenin fedakârlığını ele alır. Şiir öznesi, annesinin yoksullukla, olumsuz koşullarda nasıl mücadele ettiğinden şöyle söz eder:

“Soluğumuz maviydi. Buzla çiçeklenirdi penceremiz.

Sabah anamızı alıp götürürdü. Erken sökerdi. Fabrikaydı.

Soluğumuz maviydi.” (s. 336).

Kadın, sabahın erken saatlerinde evinden çıkar ve tüm gününü fabrikada geçirir. Fakat ne kadar çalışırsa çalışsın emeğinin karşılığını alamaz:

“Ben diliydim anamın.

Tadını duyardım ‘İşçiler şeker istiyor’ derken şekerin.

Elinin ağırlığı saçımda dolaşırdı. Anamdı, diliydi, açlığımın.” (s. 336).

Söz edilen işçi anneler çok zor şartlarda çalışmaktadır. O kadar yoksullardır ki çocukları için şeker bile bulamazlar. Ancak hiçbir zaman pes etmezler. Bu ağır yoksulluk karşısında bile dişiyile tırnağıyla, her şeyleriyle çocukları için mücadele ederler. Annelerinden yoksul dünyanın dilini öğrenen çocuklar için ise anne; şekerin, tuzun ve yoksulluğun kısaca her şeyin anlamıdır.

3.2. Kadın ve Emek

Hayatı ve sanat anlayışını “emek” düşüncesi üzerine kuran Sennur Sezer, ev içinde/dışında yaşamı her gün yeniden üreten kadının mücadelesini ve yaşantısını

şiiirlerine taşımıştır. Bu şiiirlerde kadının aile, iş ve sosyal hayatta birey olarak var olma mücadelesini konu edinir.

İşçi bir babanın çocuğu olan Sezer, yoksulluk ve emek kavramlarıyla çocukluk yıllarında tanışır. İlk gençlik yıllarında okulu bırakarak Taşkızak tersanesinde çalışması, buradaki izlenimleri onda “emek” düşüncesinin oluşmasında etkili olur. Sezer emek ve emekçiye bakış açısını; “*Cemal Süreya ‘yalnız aşkı vardır aşkı olanın’ diyor. Eğer yalnız emeği varsa insanın, zenginlik olarak, emeğiyle var oluyorsa bunun sözcüklerini bulmak, bunun imgelerini bulmak, anlatmak zorunda. Ben emeği çok somut olarak tersanede gördüm. Bedenle çalışmanın; beden gücünün, hünerin paraya dönüşünün imgesi benim için tersane. Ben orada masa işçisiydim ama bütün emek biçimlerini gördüm*” (Tarıman, 2016:90-91) sözleriyle ifade eder. Sezer tersanede çalışan işçilerin yoksulluğuna ve çaresizliğine tanıklık etmiş, burada gözlemlediklerini şiiirine taşımıştır. Turgut Uyar’ında belirttiği gibi “*Sennur Sezer, hep çalışanın, emekçinin yanındadır şiiirleriyle. En kutsal saydığı şeydir emek...*” (Uyar, 2010,57). Şair emekçiler arasında en çok ezilen ve bununla birlikte en çok da mücadele eden kadınları ön plana çıkarır. Şiiirlerinde emekçi kadın sorunsalı üzerinde durur.

Sezer, kadınların çalışma hayatına dâhil olmasında, yoksulluğu en önemli sebep olarak görür. Şehirde ve kırsalda hâkim olan düşük hane geliri ve yoksullaşma, kadını çalışmaya yönlendirmektedir. Birçok kadın; sigortasız, güvencesiz, düşük ücretli, olumsuz koşullara sahip geçici ve düzensiz işlerde çalışmak zorunda kalır. Yoksullaşan hanenin yemek, giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanamadığı durumlarda, kadınların ev içindeki rolleri daha da önem kazanır. Her gün rutin olarak yapılan ev işlerine ekmek yapmak, dikmek, örgü örmek gibi yenileri eklenir. Bu durum, kadının, çalışma koşulları ve aile yaşantısı gibi noktalarda maruz kaldığı eşitsizliği daha da pekiştirir.

Sezer, şiiirlerinde toplumcu gerçekçi bir anlayışla, ezilen, sömürülen kadın emekçiden yana bir tavır sergiler. Bir yandan fabrikada ve tarlada çalışan kadınların emeğini görünür kılmayı savunurken, bir yandan da ev kadının görünmeyen emeğini şiiirlerinde konu edinir. Sezer kadının sömürülmemesi,

sendikal hareket edebilmesi, hak arayışında bulunabilmesi, hem evde hem kamusal alanda erkeklerle eşit haklara sahip olması için mücadele eder. Kadınlara yapılan haksızlığa ve sömürüye, şiirleri ile başkaldırır.

3.2.1. Kadının Ev İçi Emeği

Sennur Sezer, şiirlerinde, kadının “ev kadını” statüsüne hapsolması ve ev içindeki ücretsiz emeği üzerinde durur. Günlük yaşamının önemli bir bölümünü ev içi işlere ayıran kadının, bu işlerle ilişkin düşüncelerine ve duygularına şiirlerinde yer verir.

Geleneksel ataerkil anlayışın belirlediği toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümüne göre; erkek evin geçimini sağlamaktan, kadın ise ev işlerinden ve çocuk bakımından sorumludur. Erkek için belirlenen rol ücretli işçilik iken, kadın erkeğe bağımlı “ev kadını” olarak ortaya çıkar. Aksu Bora'nın da belirttiği gibi “Kadınlık, içinde yaşadığımız kültürde, yaş, eğitim, sınıf gibi değişkenlerden bağımsız olarak, esasen "ev" üzerinden tanımlanır...” (Bora, 2018:21). Bu anlayışla ev, kadının yaşamını sürdürdüğü asıl mekân haline gelir. Geleneksel ataerkil toplumlarda kadının ev içinde alakadar olduğu yemek yapmak, bulaşık yıkamak, temizlik yapmak, çocuk bakmak gibi işler kadının görevi olarak kabul edilir. Ev içi işlerin kadının işi olarak doğallaştırılması, belirli mesaisinin olmayışı ve ücretsiz oluşu kadınların emeğini görünmez kılar. Sezer şiirlerinde kadının ev içi emeğini değersizleştiren ve görünmez kılan bu ataerkil anlayışa eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşır.

Sezer'in kadının ev içi emeğini konu edindiği şiirlerde otobiyografik unsurlara rastlanır. Şair, günlük yaşamının bir parçası haline gelen ev işlerine ilişkin duygu ve düşüncelerini şiirine taşımıştır. Bu şiirlerden biri de “Akşam Türküsü” olup; 1970 yılı Haziran ayında yazdığı bu şiir, Sezer'in içinde bulunduğu olumsuzlukları şöyle ifade eder:

“Yalnız çocuğun sorumluluğu değil beni bunaltan. 1970'in o günleri... Yapılması düşünülen işler için adının akla bile gelmemesi: 'çocuğu var...' payına yalnızca beklemenin düşmesi. Neredeyse, çevrenin, seni, okur-yazarlığını bile unutmaması. [...] Eve gelip gidenler ise ev kadınlığımla meşgul gibi. Ya da bana öyle geliyor.” (Ercan, 2010:73).

Şair sosyal çevresinin ve yakın dostlarının kendisini “görmezlikten geldiğini” düşünerek bu durumdan yakınır. “Akşam Türküsü” adlı şiirini bu duygu ve düşüncelerle yazmıştır. Şiirde bir ev kadınının yaptığı günlük işler ve işlerin bireyde hissettirdiği duygular konu edinilmiştir.

“Kimse öldüremez bu boşunalık duygusunu

Soğan doğra, kıyma koy, ateşi kıs

Ateşi kıs pirinçler diri kalsın.

Salçalı pilavlar votkalar kahkahalar” (s. 114).

Kadının yaptığı işler, her gün tekrarlanan bir olgudur. Kadın yemek, temizlik, alışveriş yapmak gibi işlerden ve aile bireylerin bakımından sorumludur. Bu işler belirli bir zaman dilimini kapsamaz, yapılan işlerin başı ve sonu yoktur.

“Kocaman sözler iri göğüsler hantallıktı simgem

Utanmam

Ama akşamları

Bu boşunalık duygusu kapıyı çalmadan

Usulca ilişiverir yanıma” (s. 114).

Şair her gün yapılan bu işleri “boşunalık duygusu”yla açıklar. Şiir öznesi gün boyunca yaptığı ev işleri, faydasız ve anlamsız olduğunu düşünür. Çünkü ev içinde yapılan işlerin maddi bir değeri yoktur. Kadının ürettiği her şey sürekli yeni baştan üretilir.

“Çocuğu giydir parklara çık

İşten dönenleri gözle

Köfte güzel olmuş saçın yakışmış” (s. 114).

Kadın, ev içinde yemek yapan, çocuk bakan bir anne konumundadır. Ev işlerinden ve çocuk bakımından kadın sorumlu tutulur. Bu bakımdan kadının ev işlerine harcadığı zaman ve emek olağan karşılanır.

“Ayşeyi büyüttüm

Büyüttüm öfkemi... arkadaşsızlığı

Çirkinliği

Hadi saçlarını kes ninniler söyle

....

Hadi çamaşırları yıka, ölümlere ağla” (s. 115).

Kızı Ayşe’yi büyüttüğü yıllardaki yaşantısı ve duyguları da Sezer’in şiirine yansımıştır. Sezer, “benimse, uzun gelen yıllar boyunca, evde çalışıp çocuklara, evin ihtiyarlarına göz kulak olmaktan başka yaşama biçimim olmadı. Ya da dışarı da çalışıp eve alalecele dönmek gerekti” (Ercan, 2010:69) sözleriyle annelik ve ev kadını sorumluluğunun hayatı nasıl kısıtladığını ifade eder. Her gün kendini tekrar eden ev işlerinin, onda yaşattığı sıradanlık ve boşunalık hissine, şiirinde yer açar. Şairin bu konudaki bir diğer şiiri, Yankı’dır. Şiirde:

“Tiksiniyorum soğan kokusundan,

Kızgın yağdan,

Zorunlu, ucuz, özenli sofralardan

Her akşam döndüğüm.” (s. 249).

Sözü edilen, kadının gündelik yaşantısından ve gösterişli masalar etrafında yapılan sohbetlerden sıkılmasıdır. Şiir öznesi masada konuşulanlar için “zorunlu ve ucuz” ifadesini kullanır. Kadının günlük yaşamı içerisinde, bir devinimden söz edilemez. Her şey, durağan ve tekdüzedir. Simone de Beauvoir, kadın- mutfak ilişkisini “Günlük yaşamında, mutfak da ona sabrı ve edilginliği öğretir; tam bir simya bilimidir mutfak işi; ateşin, suyun keyfine uymak, şekerin erimesini beklemek, mayanın tutmasını, çamaşırın kurumasını, meyvelerin olgunlaşmasını beklemek gerekir. Ev işleri hemen hemen teknik bir çalışmadır, yalnız, kadının mekanik nedenselliğin yasalarına inanmasına izin verilmeyecek kadar tekdüzeli ve ilkeldirler” (Beauvoir, 1993:9) sözleriyle yorumlamıştır.

“Cevap” adlı şiirde ailede ve sosyal hayatta kadına yüklenen sorumluluk ve beklentilerden söz edilir. Şaire göre erkek egemen toplumda, kadını birbirinden ayıran duygusal ve düşünsel fark yoktur. Onlara göre kadınlar; yemek yapar, çocuklara bakar ve ev içi düzeni sağlar. Kadınların duyguları, düşünceleri ve hayalleri önemsenmez. Toplumda kadına biçilen roller, iyi bir eş ve anneliktir.

“Besleyici ucuz yemek tarifleri toplarım

bayılırım dedikoduya

kocamı kıskanırım

Güzel işe yaramaz şeyleri biriktirim

Paket bağlarını atamam

Gözlerim hemen dolar

Yüreğim dopdoludur

Oya yapmasını bilmem de

Dizeler karalarım

O kadar...” (s. 464).

Şiirde kadınları tek tip olarak ele alan eril bakış açısı eleştirilir. Sezer, kadınları birbirinden ayıran düşünsel ve duygusal farklılıkların söz konusu olduğunu ifade eder. Bu açıdan “*Oya yapmasını bilmem de/ Dizeler karalarım*” dizeleri dikkat çekmektedir. Şair her kadının oya yapmadığını, kadınların sadece ev içi işlerle meşgul olmadıklarını belirtir. Bu durumu kendi yaşamıyla ilişkili olarak: “*yıllarca ya yemek masasında ya da mutfakta, mutfak masasında çalıştım*” der ve bu durumu şöyle açıklar: “*Ayaklarımı uzatma zorunluluğu, dikiş makinemi çalışma masasına çevirdi. Hem, ev kadının görevlerini de hatırlatıyor bana böylece*” (Ercan, 2010:69). Şair, şiirlerini yazarken bile ev kadını kimliğinden uzaklaşamaz. Evin düzeni, ona sorumluluklarını ve görevlerini daima hatırlatır.

“Yanlış Kadınlar Ezgisi” adlı şiirinde, Sezer, Türk toplumunun kültürel yapısı içerisinde, kadının ev içi sorumluluklarının, geçmişten günümüze değin değişmediğine dikkat çeker.

“Ey küçük kanarya

Yalnız fesleğen

Hamarat yalnızlığı kadınların

Osmanlı yalnızlığı

Yemeklere sığınmış

Limon sarısı tahtalara

Oyalara” (s. 240).

Şiirde kadın öznesi, kanarya ve fesleğene benzetilir. Kanarya ve kadın özgürlük bağlamında benzerlik taşır. Kanarya kafeste beslenen bir kuştur. Kadın ise yaşamını ev içinde sürdürür. Tıpkı bir kanarya gibi kadının da özgürlüğü kısıtlanmış ve sınırlandırılmıştır. Kadının yalnızlığı ise fesleğeni hatırlatır. Kadın, evin içinde, toplumun dışındadır, uzağındadır. Bu yüzden kadın daima yalnızlığı hisseder.

“Gülsuyu ve nane

Lavanta çiçeği ve ince bir ut sesi

Kaçırır erkekleri

Uzak içkilere neden

İttihat ve Terakki'den beri

Anlatıp şeyhleri

Kadınlar dadanır yalnızlıklara” (s. 240).

Şaire göre kadınların yalnızlığına karşın, erkekler özgürdür. Kadının yaşamı sınırlandırılmışken, erkekler kendi kararlarını verebilmekte ve seçimlerini yapabilmektedir. Erkekler lavanta kokulu, içkili ve müzikli mekânlara gidebilirken, kadınların varlığı böyle mekânlarda hoş karşılanmaz. Eril toplum yapısı kadınlara yasaklanan davranışları erkekler için doğal, olağan kabul eder. Birçok konuda daha çok söz hakkına sahip olan erkekler, kadınlara kıyasla daha özgürdür.

“Kadının Akşam Duası” adlı şiirde bir kadının hayali ve bu hayalin kadında uyandırdığı duygular konu edinilir. Şiir öznesi ev içi; yemek yapmak, bulaşık yıkamak gibi işleri bırakıp, bir çay evinde huzuru düşler.

“-Bir çayevinde olmalı şimdi

Şiirler okumalı akşam serinliğinde

Uzaktan uzağa toprak kokusu-

Bulaşık kalsın

Soğudu su, yağlar dondu

Çorba pişmeli” (s. 242).

Şiir öznesi yaşamın hakikatleri ve hayali arasında sıkışıp kalır. Şiirin son dizesinde “*Öyle yakınumdaki ki seçilmiyor/ Yaşamının çizgileri*” (s. 242) ifadesiyle kadının sadece duygusal değil aynı zamanda fiziksel olarak da yıprandığını ve yorulduğunu gösterir.

Kadınlar ev içinde yaptıkları işlerin yanı sıra evlerinde diktığı, ördüğü, dokuduğu eşyaları fabrika veya pazarda satarak aile bütçesine katkı sağlar. Bu kadınlar çoğu zaman sigortasız ve düşük ücretle çalışmak zorunda kalır. Sezer bu konuya “*Evine Yaya Dönen Kadının Türküsü*” adlı şiirinde değinir. Şiirde yoksulluktan dolayı “ördüğü ve dokuduğu” eşyaları pazarda satan kadınların çaresizliği konu edinilir. Şair kadınlara “kardeşlerim” diye seslenir.

“Döner durur parmaklarım kâğıtlar arasında

Hangisi para hangisi fatura

Bilirim

Kardeşlerim” (s. 471).

Şiirde söz edilen fatura, borçtur, yükür; para ise varlıkla ölçülür. Ancak kadının kazandığı para, fatura kâğıtlarını karşılamaz.

“Nem kaldı pazara çıkmadık

Ördüğüm, dokuduğum, doğurduğum...

Ne var satılacak daha

Kardeşlerim... Kardeşlerim” (s. 471).

Şiir öznesi ördüğü, dokuduğu her şeyi satar, geriye satacak bir şeyi kalmamıştır. Fakat çaresizliği ve yoksulluğu son bulmamıştır. Şair, şiirin son kısmında: “*Elini ver, düşeceğim, düşeceksin/ Elini ver bir bıçak soluğumuzun ucunda*” (s. 471) sözleriyle kadınlara seslenir ve kadınların tüm olumsuz koşullara ve yoksulluğa rağmen dayanışma içinde birbirinden güç alması gerektiğini ifade eder.

Kadının ev içi emeğini konu edinen bu şiirlerde; kadının ev içi yaşantısı, sorumlulukları, duyguları ve düşünceleri tüm yönleriyle ele alınmıştır. Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, kadını ev işlerinden ve çocuk bakımından sorumlu

kılar. Günlük yaşamın önemli bir bölümünü ev işlerine ayıran kadınlar çoğu zaman toplumsal üretimden uzaklaşarak, sosyal çevreleriyle olan bağlarını azaltmak durumunda kalır. Kadına atfedilen fedakârlık, uysallık ve itaatkrlık gibi özellikler, onların sıradan işlere yoğunlaşmalarına yol açar. Kadın, çoğunlukla eşini ve çocuklarını memnun etme arzusuyla, kendisini ailesine adar. Her gün kendini tekrar eden ev işlerini yapmak zorunda kalır. Yapılan bu işler, toplumsal cinsiyet rollerine göre olağan ve sıradan olup, kadının emeğini görünmez kılar. Sezer; kadınların tek amacının çocuklarını ve eşlerini memnun etmek olmadığını, kadınların kendilerine ait duygu, düşünce ve hayallerinin olduğunu Şiirleri aracılığıyla sık sık hatırlatır.

3.2.2. Tarımda Kadın Emeği

Sennur Sezer, Şiirlerinde kırsal kesimde yaşayan kadınların tarla ve evde harcadığı fiziksel emeği konu edinir. Kırsaldaki kadın ailesinin geçimine yardım etmek için çoğu zaman tarlada ücretsiz, güvencesiz veya düşük ücretlerle çalışır. Bu konuda Ferhunde zbay “tarımsal üretimde kadın emeğinin yoğun biçimde kullanılmasının yanında görünmez kılınışının da üzerinde önemle durulan bir sorun” olduğunu belirtir ve “kadınların tarımsal emeklerinin ücretsiz aile işçisi statüsünde gsterilişinin bu görünmezliğin bir boyutu” (zbay, 2019:38) olduğunu ifade eder.

Tarlada emek gücüyle çalışan kadınların yaşam koşulları oldukça zordur. Kırsalda yaşayan kadın ve erkek arasında yapılacak işler konusunda geleneklere dayalı bir iş bölümü vardır. Erkekler genellikle sadece tarımsal işlerden sorumluyken kadınlar hem ailedeki bireylerin beslenmesinden hem tarımsal işlerden sorumludur. “Kırsal alanda kadının emek yoğunluğu sadece tarımsal üretimde değil, aynı zamanda hane içinde de çok yüksektir. Hane içi istihdam bağlamında ücretsiz aile işçisi konumunda olan kadın ve genç kızlar ağır bir iş yüküne sahiptir. Kadınlar ev temizliği, yemek yapımı, çamaşır yıkama ve su taşıma gibi rutin işlerin yanı sıra tarla, bağ bahçe işleri, odun taşıma, ekmek yapma, hayvan bakımı gibi yüksek efor gerektiren ve bir hayli zaman alan işleri de yapmak durumundadır” (Topçuoğlu vd., 2014:223).

“Hangi Kan” şiirinde Sezer, kırsaldaki kadınların emeğini ve üretim faaliyetlerini konu edinir. “Dünyanın kuruluşu”nu “emek” ile açıklayan şaire göre, her şeyin başlangıcında emek vardır. İnsan; doğayı emeği ile işler, biçimlendirir ve üretir.

“Bir sözle kuruldu dünya

Hep o sözü aradım ve buldum: Emek

Dokunulmamış toprağı işlemek

Dokunmak ayva tüylü sevgili yüze

Ve kan ter mutlu varmak uykuya.” (s. 98).

Şiir öznesi boş bir toprağa tohum eker ve tohumun büyümesi, yeşermesi için uzun bir süre bekler, emek harcar. Tarlada üretim için harcanan, zaman ve emektir. Bazen boş bir toprağın yeşermesi için, bazen de sabırla dokunan bir halı için emek verilir. Tarımın geçim için yeterli imkânlar sunmadığı koşullarda, kadınlar halı dokumacılığı yapar.

“Emek:

Dizgin vurmak suya

Su gibi akıtmak iplikleri

Harfleri iplik gibi dokumak

Ve soğumadan alın teri

Düşünmek yarın işleyeceğini.

Emek paramparça kâğıt paralarla

Satıldığında kaç yaşındaydı dünya?” (s. 98).

Şiir öznesi her günilmekilmek halı dokur. Şiirde saatlerce, günlerce hatta haftalarca süren halı dokumanın değerinin “kâğıt paralarla” ölçülmesi eleştirilir. Sezer’e göre; üretilen, işlenen, dokunan, harcanan zamanın, sarf edilen bedensel ve zihinsel emeğin değeri para ile ölçülemez. Şair kapitalist sistemin yarattığı sömürü anlayışını eleştirerek, emekçiden ve ezilenden yana tavır sergiler.

Sezer “Soyut” adlı şiirinde kırsalda tarlada çalışan kadınların emeğini konu edinir. Şiirde, kırsaldaki kadının çaresizliğinden ve yoksulluğundan söz edilir. Şiirde:

*“Açlık en bayat yemek
sofralarınızdan irak
Tarlalar başak başak borçlara sararır
uzar büyük şehirler fabrikalar kurtulmak
Fildişi kuleleriniz daha sarsılmadı mı
bu ne denli uyumak”* (s. 23).

Şaire göre, tarlada çalışmanın, üretmenin ve emeğin karşılığı bir “bayat ekmek”tir. Tarlada zor şartlarda düşük bir ücretle çalışan kadın, büyük şehirlerdeki fabrikayı düşler ve kurtuluşu, kırsaldan şehre göç etmekte görür. Şiirin bütününde toplumsal gerçekçi anlayış hâkim olup, eşitsizlik ve sömürü eleştirilir. Kırsaldaki emekçi kadının zor ve kötü koşullar altında düşük ücretle çalışmasına karşın, şehirde mevcut olan ekonomik eşitsizliğe ve ayrıma da dikkat çeker. Kırsaldaki kadınların yoksullukla mücadelesine karşılık, “fildişi kulelerde” yaşayan kentlilerin duyarsızlığını eleştirir.

Sezer, şiirlerinde, kırsalda yaşayan kadının olumsuz koşullar ve zor şartlar altında ortaya çıkan tarımsal emeğini konu edinir. Bu şiirlerde, kırsalda tarımdan başka geçim kaynağı olmayan kadınların yaşantısına değinilir. Üretim için harcanan uzun zamandan ve yorucu işlerden söz eden şair, kadınların üretim için harcadığı emek üzerinde sıkça durur. Kırsaldaki kadın, tarımsal üretim sürecinde tarlaya ekilen tohumun yetişmesinden hasadına kadar olan tüm süreçten sorumludur. Kadının tarımsal üretimi, zaman ve emek gerektiren uğraşlardır.

3.2.3. Fabrikada Kadın Emeği

Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümüne göre, ev geçiminin asıl sorumlusu erkektir. Kadının görevi ise ev içi işlerle sınırlandırılmıştır. Ataerkil kültürel değerlerin biçimlendiği toplumlarda kadının ev dışında çalışması hoş karşılanmaz. Fakat şehirde hane gelirinin düşük olması ve yoksullaşma kadını çalışmaya

yönlendirir. Birçok kadın düşük ücretle, sosyal güvenceden yoksun, gelir elde etmek ve aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla fabrikalarda veya farklı işlerde çalışmak zorunda kalır. Şair, şiirinde fabrikalarda çalışan kadınların yaşantısını ve sorunlarını konu edinmiş; kadın-erkek arasındaki eşitsizliği ve kadın emeğinin sömürülmesini eleştirmiştir.

Taşkızak Tersanesi'nde çalıştığı yıllarda Sezer, fabrikadaki emekçilerin, özellikle kadın işçilerin yoksulluğuna tanıklık etmiştir. “Dalgın” adlı şiiri otobiyografik öğeler taşımaktadır. Fabrikada çalışarak yoksullukla mücadele eden çaresiz kadınlardan bahseden bu şiirde, işçi kadınların fabrikada maruz kaldığı ağır çalışma koşullarından söz edilir.

*“Düştü Kezban düştü Ayşe düştü aşk
Küçük dişlilerine gecenin
Seni beklerdim son vardiyada
Esmerim” (s. 74).*

Şiirde fabrika “küçük dişliler”le ifade edilir. Kadın ailesinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak, aile bütçesine katkı sağlamak için fabrikada gecenin geç saatlerine kadar çalışır.

*“Düştü Hacer düştü Hasan ardarda
Gece saatlerinde atölyelerin
Hani eteğinden tutacaktın çocukları
Ağlatmıyacaktın
Su verecektin hani
Neredesin
Ellerim” (s. 74).*

Ekonomik sıkıntılardan dolayı fabrikada kötü şartlar altında çalışmak zorunda kalan kadın, evden uzaklaşır ve emeğini işe harcar. Ancak, ev içinde ondan yerine getirmesi beklenen başka sorumluluklar da vardır. Kadının çalışmasıyla, çocukların bakımı eksik kalır. Şair, kadının çocuklarından ayrı kalışını “eteğinden tutacaktın”, “ağlatmayacaktın” sözleri ile ifade eder ve kadına

anneliğini hatırlatır. Şiir, geç vardiya saatlerine kadar çalışmak zorunda kalan işçi bir annenin çaresizliğine dikkat çeker. Ağır çalışma koşullarına maruz kalan işçi kadınların eve dönüşü, daima yorgunluk ve bitkinlikle olur. Çocukların payına düşense, yalnızlık ve özlemdir.

Sezer, “8 Mart Güneşi” adlı şiirinde kadının sosyal hayat içerisinde çeşitli konularda yürüttüğü mücadeleyi konu edinir. Şiir; yoksulluğa, şiddete ve savaşa karşı direnen kadınlar etrafında şekillenir. Şaire göre direnmek, sadece bedensel olarak gerçekleştirilen bir eylem değildir. Kadınlar savaşta, fabrikada, tarlada “yaşamın zorlukları”na karşı direnirler. Bahsi geçen kadınlar, dünyanın dört bir yanında yaşar. Emekçidir, işçidir, yaşamaya karşı dirençlidir.

“Sen çok kadın gördün mart güneşi

Savaşta direneni, işkencede öleni

Rosa Lüksemburg’un moraran bedenini

Karadeniz’de kum çekenleri

Ağ örenleri

Sarı sıcakta pamuk toplayanları

İncir işleyenleri

Tarlada tezgahta doğuranları

Sözcükler yetersiz, sözcükler katı” (s. 451).

Şiirde Lüksemburg’dan Karadeniz’e uzanan farklı coğrafyalarda ve farklı işlerde çalışan emekçi kadınlardan söz edilir. Şaire göre kadınların zorlu çalışma koşullarını ifade edecek bir sözcük yoktur, sözcükler “yetersiz” ve “katı”dır. Şiirin devamında ise, farklı ülkelerin ekonomik açıdan eşitsizliğine dikkat çekilir.

“Hindistan ekmeğiyle besleniyor Amerikan bifteği

Kokakolayla vuruluyor Afgan bebekleri

Dur ve tanışım ol

Kutlarken 8 Martı dünya kadın emekçileri” (s. 452).

Şiirde, Hindistan ve Amerika, ekonomik bağlamda mukayese edilir, Amerika’nın, Hindistan halkının emeğini sömürmesi eleştirilir. Şair, bu ülkeler

arasındaki eşitsizliğe dikkat çeker; emekten ve emekçiden yana bir tavır sergiler. Ayrıca, Amerika ordusunun Afganistan’da bebeklerin ölümüne sebep olduğuna da dikkat çeker.

Bu şiirde fabrikalarda kadın emeği konu edinilmiş; işçi ve emekçi kadınların sorunlarına, yoksullukla mücadelesine ve yaşam koşullarına yer verilmiştir. Fabrikada zor koşullar altında çalışan kadınlar, çoğu zaman emeğinin karşılığını alamaz. Fakat ailesinin geçimine destek sağlamak için tüm olumsuz koşullara katlanır. Bu yönüyle şiirlerde “fedakârlık” duygusu öne çıkmıştır. Sennur Sezer, emekten ve emekçiden yana dünya görüşünü sergilediği şiirlerinde işçi kadınların yoksullukla mücadelesine yer vermiştir. Bu şiirler; özgürlük, eşitlik ve adalet duygusu odağında şekillenmiştir.

3.3. Kadın ve Sömürü

Sennur Sezer, şiirlerinde, toplum tarafından dışlanan ve ötekileştirilen kadının yaşantısını, duygularını ve düşüncelerini konu edinmiştir. “Sennur Sezer şiirini hep ötekini anlama, ötekini kendi içinde yaşatma şeklinde kurmuştur” (Alıcı, 2010:128). Bu bakımdan toplum tarafından “öteki” kabul edilen ve ayrımcılığa maruz kalan kadını anlama ve kadının hislerini anlatma çabası önemlidir.

Türk toplumunda “namus” kavramı her zaman kadın üzerinden tanımlanmıştır. Toplumsal normlara, ahlaki söyleme ve geleneklere göre kadın, namusunu korumalıdır. Erkeğe düşen sorumluk ise, kadının namusunu korumaktır “Namusun erkeğin kontrol ettiği ancak kadına özgü bir özellik olduğu tanımı doğrultusunda namusun toplumda uygulanmasıyla ilgili ortak payda namusun gerektirdiği davranış kalıplarının da kadınlara mahsus olduğudur. Erkekler ise kadınların toplumsal çerçeve ekseninde davranmasını, giyinmesini, konuşmasını vs. sağlamakla yükümlüdür” (Öztürk, 2012:112). Bu anlayış çerçevesinde kadının cinselliği sınırlandırılmış ve kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Böylelikle toplumun ahlak anlayışının ve geleneklerinin sürekliliğini sağlamak amaçlanmıştır. Bu söylemin dışına çıkan kadınlar ise “hayat kadını, fahişe, yosma, metres” gibi argo yaftalara maruz kalmış ve toplumdan dışlanmıştır.

Toplum tarafından ötekileştirilen kadın, çoğu zaman kendisini cinsel anlamda sömüren erkeğin egemenliği altına girmiştir. Kadın bazen ekonomik sebeple erkeklerle birliktelik yaşarken bazen de erkekler tarafından ticari bir unsur olarak görülür ve satılır. Sennur Sezer'e göre, her iki durumda da kadın bedeninin satılması ahlaki değil ekonomik bir sorundur. Şaire göre, kadınların herhangi bir biçimde cinselliklerinin satılması, ekonomik açıdan sömürüldüklerinin göstergesidir. Çünkü söz konusu kadınlar yaptıkları işte gönüllü değildir. Sennur Sezer, toplum tarafından baskı ve nefret söylemlerine maruz kalan kadınların duygularını ve düşüncelerini şiirine taşımıştır. Şair, kadınların satılacak veya satın alınacak bir "obje" olmadığını; bir "birey" olduğunu şiirleri vasıtası ile anlatmaya çabalamıştır.

3.3.1. Bedensel Sömürü

Sennur Sezer "(X+2)" ve "Zenci" başlıklı şiirlerinde kadınların bedensel olarak sömürülmesini eleştirel bir noktadan konu edinir. "*Kırmızı fenerli evlerin kadınlarını yazmayı denedim*" (Sezer ve Özyalçınar, 2010:149) diyen şair, toplumda "öteki" olarak kabul edilen kadının yaşantısını ve sorunlarını şiirine taşımıştır. Bu şiirlerde kadın bedenine ve cinselliğine yüklenen olumsuz anlamların üzerine gidilir.

Sezer "(X+2)" adlı şiirinde toplumsal tabular ve kalıp yargılar dışına çıkan kadınların cinsel bir nesne olarak algılanmasını ve erkekler tarafından bedensel olarak sömürülmesini konu edinir.

"Siz o kadınlarla kucak kucağaydınız

Çılgık çılgıktı yüzleri

Gözleriniz mi kamaşmıştı ne

Bakamadınız

Onların da evleri vardı

Küçük ılık bırakılmış

Düşündüklerinde duymazdı etleri ellerinizi

Umursamadınız" (s. 26).

Şiirde kadın öznesini cinsel bir nesne olarak algılayan erkek bakış açısı eleştirilir. Toplum tarafından “öteki” kabul edilen kadının bedeni bir cinsel kullanım aracı olarak meşrulaştırılır. Kadın öznesine uygulanan fiziksel, duygusal ve cinsel istismar normal bir davranış olarak kabul edilir. Kadının ne hissettiği ve ne düşündüğü önemsenmez. Sezer şiirde, kadına ve kadın bedenine sahip olma arzusundaki erkeklere, “onlarında da evleri vardı” diye seslenilir. Şair kadın öznesinin de bir ailesi, evi, duygu ve düşünceleri olduğunu hatırlatır.

“Zenci” adlı şiirde kadın ve kadın bedeninin erkek gözüyle değerlendirmesi konu edinilir. Sezer’e göre, kadınların uzuvlarının birbirinden farklı olması erkeğin kadına bakışını belirleyen en önemli unsurdur. Şair, kadının kadından üstünlüğünü uzuvlarla ölçen erkek bakış açısını eleştirir.

“Kapalı gözlerle sevişiriz doğduk doğalı. Ve karanlıkta eştir bütün kadınların sıcaklığı. Öyleyse neden kıyaslamak kolları, bacakları ve kayırmak aklı. Bıktırdı kıpırtılarımız ot yatakları; aç eller uzanalı etimize. Kaçışmaların uğultusunda kafataslarımız solumayı unuttu. Ve ne yeşerdiyse avuçlarımızda karanlığımız yuttu.” (s. 31).

Şiirde erkeğin, kadın öznesine yaklaşımı ve tavrı ele alınır. Şair şiirinde erkeğin cinsel isteğini “aç eller” ifadesiyle yorumlar. Kadın-erkek ilişkisinde, erkeğin cinsellik ve beden algısı eleştirilir.

“Kapalı gözlerle sevişiriz doğduk doğalı. Hep unutkandır sevişme karanlığı. Akar aramızda doygun ırmak suları: ‘Güzeller, seçkinler kıyısı bu kıyı Güzeller, seçkinler kıyısı...’ Siz öte yakaların kızları. Ölüm neden sizi hiç kayırmadı?” (s. 31).

Şiirde kadının güzelliği, erkek gözüyle değerlendirilir. Erkek, kadınları fiziksel özellikleri bakımından birbiriyle kıyaslar. Erkek için, kadının fiziksel

olarak güzel oluşu, seçkinlik göstergesidir. “Kadın toplumsal cinsiyet ilişkileri içinde ikincil ve öteki konumunda olduğu için, onun bedeni bakılan, denetlenen ve yargılanan bir bedendir. Kadın güzelliğine ve sağlığına ilişkin normlar erkekler tarafından koyulmuştur” (Inceoğlu ve Kar, 2016:154).

Sezer “Hergele Şiirler” adlı şiirinde de kadınları fiziksel olarak birbirinden ayıran, üstün gören eril anlayışı eleştirir ve “*Söyleyin nasıl ayırırsınız bir taşı öteki çakıldan?*” (s. 278) ifadesini kullanır. Bir çakıl ve taş arasında görünüş itibarıyla fark olmadığı gibi şaire göre kadınların da arasında da fiziksel olarak bir üstünlük veya eksiklik yoktur.

Bedensel sömürüye dikkat çekilen bu şiirlerde, erkeğin kadın bedenini denetim altına alması ve sınırlandırması sonucu kadının, bedeni ve cinselliği konusunda söz hakkını yitirmesi üzerinde durulur. Sennur Sezer, sosyal hayattan dışlanan ve ötekileştirilen kadın öznesinin maruz kaldığı cinsel sömürüyü şiirlerine taşımıştır. Kadının penceresinden cinselliğin bireyde hissettirdiği duygu ve düşünceler şiirlerde öne çıkar.

3.3.2. Duygusal Sömürü

Sennur Sezer’in “(X+1)” ve “Çıplak” başlıklı şiirlerinde, bedensel olarak istismar edilen ve baskıya maruz kalan kadının duyguları dikkat çeker. Geleneksel toplumun değer yargıları namus kavramını önemsemektedir. Toplumun değer sistemi ve normları dışında davranan kadın “namussuz” olarak sosyal damgaya maruz kalır; toplum tarafından damgalanır, ayrımcılık ve baskı görür. Sezer, bu noktada kadın öznesinin kırgınlığını ve öfkesini irdelemiştir.

Sezer “(X+1)” adlı şiirinde bedensel olarak istismar edilen kadının duygularını konu edinir. Şiirde kullanılan bedenler karşısına tüketilen duygular ve hayaller verilir. Şiirde;

*“Sen yasak sıcakları düşle
ömrün boyu
ev sıcaklığı yasakken bunca kişiye
üşüyeceksin” (s. 29).*

Şiirde kadının aile sıcaklığı ve sevgi düşlediğinden söz edilir. Kadınlar sokaklarda, yol kenarlarında, otellerde ve genelevlerde yaşamlarını sürdürür. Düşledikleri ise bir evin sıcaklığıdır. Şaire göre bu kadınların sevgi düşlemesi yasaktır. Çünkü bu kadınların aile kurması imkânsızdır. Kadınlar birçok erkekle, sevgisiz ve hissiz birliktelikler yaşar. Bu birliktelikler, salt cinsellik üzerine kuruludur.

“Tay coşkunuğu alabildiğine

damarlarında senin

ekmeğe satılık şu kadınlar

sevişebilecek misin

Sen dev aynalarına köle yıllar yılı

Elini uzatsan göğşe erersin” (s. 29).

Sezer’e göre, bu kadınlar birer “köle”dir. Şiirin öznesi olan kadın, ekonomik koşullardan ve çaresizlikten ötürü, bedenini ve cinselliğini karşı cinse para karşılığı sunar. Şairin “ekmeğe satılık şu kadınlar” diye söz ettiği kadınlar; bedensel haz için değil, ekonomik sıkıntı, yoksulluk ve çaresizlikten dolayı, yaşamlarını sürdürebilmek için bedenlerini satmaktadır.

Sezer “Çıplak” adlı şiirinde kadının bir erkeğe cinsel bir obje olarak satılmasını ve kadının hissettiklerini konu edinmiştir. Şiirde kadın bedeni ve cinselliği maddi kazanç elde edilmek için erkeklere sunulur. Bu pazarlıkta kadının bedenine ve cinselliğine tıpkı bir nesne veya eşya gibi para biçilir; karşılığında cinsel birliktelik yaşanır.

“İlk gözlerde utandım kadınlığımdan

Yapış- yapışlığında bakışların

sonra itiş kakışlığında

kalabalıkların” (s. 422).

Şiir öznesi, pazarlık sırasında, erkeklerin cinsel arzusuyla kendisine yönelmiş bakışlarından utanç duyar ve kendini değersiz hisseder.

“Parmak uçlarında kıpır kıpır

açlığı avuçların dudakların

parmak uçlarında kıpır kıpır

utançsız

çeşidi pazarlığın” (s. 422).

Şair, şiiri yoluyla; kadın ve bedeni üzerindeki erkek egemenliğini ve ekonomik sömürüyü ortaya koyar. “Kadın bedenine isteği dışında ulaşmak onun psikolojisini olağanüstü etkiler, bozar. Paralı cinsellik, cinselliğin metalaştırılması, bedeni üzerinde özgürlüğünün olmaması, başka birilerinin, kendisini baskı altında tutan araçların ve müşterilerin, üzerinde hak iddia etmesi, gücün onların elinde olması, özgüven eksikliğine ve çok düşük kimlik değerlendirmelerine yol açar. Kendisinden utanır, nefret eder, suçluluk duygusuna kapılır” (İnceoğlu ve Kar, 2016:32).

Duygusal sömürünün konu edinildiği bu şiirlerde, fiziki ve sözel her türlü ayrımcılığa, baskıya ve şiddete maruz kalan kadın öznesinin yaşantısı ele alınır. Ayrıca, toplumdan dışlanan, kınanan ve her türlü cinsel şiddete maruz kalan şiir öznesinin duyguları irdelenmiştir. Şiirlerde; çaresizlik, acı, sevgisizlik ve utanç duyguları öne çıkar. Sezer şiirlerinde, kadının cinsel bir obje olarak algılanmasını ve duygusal olarak sömürülmesini eleştirir. Şair, kadınları yaşadığı toplumda ötekileştiren, hor gören ve sömüren anlayışa şiirleri ile karşı çıkar.

3.4. Kadın ve Evlilik

Sennur Sezer şiirlerinde, evliliği ve evlilik yaşantısını toplumsal açıdan irdelenmiştir. Geleneksel toplumlarda evlilik yoluyla aileye dâhil olan kadının aile kurallarına, değer yargılarına uyması ve kendisinden beklenen davranışları sergilemesi beklenir. Sezer, geleneksel toplumlarda kalıp yargılarla, örf ve adetlerle sınırlandırılan kadının yaşantısını, duygularını ve düşüncelerini ele almıştır.

Geleneksel toplumlarda aileye evlilik yoluyla giren kadının sorumlulukları ve görevleri hemen hemen aynıdır. Kadın, ailesine ve topluma karşı saygılı; çocuklarına ve eşine karşı fedakâr olmalıdır. Kadın, kendisini eşine ve evliliğine

adamalıdır. Şair, söz konusu şiirlerinde kadının eşi ve eşinin ailesiyle olan ikili ilişkilerine, ev içi sorumluluklarına ve sorunlarına değinir.

Sennur Sezer'in şiirlerindeki kadınlar yeni katıldıkları ailede yabancı, elkızı olarak görülür. Onlara karşı hep bir olumsuz tavır sergilenir; çoğu zaman "dışlanırlar" ve "öteki" kabul edilirler. Bu konuda Ferhunde Özbay, bir toplumda veya ailedeki gelinin, öteki kadın olmasını meşru kılan normların ve toplumsal değerlerin bulunduğunu söyler. Özbay: "Gelinin el kızı diye nitelendirilmesi onun ailede marjinal bir konumunu vurgular. Ancak, ona 'kızım' diye hitap etmek, kayınvalidesine 'anne' demesini istemek de o derece yaygındır. Bir anlamda, özellikle evliliğin ilk yıllarında elkızını evin kızı durumuna getirme/ getirmeme çabası, ya da bu yüzden doğan üyeler arasında mücadele olarak değerlendirilebilir bu tutarsız gibi gözükten adlandırmalar. Gelinlerin elkızı olarak değerlendirmeleri için mutlaka geniş aile ilişkileri içinde yaşamaları gerekmez. Koca ailesinin kadınları dışarıdan da bu marjinalleştirmeyi yapar. Böylece karı- koca arasında eşitsiz ilişkiler pekişir. Kadının ev işlerini üstlenmesi açısından da bu önemli bir motiftir" (Özbay, 2019:271) görüşlerini ifade eder.

Sennur Sezer'in bazı şiirlerinde sosyal bir problem olarak erken yaşta evlilik konusu ön plana çıkmıştır. Okul çağındaki kız çocuklarının, eğitim hak ve özgürlüklerinin elinden alınmasına işaret eden şair, kendilerinden yaşça büyük kişilerle evlendirilmelerini de şiirleri vasıtası ile dikkatlere sunar. Bu şiirlerde ataerkil toplum yapısında erken yaşta evliliğe zemin hazırlayan "geleneksel anlayış" eleştirilir.

3.4.1. Gelenekler Karşısında Kadın

Sezer "Boşnak Gelini", "Dilsiz Dengbêj ile Gelin" ve "Köyünü Bırakanın Ağıdı" şiirlerinde kadınların geleneklerden dolayı yaşadığı sorunları, karşı karşıya kaldığı olumsuzlukları konu edinir. Söz konusu şiirlerde farklı coğrafyalarda yaşayan, farklı kültürlere sahip kadınların ortak yaşantısı, duygu ve düşünce dünyası okuyucuya aktarılır.

"Boşnak Gelini" adlı şiirde memleketinden uzağa gelin olarak giden bir genç kızın öyküsü anlatılır. Genç kız; Bosna'nın toplumsal yapısına, diline ve

geleneklerine yabancıdır. Gelin olarak dâhil olduğu ailede katı normlara ve baskıya maruz kalır.

“Sevgi köprü dinlemez bir sudur. Boşnaklar yadırgı gelin istemez.

Göndermez gelinleri üç çocuk anası olmadan baba evine.

Bayramda bile. Ve sever yadırgı güveyle. Yaban töresinde

gelinler baba evinden esirgenmez.” (s. 344).

Boşnak aileleri, geleneklere ve göreneklerine bağlı, kapalı bir yapıya sahiptir. Aile içi normlar, sorumluluklar, örf ve adetler vardır. Bu bakımdan Boşnaklar ailelerinde “yabancı” bir gelin istemezler. Aileye yeni dâhil olan gelinler içinse belli kurallar ve sınırlamalar vardır. Boşnak gelinleri bayramlar da babasının evini ziyarete gidemez. Boşnaklara göre bir Boşnak gelininin baba evine ziyarete gidebilmesi için önce anne olmalı ve evliliği uzun yıllara dayanmalıdır.

“ ...Rüzgâr arıyor Boşnak gelinleri...

Arıyor yıkık köprülerde. Uzakta yadırgı bir şehirde, kucağında

bir bebekle bir kadın. Eski bir ninniye murıldanıyor.

Özlüyor dilini.

Köyünü soruyor sanki biri... Anasını, babasını...” (s. 345).

Ailesinden ve memleketinden ayrı düşen gelinlerin hüznünü konu alan şiirin en belirgin biçimde ortaya çıkarttığı duygu, özlemdir. Genç kızlar memleketlerine, ailelerine ve ana dillerine özlem duyarlar.

“Dilsiz Dengbêj ile Gelin” adlı şiirde geleneksel ataerkil toplumlarda kadına biçilen rollerden söz edilir. Dengbêj, Kürt sözlü edebiyatını ağızdan ağıza aktaran kişi anlamına gelir. Dengbêjler farklı coğrafyalara giderek destanlar, öyküler anlatırlar, türküler okurlar. Sezer bu şiirde dengbêj ve gelinleri “söz söyleme” bakımından mukayese eder. Şaire göre, geleneksel toplumlarda kadınlar söz hakkına sahip değildir. Çoğu zaman kendilerine söyleneni yapmak ve onlardan beklenildiği gibi davranmak zorundadırlar. Sezer, şiirinde “dilsiz dengbêj” dediği kadınların öyküsünü anlatır.

*“Kuyular ses verir, açar bağrını. Gelin
açamaz. Boncuklu tülbenti ile ağzı bağlı.
Kulaklara yasak sesi kadının. Gönlünün gizi
derinlere dağlı. Biriktirir oyalarla,
boncuklarla ve taneleriyle narın, feryatlarını.”* (s. 286).

Kadınların “sessizliği”ni hem dini, hem geleneksel açıdan yorumlamak mümkündür. Yaşadığı coğrafyada, kadınlar, “söz söyleyen” değil “söz dinleyen” olmak durumundadır. Dini bakımdan ise, İslam dinine göre kadınların eşleri dışındaki erkeklerle lüzumsuz konuşması, şarkı söylemesi gibi eylemlerin günah ve haram kabul edilmesi önemli bir etkendir. şiirde;

*“Bülbülün sesi helal ve helaldir gelinlerin
kolkola oynaması. Ancak anlatmak er işi.
lmek gibi. Ağıt âşıklara yazılmıştır.
Gelinlere yazılan sessiz gzyaşi”* (s. 286).

Kadınların, kadınlarla eğlenmesi, konuşması kabul edilir bir davranışken yüksek sesle ağıt yakmak yasaktır. Kadınların payına düşen sessizce ağlamaktır. Sezer; *“Ağzı treyle, geleneklerle (belki de geleneksizlikle) bağlanan kadın konuşmaya başladığında kendi sesini kullansa bile, o ses başkasının sesi gibi duyulacaktır kuşkusuz”* (Sezer, 2010b:33) der. Ataerkil toplumlarda kadının treyle ve gelenekle sindirildiğini, baskı altına alındığını belirtir. Ona göre kadınlar konuşsa bile geleneklerin belirlediği anlayış çerçevesinde konuşacaktır.

“Köyünü Bırakanın Ağıdı” şiirinde *“kadının saçı uzun, aklı kısıdır”* sözüne karşılık şair kadının saçının ss olduğu, aklını rtmediğini söyler. Saç bir kadınlık/dişilik sembolüdür. Bunun için kadın sevdalandığında, evlendiğinde ve yaşlılığında saçını uzatır.

*“Bilirim
Ssdr saçı kadının
Uzatlır
Sevdaya, duvağa ve kefene*

Örtmez aklı

Kestim örgülerimi gömdüm

Bahçeme

Duvağımın ve sevdamın

Kalsın izi

Kefenim kimbilir nerde

Değer toprağa” (s. 268).

Şiirin sonunda kadın örgülerini keser ve toprağa gömer. Kadının bu davranışı, toplumsal normlara ve kalıp yargılara karşı bir duruştur. Halk arasında yaygın olan “kadının saçı uzun olmalıdır” kabulüne karşı çıkan şair, bu anlayışı şiiri yoluyla eleştirir.

Gelenekler karşısında kadının konu edinildiği bu şiirlerde bir aileye evlilik yoluyla girmiş genç kadınların yaşadığı zorluklar ve haksızlıklar ele alınır. Kadının, gelin olarak dâhil olduğu ailede yaşadığı baskı ve aile içi problemlerden bahsedilir. Kadının dâhil olduğu ailenin kurallarına, örf ve adetlerine uyması beklenirken, kadının ailede yer edinmesi ve söz hakkına sahip olması uzun yıllar alır. Bu şiirlerde öne çıkan duygular; tam anlamıyla hayal kırıklığı ve hüzündür. Şiirlerde kadını ikincil konuma iten geleneksel bakış açısı eleştirilmiştir.

3.4.2. Erken Yaşta Evlilik

Sezer “Nişanlı Kız”, “Yeniden Babaevinde”, “Tekerleme”, “Raspacılar” ve “Kafkaslı” başlıklı şiirlerinde erken yaşta evliliği konu edinmiştir. Sezer’e göre, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesinde; ataerkil aile yapısı, sosyal çevre, gelenekler ve ailenin ekonomik durumu etkili olmuştur. Bu şiirlerde eğitim hakları elinden alınan, zorla ve baskıyla evlendirilen kız çocuklarının duygu ve düşünceleri öne çıkar. Şair erken yaşta evliliği, kadınların bakış açısıyla şiirine taşır.

Sennur Sezer erken yaşta evliliğin birey üzerinde olumsuz etkilerini, bireyin karşılaştığı olumsuzlukları şiirlerinde konu edinmiştir. “Okula gitmek, akranlarıyla oynamak yerine büyüklerin tercihine boyun eğmek durumunda kalan

kız çocukları, erken evlilikle eğitimlerini yarıda bırakmak, küçük yaşta aile ve çocuk sahibi olmak gibi büyük sorumluluklar altına girmek zorunda bırakılmaktadırlar. Erken evliliklerde kız çocuğu genellikle kocasının ailesi ile yaşamak zorunda kalmaktadır. Ev işleri, çocuk bakımı ve evdeki aile büyüklerine hizmet gibi birçok sorumluluk, henüz gelişimini tamamlayamamış kız çocuğunun ellerine bırakılmaktadır. Genellikle kendinden yaşça büyük ve istemediği kişiyle evlilik yapmak zorunda bırakılan kız çocuğunun, eşini kendi seçme ve isteme hakkı da elinden alınmış olmaktadır” (Çoşkun vd., 2016:1109). Hak ve özgürlükleri elinden alınmış kız çocukları kendilerini geliştiremez ve topluma katkıda bulunamaz. Yaşamı boyunca fiziksel ve psikolojik olarak birçok sorun yaşar.

“Nişanlı Kız” adlı şiirde erken yaşta ve zorla evlendirilmek istenen kız çocuğunun hayalleri ve duyguları konu edinilmiştir. Şair, erken yaşta evliliğe neden olarak, aile bireylerinin sahip olduğu kalıp yargılar ve gelenekleri gösterir.

*“Daha yıldızların adını öğreneceğim, yerini ezber
edeceğim Kervankıran’ın,*

*Yalnız yatmam lazım. Ağır altınlara katarlar da
kınayı, azarla yakarlar, acıyla...*

Kaldıramam...” (s. 388).

Şiir öznesi psikolojik ve fiziksel olarak evliliğe hazır değildir. Onun “yıldızların adını öğrenmek”, “Kervankıran’ın yerini ezber etmek” gibi hayalleri vardır. Kız çocuğunun “yalnız yatmak” istemesi, cinselliğe ilişkin kendisinden beklenen kadınlık rollerine hazır olmadığını gösterir. Şiirdeki “kaldıramam” ifadesi, kızın, evlilik karşısındaki çaresiz yakarışının göstergesidir.

“Kına tası dursun hele, ben ceviz ayıklayacağım.

Gelini ağlatırlar güldürmezler bilmem mi! Anama

göndermezler, iş güç... Babama denktir hele damadın

yaşı... Ne beş taştan bıktım ne saklambaçtan.

Dereye girmek var aklımda daha, saçımı güneşte

kurutmak...

*Hem böğürtlenler kararmadı bile... zamamı mı
evlenmenin...” (s. 388).*

Evlilik töreni sırasında yakılan kına, şiir öznesine acı ve çaresizlik hissettirir. Kız çocuğu “babama denktir damadın yaşı” dediği kendinden yaşça büyük bir adamla evlendirilmek istenir. Onun hayali ise akranlarıyla oyun oynamak, dereye girmektir. Şiirde kız çocuğunun evliliğe hazır olmadığını, evlilik çağının gelmediğini “böğürtlenler kararmadı” ifadesiyle verilir. Şiirin tamamında ise erken yaşta evliliği gerekli ve zorunlu kılan ataerkil değer yargılar ve geleneksel uygulamalar eleştirilir.

Sennur Sezer erken yaşta evlendirilen kız çocuklarının eğitim haklarının ellerinden alınmasını ve kişisel özgürlüklerini kaybettiklerine şiirlerinde dikkat çeker. Türkiye’de “özellikle sosyoekonomik durumu düşük aileler, kızlarını okula göndermemekte veya gönderse bile evlendirmek için okuldan geri almaktadırlar. Türkiye’de de erken yaşta evlendirilen çocukların öncelikle eğitim yaşamları kesintiye uğramaktadır. Eğitim haklarından mahrum edilmiş olan çocuklar, üretime katılma yani bir meslek sahibi olma ve çalışma haklarından da yoksun bırakılmaktadır. Bu durum özellikle kızların ekonomik özgürlükleri olmadan eğitimsizlik, yoksulluk ve bağımlılık döngüsüne hapsedilmesine yol açmaktadır” (TBMM, 2019:26).

“Yeniden Babaevinde” şiirinde kız çocuklarının eğitim haklarının ellerinden alınması ve baskıyla evlendirilmeleri konu edinilir. Şaire göre, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerinde ebeveynler ve sosyal çevre etkilidir. Geleneksel toplumlarda kız çocuklarının ne kadar erken evlenirse eve ve evliliğe o kadar kolay uyum sağlayacağı görüşü hâkimdir. Sezer, eserlerinde bu anlayışa eleştirel bir bakışla yaklaşmıştır. Bu şiirde kız çocuğu, ev içerisindeki rolünü ve sorumluluklarını bellemesi için “beşinci sınıfı bitirince” okuldan alınmıştır.

*“‘Okuduğu yeter’ demişler
‘patlıcan biber kızartmayı öğrensın biraz da.’
Benim yarınımı konuşmuşlar
komşuları babamla” (s. 365).*

Şiirde, erken yaşta evlilik kararında babanın ve yakın çevrenin rolü belirleyicidir. Özellikle geleneksel ailelerde çocuklar hakkında karar verici, babadır. Babanın kararları sorgulanamaz ve tartışılmaz. Geleneksel toplum yapısına göre, kadının birincil görevi ev ve aile ile ilgili işlerdir. Bu anlayıştaki baba, kız çocuğunu okuldan alarak, ev işlerini öğrenmeye yönlendirmiştir.

Şairin benzer konulu bir diğer şiiri ise “Tekerleme”dir. Bu şiirde, Sezer tarafından, ekonomik durumun erken evliliğe etkisi ele alınmıştır. Şiirde, kırsalda yaşayan yoksul bir ailenin kız çocuklarını zengin bir ağaya vermeleri anlatılır. Kız çocuğu doğduğunda “*Eli çolak, ayağı topal olmasın oh Tanrım. Gülen yüzü solmasın!*” (s. 109) diye yakarıшта bulunan anne; çocuğu büyüdüğünde onu, “harmanı, sürüsü, tarlası” olan bir adama “yıllığı yüz lira”ya satar.

“Harmanı var ağanın. Sürüsü var. Tarlası tapanı var.

Parası var bi dolu. Hodak pazarı bu. Bayram yeri

değil. Bu boy boy bebeler oyuna değil...

Satmaya!” (s. 109).

Şiirde ailedeki bireyler maddi sıkıntıdan kurtulmak ve ailenin ekonomik yükünü azaltmak için, kız çocuğu zengin bir adama ücret karşılığında verir. “Özellikle kız çocukları bazı ailelerde ekonomik bir yük olarak görülmektedir. Kimi zaman sofradan bir tabağın eksilmesi fikri dahi aileler için küçük yaşta evlilikleri teşvik edici bir unsurdur. Ayrıca kızlar evlendirilirken başlık parası adı altında kendilerine biçilen değer karşılığında ailelerine kazanç sağlamaktadırlar. Hem üzerlerindeki ekonomik yükü hafifletmek hem de başlık parası yoluyla aileye gelir getirmek için aileler kızlarını çocuk yaşta evlendirmektedirler” (TBMM, 2019:13). Şiirde sosyo-ekonomik faktörlerin bireyin yaşamını ne derece etkilediğine dikkat çekilir ve tüm olumsuzluklar, bireyin bakış açısı ile şu şekilde verilir:

“Ölürüm anama, ölürüm kaçmam. Hak ederim

aldığınızı. Üstünüze söz getirmem. Ev aş görsün,

lamba gaz, babam tütün. Sen üzülme. Ben giderim.” (s. 110).

Kız çocuğu, ailesinin ekonomik bakımdan refaha kavuşacağını düşünerek evlenmeyi kabul eder. Şiir öznesi, ailesini yoksulluktan kurtaracağına inanır. Kırsalda yaşayan kız çocuğu, yoksulluk ve çaresizlikten dolayı zengin bir ağa ile evlendirilir. “Sosyo-ekonomik sebepler çocuk yaşta evliliğin en önemli sebebi olarak kabul edilmektedir ve bu sebeplerin başında da yoksulluk gelmektedir. Ekonomik açıdan alt gelir grubundaki ailelerde kız çocukları mümkün olduğunca erken yaşlarda evlendirilerek hem bu çocuğa ayrılan maddi yükün ortadan kalkması hem de başlık parası aracılığıyla aileye ek bir gelir olması hedeflenmektedir” (Kıran, 2017:5).

Sennur Sezer “Raspacılar” ve “Kafkaslı” şiirlerinde “başlık parası” karşılığında kız çocuklarının evlendirilmesini konu edinmiştir. Ataerkil toplum yapısının baskın olduğu toplumlarda erken yaşta evliliğin nedenleri: gelenekler, görenekler, toplumsal tabular ve maddi unsurlardır. Özellikle Sennur Sezer’in şiirlerinde erken yaşta evliliğin önemli nedenlerinden biri olarak ekonomik unsurlar dikkat çeker. Bu unsurların başında da başlık parası gelir. Şair “Raspacılar” adlı şiirde erken yaşta evliliği ve başlık parasını konu edinir. Şiirde; “*Başlık parasına gelirler, tarla borcuna/ Üçüncü mevki trenlerle/ Aralıklarda, ayakta*” (s. 433) dizesiyle genç kızların borç karşılığında bir “obje” gibi satılmasından söz eder. Bu konudaki diğer şiiri ise “Kafkaslı”dır. Kırsalda büyük toprak sahibi ve varlıklı beyler, yoksul köylüler üzerinde söz sahibidir. Şiirde bir Kafkas beyinin, genç kızlar üzerindeki egemenliği “*Satardım halkımın kızlarını. Kibirli ve güzeldiler.*” (s. 343) ifadesiyle verilmiştir. Şairin bu konuya “Uzak Bir Öğretmene” şiirinde de değinir. Şiirde “*Kime ne bir kız bir at fiyatınaysa/ Ve sen öğreteceksen bunu yediden yetmişe*” (s. 53) ifadesiyle, kız çocuklarının bir at fiyatına satıldığına dikkat çeker ve bir kadını, bir hayvanla eş değer tutan ataerkil anlayışı eleştirir.

Erken yaşta evliliğin irdelendiği bu şiirlerde zorla ve baskıyla evlendirilen kız çocuklarının evliliği ve evlilik sürecini nasıl algıladıkları; evlilik kararının hayatlarını nasıl etkilediği ve duyguları konu edinilmiştir. Bu şiirlerde özellikle kız çocuklarının duyguları ön plana çıkar. Şiirlerde acı, umutsuzluk, çaresizlik ve hayal kırıklığı duyguları hâkimdir. Sezer, kız çocuklarının erken yaşta

evlendirilmesinin temelinde ataerkil toplum yapısı, gelenekler, kültürel özellikler ve ekonomik unsurlar etkili olduğunu vurgular. Ayrıca, kız çocuklarının geleceğe dair hayallerinin, hak ve özgürlüklerinin, fikirlerinin ve hislerinin olduğunu şiirleri ile haykırır.

3.5. Genç Kızların Yaşantı ve Sorunları

Sennur Sezer şiirlerinde, genç kızların yaşantısını, ruh hallerini ve duygusal sorunlarını dikkatlere sunmuştur. Genç kızların sevinçlerini, kederlerini, heyecanlarını ve hayallerini ele aldığı şiirlerinde şair, ayrıca, hayatı algılama biçimlerini, beklentilerini ve ikili ilişkilerindeki tutumlarını da vurgulamıştır. Bu şiirlerde ağırlıklı duygular; sevgi, umutsuzluk ve hüznün olarak öne çıkmıştır.

Sennur Sezer, sevmek, sevilmek ve beğenilmek isteyen genç kızların yaşadığı ilişkilerde hayal kırıklığını şiirleri ile anlatmıştır. Özellikle aileleri ve yakın çevresi tarafından övülmek ve takdir edilmek isteyen genç kızların, kendilerini değersiz ve yetersiz hissetmeleri ele alınmıştır.

Şair şiirlerinde, katı ataerkil normlar ve geleneklerle baskı altına alınan genç kızların duygu dünyasını irdelemiştir. Şiirlerindeki genç kızlar hüznüldür ve mutsuzdur. Ailesi, sosyal çevresi ve toplumsal tabular tarafından sınırlandırılan genç kızlar, kendini yaşadığı topluma ait hissedemez; ikili ilişkilerinde hayal kırıklığı yaşar ve çoğu zaman sevgilerine karşılık alamazlar. Bu durum genç kızların kendilerini kişiler arasında yalnız hissetmelerine neden olur. Bazı durumlarda bu yalnızlık ve boşluk duygusu öyle derinleşmiştir ki genç kızları intihara sürüklemiştir. Genç kızların intiharlarının konu edinildiği şiirlerde öne çıkan duygular umutsuzluk ve karamsarlıktır.

3.5.1. Genç Kızların Hisleri

Sennur Sezer “İlkyaz İçin Çeşitlemeler”, “Gençkızlar”, “Nasıl mıyım?” ve “Kimlik Kartı” başlıklı şiirlerinde genç kızların içinde bulunduğu çeşitli ruh hallerini ve duyguları ele alır.

“İlkyaz İçin Çeşitlemeler” adlı şiirde genç kızların karşılıksız aşkı konu edinilir. Genç kızlar, âşık olduğu gençlerle evlenmeyi hayal eder. Fakat sevgisine

karşılık bulamayan genç kızların bu hayali zaman içinde hayal kırıklığına dönüşür.

“Sevilmemiş kızların mendillere işleyip

Lavantalı sandıklar boyunca sakladığı

O hüznü çıttırtı” (s. 435).

Şiirde sevgilerine karşılık bulamayan genç kızlar, sevdikleri gençlerin adlarını mendillere işler. Genç kızlar hazırladıkları eşyaları lavanta kokulu sandıklarda saklar. Anadolu kültüründe ve adetlerinde “çeyiz sandığı” önemli bir yere sahiptir. Kızın doğumundan evleninceye kadar geçen süre boyunca ona yönelik alınan her şey çeyiz kabul edilir. “Kız beşikte, çeyiz sandıkta” sözü de bu geleneği gösterir. Bu bakımdan şiirde çeyiz geleneğinin, genç kızlar için önemi verilir.

“Gençkızlar” şiirinde göçebe yaşayan kızların hayal ve duyguları konu edinilmiştir. Şiirde genç kızlar “yelkenlilere” benzetilmiştir. Kızlar tıpkı yelkenliler gibi hep denizi düşlemiş ve farklı kıyıların hayalini kurmuştur.

“Onlar yelkenlilere benzer. Kaçıp gitmek telaşında saçları. (Göçebe bir çadır gibi buruşsalar da akşamları). Denizi özlerler, kıyıya çekilmiş gövdeleri, dağbaşlarında. Bakın bunca takı kollarında, boyunlarında göçebe yükleri. Rüzgârı beklerler. Gözleri gökte: bir doğsa ay.” (s. 237).

Şiirde, göçebe çadırlarında yaşayan genç kızlar hiç görmedikleri, uzak yerlerin hayalini kurar. Göçebelerin yaşamı merkezden uzakta, çadırlarda geçer. Genç kızlar dağların ardındaki şehirlere merak eder ve bir an evvel göçecekleri yeni yerlere gitmek isterler. Bu istek şiirde “gözleri gökte: bir doğsa ay” ifadesiyle verilir.

Sezer “Nasıl mıyım?” şiirinde fiziksel görüşüne göre, insanların görüş ve değerlendirmelerine maruz kalan bir genç kızın duygu ve düşünceleri konu edinilir. Şiirde genç kızları fiziksel özelliklerinden dolayı birbirinden üstün gören ve aşağılayan bakış açısı eleştirilir.

“Biri durdursun istiyor, başını okşasın

‘Ne güzel bir kız bu’

hep akli övülür de çirkin kızların.
Yorgun bir suyu anlatıyor omuzlarım
Durmadan ağırlaşıyor taşıdığı.
Sorumlu olmalı çirkinler
sorumlu olmalı
yaşlandım da kurtulamadım” (s. 440).

Şaire göre, toplum tarafından “güzel” olarak kabul edilen kızlar fiziksel özellikleriyle, “çirkin” kızlar ise daima “aklı” ile övülür. Şair, çirkin kabul edilen kızların da sevgiye ve güzel sözlere ihtiyacı olduğunu “*Biri durdursun istiyor, başımı okşasın/ ‘Ne güzel bir kız bu ’*” (s. 440) ifadesiyle verir.

“Kimlik Kartı” şiirinde bir kız çocuğunun ergenlik dönemindeki duyguları konu edinilmiştir. Şiirde kız çocuklarının ergenlikle birlikte duygusal ve ruhsal değişimi verilir.

“‘Ben’ dedim mi
Onbeşinde bir kız düşünün hemen
Sevmesi sevilmesi
Güneş gibi aydınlık
‘Ben’ dedim mi
Onbeşinde Cibalide tütünde
Islak uçuk elleri
Tedirgin bir uykuyu akşamları örtünen
İnceden boyu posu
Hafiften öksürüğü
Komşulardan gizlenen” (s. 72).

Sezer, ergen kızların başkaları tarafından beğenilme arzusunu ve takdir görme ihtiyacını şiirine taşımıştır. Şiirde kız çocuklarının ergenlik yıllarındaki sevinç, üzüntü ve utanç duyguları verilir.

Şair, genç kızların hislerini anlattığı şiirlerde hüznün, sevinç, hayal kırıklığı ve özlem duygularını öne çıkarmıştır. Genç kızların sevilme ihtiyacı, beğenilme

isteği, takdir görme beklentisi ve anlaşılma arzusu dikkat çeker. Şair, genç kızların karşı cinsle duygusal ilişkilerini ele aldığı şiirlerinde karşılıklı aşkın ve hayal kırıklığının bireydeki olumsuz etkilerini zihinlere sunar. Bazı şiirlerinde ise, denizi özleyen genç kızların hayal kırıklığını verir; olumlu ve olumsuz duygularını onların bakış açısıyla anlatır.

3.5.2. İntihar

Sennur Sezer “Şiir Dersi” ve “Berrin’in Kızı Pelin” başlıklı şiirlerinde genç kızlarda oluşan intihar düşüncesini ve intiharın nedenlerini konu edinmiştir. Genç kızlar baş edemediği psikolojik ve sosyal sorunlar karşısında, intiharı bir kurtuluş yolu olarak görmüştür. Emile Durkheim’de bu konuda “intihar ölümü yaşama yeğleyen bir insanın edimi” (Durkheim, 2013:285) olduğunu belirtir ve intiharı genel bir çökkünlük ve üzgün olma durumuyla açıklar. “Üzüntü o dereceye varmıştır ki, artık birey çevresindeki kişi ve nesnelere arasındaki ilişkileri sağlıklı biçimde değerlendiremez durumdadır. Yaşam ona sıkıcı ve acılı gelir. Bütün bunlar sürekli olduğu gibi intihar düşüncesi de sürekli ve çok sabittir” (Durkheim, 2013:26).

“Şiir Dersi” adlı şiirde, bir genç kızın tek taraflı aşk nedeniyle intihar edişini anlatılır. Sevdiği genç tarafından reddedilen genç kız, karamsarlığa kapılarak, bir gece bileklerini keser ve yaşamına son verir. Şiirde hüznün, melankoli ve yalnızlık duyguları yoğun biçimde öne çıkar.

“Savatlanır

Bileklerini kesmiş

Bir genç kızın kanıyla

Gümüş

Sızar geceye

Üşümüş dudaklarıyla

Çağırır

Sevdayı” (s. 233).

Şair, genç kızın intihar nedenini “sevdayla” açıklar. Şiir öznesi yaşadığı umutsuzluk ve hayal kırıklığı sonucunda intihar eder. Sezer’in intiharı konu edindiği diğer şiiri ise “Berrin’in Kızı Pelin” dir. Edebiyatımızın toplumcu gerçekçi şairlerinden olan Berrin Taş, kızı Pelin’i intihar sonucu kaybetmiştir. Sennur Sezer hissettiklerini ve intiharla ilgili düşüncelerini şiire taşımıştır.

*“Dün akşam ergen bir kız uçuverdi.
Sevda mıydı havalandıran onu? Yoksa hiçbir diyeyin
hafifletemediği yüreğinin kemani mı? Havalandı
karanlığa...*

*Geceyi severdi.
Geceyi severdi. Karanlık örterdi bütün kederleri.” (s. 360).*

Şiirde genç kızın intiharı bir gece gerçekleştirdiğinden söz edilir. Şair geceyi, karamsarlık ve yalnızlık duygularıyla ilişkilendirmiştir. Gece, bireyin kendisiyle baş başa kaldığı ve olumsuz duygularla yüzleştiği zaman dilimidir.

*“Eksiklikleri ve kırgınlıkları. Çevresinde her şey,
durmadan onarırdı kendini. O görürdü. Yalnız o
bilirdi, insanların yaşamlarını bir yanı eksik bir
çömlek gibi, çatlak bir bardak gibi kullandıklarını.
Çirkindi kararması gümüşün
ve kristalin çıt diye...
Dayanılmazdı.
Dün akşam ergen bir kız... Elinin altında ona
bağışlanmış yaşam, düşündü durdu. Neydi paketin
içindeki? Gümüş bir bilezik mi... Kararırdı zamanla.” (s. 360).*

Şiirde bireyin iç sıkıntısı, karamsarlığı ve huzursuzluğu üzerinde durulmaktadır. Şiir öznesinin; yaşamı ve insanları sorguladığı, bazı duyguların eksikliğini hissettiği ifade edilmektedir. Hüzün, yalnızlık gibi olumsuz duyguları derinden hisseden genç kız intiharı çözüm olarak görür.

“Dün akşam ergen bir kız açmadı elindeki yaşam

paketini. On ikinci kattan fırlatıp attı.

Dün akşam ergen bir kız uçuverdi.

Onu havalandıranı herkes sevda sandı.” (s. 360).

Sezer, şiirde genç kızın intiharı nasıl gerçekleştirdiğini anlatır. Genç kız bir gece on ikinci kattan atlayarak yaşamına son verir. Şair, genç kızın intihara sürükleyen duyguları anlamaya ve bunu şiirine aktarmaya çalışmıştır.

Sennur Sezer, genç kızların intiharlarını irdelediği şiirlerinde ruhsal ve duygusal nedenler açıklar. Buna göre, genç kızları intihara sürükleyen sosyal yaşamlarındaki hayal kırıklıkları, hassas aşk ilişkileri, sevgisizlik ve yalnızlıktır. Sevgisine karşılık alamayan genç kızlar değersizlik ve çaresizlik hislerine kapılır. Bu hislerle ailesinden, yakın çevresinden ve hayattan uzaklaşır. Ağır basan yalnızlık, melankoli ve ümitsizlik duyguları intihara yönlendirir.

3.5.3. Toplumsal Normlar

Sennur Sezer, toplumsal değer ve normların birey üzerindeki olumsuz etkisini “Kıvılcım İzi Kalmamış Yangınlar Kutsanır” şiirine taşımıştır. Şiirde söz edilen Bedevi toplumu, ataerkil bir yapıya sahiptir. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadın ve erkek için belirlenmiş roller vardır. Bu rollere göre: “Çöl ortamında kadın, hayatı kolaylaştıran bir yardımcıdır. Bedevi çadırını tamir eder, ev işlerini yapar, çocuklarıyla ilgilenir. Ancak aynı zamanda bir yükür. Esir edildiğinde erkeği için ar sebebi de olabilir. Böyle bir durumda kadın, bedevinin alnına leke sürebilecek bir yükür” (Demircan, 2018:53). Bu bakımdan “namus” kavramı, geleneksel bedevi toplumunun büyük değer atfettiği olgulardan biridir.

“O gün bedevi kadınlar

Dudaklarının altına üç leke dağladı

Paylaştılar

O el değmemiş güzelin

çenesine kazman diş izini

yıkadılar ayıbını saldırıya uğramanın

ve yüzyıllardır

her kız çocuğunun yüzünde yinelenir

barut ve sütle

kadınlığın çilesi” (s. 461).

Şiirde söz edilen evlilik dışı cinsel ilişki, bedevi toplumunda hâkim olan ahlak anlayışı ve değer yapısıyla örtüşmez. Bu olgu “günah” ve “ayıp” olarak kabul edilir. Bu anlayışla şiirde cinsel istismara uğrayan genç kız, kadınlar tarafından yıkanarak gınahtan arındırılmak istenir. Bedeviler için “cinsel saldırı veya tecavüz büyük bir suç olarak kabul edilir” (Demircan, 2018:55). Şiirde katı toplumsal normlar ve ahlak anlayışı karşısında kadının bakış açısı ve duyguları öne çıkar. Şiirde hüznün ve utanç duyguları hâkimdir.

3.6. Kadın ve Göç

Sennur Sezer, çağının güncel olaylarını şiirine taşımıştır. Türkiye’de 1950-1960’lı yıllarda kırsaldan büyük kentlere ve yurtdışına yaşanan göç hareketlerine tanıklık eden Sezer, şiirlerinde göç olgusunu birey ve bireyin toplumla etkileşimi bağlamında ele almıştır. Şiirlerinde göçün ekonomik nedenleri üzerinde durur. Yoksulluk, işsizlik gibi nedenlerden dolayı doğduğu, büyüdüğü toprakları geride bırakan insanların göç sırasında ve sonrasında ne gibi sorunlarla karşılaştığına değinir. Özellikle bu şiirlerde, kadınların göç sürecindeki yaşantıları ve yoksulluk ön plana çıkar. Kadınlar karşı karşıya kaldıkları olumsuz koşullar ve yoksulluk karşısında; yeme, içme, giyim gibi ev içi ihtiyaçlarının karşılanmasında, idaresinde ve tüketim ilişkilerinde yoğun emek harcar. Bu bakımdan göçün kadınların yaşamına olumsuz etkisi, Sezer şiirlerinde öne çıkan bir tema olmuştur.

Sezer’in göç konulu şiirlerinde hayal kırıklığı duygusu hâkimdir. Kırsaldan veya köyden şehirlere göç eden insanların daha iyi koşullarda yaşama hayali, çoğu zaman hayal kırıklığı ile sonuçlanır. İnsanlar göç ettikleri şehirlerde, konut ve işsizlik sorunlarıyla karşılaşır. Göç edenler şehrin kenar mahallelerindeki gecekondulara yerleşir. Çoğu, fabrikalarda, düşük ücretle ve kötü koşullar altında çalışır. Almanya’ya göç edenler ise yine ağır çalışma şartları altında, düşük ücretli işlerde çalışmışlardır. Ayrıca, Almanya’nın toplumsal ve kültürel yapısına uyum sağlayamayıp, davranış biçimlerinin farklılığından dolayı da çeşitli sıkıntılarla

karşı karşıya kalmışlardır. Büyük umutlarla göç ettikleri bu ülkede, emeklerinin karşılığını alamamış ve hayal kırıklığına uğramışlardır.

3.6.1. Almanya'ya Göç

Sennur Sezer “Trenler Geçiyordu” ve “Herhangi Bir Gurbetçiye” başlıklı şiirlerinde Almanya'ya göçün nedenlerini, göçle birlikte meydana gelen aile bölünmesini ve kadınların yaşadığı sorunları konu edinmiştir. Bu şiirlerde memleket ve geride kalanların özlemi, ayrılık acısı, umut ve hüznün duyguları öne çıkar.

Türkiye'den Almanya'ya uzun yıllar Türk işçi göçü yaşanmıştır. “1961 yılında Türkiye ve Almanya ile yapılan antlaşma çerçevesinde başlayan Avrupa'ya işçi göçü devletin kalkınma politikasında yeni bir döneme girmiştir” (Özbay, 2017:225). Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu olumsuz atmosfer, şiddet olayları, siyasi çekişmeler, işsizlik gibi sebeplerden Türkiye'den Almanya'ya yoğun bir göç yaşanmıştır. Sennur Sezer, Taşkızak Tersanesinde çalıştığı yıllarda bu göçe tanıklık etmiştir. Şair: “*Almanya'ya işçi seçilişini, ben tersanede yaşadım. Kısa sürede en seçme ustalarımız Almanya'ya gitti. Sonra o dış göç furyası... Bir masal ülkesi. Burada, geri kalanların dramı. Özellikle çocuklar*” (Ercan, 2010:73) sözleriyle yaşanan göçün bireyler üzerindeki olumsuz etkisini belirtir. Dönemin göç olgusuna tanıklık eden şair, gözlemlediklerini ve duyumsadıklarını şiirlerine aktarmıştır.

Sezer “Trenler Geçiyordu” adlı şiirinde Almanya'ya göç edenlerin yaşam koşullarını konu edinmiştir. Şiirde göçün olumsuz etkisi kadın ve çocuklar üzerinden verilmiştir. Maddi durumu kötü olan aileler, yoksulluktan kurtulmak ve ekonomik anlamda refaha kavuşmak için göç etmiştir. Sezer, büyük hayal ve umutlarla Almanya'ya göç edenlerin, bu yolculuk sonunda yaşadığı hayal kırıklığını şiirinde anlatmıştır.

“İssiz gecelerden yalnız öğlelere geçerler

“Anasız bebelerden bebesiz analara taşırlar ilanları:

‘Almanya’da çalışanların yavruları

en rahat imkânlarla

Hasret anaokulunda

Üç öğün yemek ve düştüz uykularla

büyütülür...’’ (s. 129).

Şiirde birçok Türk’ün çeşitli vaatler sonucunda Almanya’ya göç ettiğinden söz edilir. Bu göçe maddi imkânların artması, üç öğün yemek verilmesi ve çocukların refahının artması gibi nedenler gerekçe gösterilir. Şiirde göçün duygusal boyutuna da verilmiştir. Göç edenler doğup büyüdüğü memleketini bırakarak, hiç tanımadığı, dilini bilmediği, yabancı bir ülkeye gitmiştir. Şiirde:

“Geceyarısı uyanıp ağlamalar düşünülmesin

Düşünülmesin eti bayramlarda tadanların et korkuları

Marklara taşıyor tren çarklara taşıyor

Dertlendikçe saz arayan parmakları

Taşıyor Sakarya, Porsuk, Fırat, Kızılırmak

Yeşilirmak taşıyor yaban kentlere

Türküler büyüyor çoğalıyor değişiyor:

‘Alamanya nettin nazlı yarimi’’ (s. 130).

Almanya’ya göç eden kadın ve erkek işçiler geride ailelerini bırakmıştır. Göç, insanları ailesinden, akrabalarından ve memleketinden ayırmıştır. Şair göç edenlerin ve geride kalanların bayramlarda bile bir araya gelemedikleri belirtir. Bu bakımdan şiirde özlem duygusu öne çıkar.

“Alamanya taze kızlar ister makinelerine

Sağlam bilekler

Geride kalanlar düşünülmesin’’ (s. 130).

Şiirde Almanya’ya göç eden genç kızların, fabrikalarda zor koşullarda çalıştığından söz edilir. Şaire göre Almanya’ya göç eden işçilerin vatan ve aile özlemi önemsenmemiş, geride kalanlar düşünülmesin istenmiştir.

“Herhangi Bir Gurbetçiye” şiirinde erkeklerin çalışmak için Almanya’ya göç etmesi sonucunda, yaşanan aile bölünmesi ile geride kalan kadın ve

çocukların durumu konu edinilmiştir. Şiirde, daha iyi bir yaşama kavuşma arzusuyla ailesini ve vatanını terk ederek Almanya'ya gidenler eleştirilir.

“Güz geldi

Ey gurbetçi

Kaç tarhanaya yağ kaç markete mark

Arklar mı kurudu tarlanda

Paslandı mı çekicin kerpetenin pergelin

Tebeşirler mi kırıldı parmaklarından

Bebeler ninnilerinden mi bıktı” (s. 131).

Sezer; bahçelerin ve tarlaların susuzluktan kuruduğu, ekimin yapılamadığı, ürünün yetiştirilemediği; çekicin, kerpetenin, pergelin paslanmasıyla evin ve eşyanın yapılamadığı durumlarda, insanların yaşadıkları coğrafyayı terk etmeleri gerektiği görüşündedir. Gelir seviyesini artırmak ve daha iyi koşullarda yaşamak için vatanını ve ailesini geride bırakanlara eleştirel bir bakışla yaklaşan şair, olumsuz sosyo-ekonomik koşulların iyileşmesi için birlikte mücadele edilmesi gerektiğini savunur.

Sezer ekonomik nedenlerden dolayı Türkiye'den Almanya'ya yapılan göçün birey üzerindeki olumsuz etkisini şiirine yansıtmıştır. Ona göre Almanya, göç edenleri yalnızca üretim faaliyetlerini devam ettirecek bir işçi yığını olarak görmüş, bu kişilerin kültürel ve sosyal yaşantısını önemsenmemiştir. Bu bakımdan, göç edenlerin yabancı bir ülkede var olma mücadelesi, olumsuz yaşam ve çalışma koşulları Sezer'in şiirlerinde kendine yer bulan unsurlardır. Bu şiirlerde, göç olgusunun kadınlar üzerindeki etkisine ve kadının duygularına da yer verilmiştir. Özlem, hüznün ve hayal kırıklığı gibi duygular bu şiirlerde yoğun biçimde ortaya çıkmaktadır.

3.6.2. Kırsaldan Şehre Göç: Gecekondü

Sennur Sezer “Gecekondü” ve “Burda ya da Angola'da” başlıklı şiirlerinde kırsaldan, büyük şehirlere yapılan göçü ve bu göçün bireyler üzerindeki olumsuz etkisini konu edinmiştir. Bu şiirlerde iyi bir iş bulmak, düzenli gelir elde etmek ve

daha iyi koşullarda yaşamak için kırsaldan şehre göç edenlerin yaşantısı verilmiştir.

Türkiye’de 1950’li yıllarda başlayan sanayileşme hareketi sonucu kırdan kente yoğun bir göç olgusu yaşanmıştır. şehirlere göçlerin artmasıyla birlikte işsizlik, konut sıkıntısı, çarpık kentleşme ve gecekondulaşma gibi birçok sorun ortaya çıkmıştır. Sennur Sezer kırsaldan şehre göç eden bireylerin karşılaştığı ekonomik, sosyal ve kültürel sorunları şiirine taşımıştır. Özellikle şehrin kenar mahallelerinde, gecekonduda, zor şartlarda ve olumsuz koşullarda yaşayan kadınların sorunlarını şiirlerinde konu edinmiştir. Gecekonduda çoğu zaman elektrik, su, doğalgaz gibi altyapı hizmetlerinden yararlanamayan kadınların, ev içi sorumlulukları daha da artmıştır. Bu bakımdan Sezer bireyin ekonomik durumu, yaşam biçimini nasıl etkilediğini şiirlerinde yansıtmıştır.

“Gecekondu” adlı şiirde gecekondu insanının günlük yaşantısına yer verilmiştir. Özellikle yaşamlarının büyük kısmını ev içinde geçiren kadınlar, şiirde öne çıkar. Gecekondunun iki odalı, küçük bir ev oluşu karşısında aile nüfusunun kalabalığı evdeki yaşamı kısıtlar. Bu bakımdan günün büyük bir kısmını evde geçiren kadınların kendilerine ait bir yaşam alanı yoktur. şiirde bu durum kadın ve erkek ilişkisi üzerinden verilir.

“Aceledir sevişmeler tek odalarda

Yarı giyinikliğinde kadınların

Kaçış kaçıştır

Dönüverişinden çocukların” (s. 20).

şiirde ev bir mekân olarak bireyin üzerindeki etkisi “kısıtlayıcı” ve “daracak” alanı ifade eder. şair mekânın darlığını ve zamana sığdırılmış ilişkilerini şiirde “aceledir sevişmeler” ifadesiyle verir. şiirde ev, bireyin davranışlarını kısıtlayan bir mekanizmaya dönüşmüştür.

“Soluk soluk yaşamalar

El kiri

Yıkanan kapı önlerinde

Yarına hep yarına sorular

Dipdiri

Fabrika düdüğlerinde” (s. 20).

Şiirde gecekondulu insanın, yaşama gücünü ve sevincini yitirdiğinden söz edilir. Yoksulluk ve geçim sıkıntısı bireyi sürekli çalışmaya mecbur bırakır. Bu bakımdan insanların yaşamları renksiz ve tekdüzedir.

“Konduların can kardeş damarlarında

Sızı sızı

Kirası ya borcu dört duvarın

Tez büyür çocuklar tek odalarda

İnanın” (s. 20).

Gecekondulu insanı, evinin kirasını ödeyebilmek için fabrikanın ağır ve kötü koşullarında, çalışmak zorunda kalır. Şiirde ebeveynler kadar çocuklarında olumsuz ekonomik koşullardan etkilendiği belirtilir. Sezer, yoksulluk ve açlıkla küçük yaşlarda tanışan çocukların, olumsuz koşullarda daha çabuk büyüdüğüne dikkat çeker ve bu durum şiirde “tez büyür çocuklar tek odalarda” ifadesiyle verilir.

Sezer “Öksüz” şiirinde gecekondulu mahallesindeki yoksulluğa ve alt yapı problemlerine “lastik pabuçlarımız/ dar yokuş sokaklarımız çamurlu” (s. 431) ifadesiyle dikkat çeker. Gecekondulu mahallesinde yollar, asfalt değildir ve yağmurla birlikte çamurlanır. Şiir öznesi ayağındaki lastik pabuçlarla çamurlu yolu arşınladığından söz edilir. Böylece şair gecekondulu mahallesindeki altyapı problemlerini şiirine taşır.

“Burda ya da Angola’da” adlı şiirde, yüksek modern yapılar ve apartmanlar arasındaki gecekondulardan söz edilir. Gecekonduda yaşayan kadın karakter, etrafını saran binalar arasında sıkışıp kaldığını hisseder. Gecekonduların etrafına dikilmiş apartmanlar ve yüksek yapılar, gecekonduların manzarası haline gelir. Bu durumdan yakınan kadın, “bayım” dediği apartman sakinlerine seslenir.

“Bakın bayım,

Gök her yerde mavi

Orda ya da burda.

İnsan sever alabildiğine göğü görmeyi

Oysa mavi kalmıyor bize

Hapishanelerimizde, iş yerimizde ve evimizde

Sizin duvarınız yüzünden sanırım

Ya da balkonlarınız kapatıyor mavimizi.” (s. 102).

Gecekondu ve apartman sakinleri fiziksel olarak birbirlerine çok yakın olmalarına rağmen, sosyal ve kültürel yaşamda aralarındaki mesafe oldukça uzaktır. Şair, yüksek ve gösterişli apartmanlardaki lüks yaşamların karşısına, gecekonduyunun yoksulluğunu ve çaresizliğini koyar. Bu bakımdan gecekonduya yaşayanlar, daima yüksek binaların gölgesinde kalır.

Sonuç olarak Sennur Sezer, kırsaldan şehre göç olgusunu, şehirdeki gecekondu yaşamını ve gecekondu insanının duygu ve düşüncelerini şiirlerinde anlatmıştır. 1950’li yıllarda başlayan kentleşme ve sanayileşme ile birlikte kırdan kente göç başlamış, şair ortaya çıkan bu göç olgusunu şiirine taşımıştır. Bu süreçte kırsaldan veya köyden, yoksulluktan kurtulmak ve daha iyi koşullarda yaşamak için şehre göç edenler, şehrin kenar mahallelerine yerleşerek, buralarda gecekondu inşaa etmiştir. Fakat şehrin kırsaldan farklı ekonomik, sosyal ve kültürel yapısına uyum sağlayamayanlar hayal kırıklığına uğramıştır. Sezer, özellikle vaktinin çoğunu evde geçiren kadınların gecekondudaki zorlu yaşamına, hayallerine ve duygularına şiirlerinde yer vermiştir

3.7. Kadın ve Yoksulluk

Sennur Sezer’in şiirlerindeki önemli izleklerden biri de yoksulluk olup, şair, yoksulluğu kadının yaşamıyla ilişkilendirmiştir. “Bir Annenin Notları”, “Notlar VII” ve “Notlar VIII” şiirlerinde Sezer, yoksulluğun kadınlar üzerindeki psikolojik ve sosyolojik etkilerini konu edinmiştir. Yoksulluk, kadınlar tarafından en yoğun biçimde evlerde ve kamusal alanda hissedilmiştir. Kadınların aile bütçesine katkı sağlamak ve maddi durumlarını iyileştirmek için hâlihazırda yaptıkları işlere; ekmek yapmak, örgü örmek gibi yeni işler de eklenir. Böylece

yaşamlarını evde ve ev işleriyle geçiren kadınların sorumlulukları daha da çoğalır. Sezer, şiirlerinde, yoksulluğun getirdiği ağır yaşam koşulları içerisindeki kadınların duygularını ve çocukları için yaptıkları fedakârlıkları konu edinmiştir. Bu şiirlerde çaresizlik hissi ön plana çıkar.

“Bir Annenin Notları” şiirinde maddi imkânsızlıklar nedeniyle çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamayan bir annenin çaresizliği konu edinilmiştir. Şiirde olumsuz ekonomik koşullara rağmen daima çocuklarının ihtiyaçlarını düşünen bir annenin duyguları verilir.

*“Kızım güzel şeyler istiyor ille güzel şeyler
oğlum ablasının çöreklerini
paylaşmak istiyor açlığıyla ve kuşlarla
Yok bilmiyorlar yoksul bilmiyorlar
Öğretiyorlar başka çocukların da dişleri olduğunu
elleri olduğunu
şekerlerle oyuncaklara” (s. 120).*

Şiirde yoksulluğun çocukları; yaşama, büyüme ve gelişme açısından ihtiyaç duydukları temel besin ve gereksinimlerden yoksun bıraktığından söz edilir. Sezer’e göre çocuklar yokluktan ve çaresizlikten anlamazlar. Onlar daima daha güzel giyecekler ve yiyecekler düşler. Şiirde çocukların düşlerine ve beklentilerine karşın, annenin çaresizlik hissine yer verilir.

“Notlar VII” şiirinde yoksulluktan dolayı, değer verdiği eşyaları satan bir kadının duyguları konu edinilmiştir. Şiirde hüznün, çaresizlik ve utanç duygusu hâkimdir.

*“Dün Bedensten’de geri alınmaz şeyler sattım
Mardinli bir ustaya
Çırağına gizemli bir dille sesleniyordu
Belki Süryanice
Bir bakışla ölçtü değerini
gençliğimin:*

ilk armağanı evliliğimin, verdiğim ilk armağan

ve ilk çocuğumun doğduğu gün...

Üç kadife kutu.

Bir elmas iğne, bir çift koldğmesi,

Boş altın bir çerçeve...

Annemin elleri, kocamın elimle nelenen gömleği

Ve kundağı kızımın...

Altı kâğıt para karşılığı

tezgâhın üzerinde kaldı.” (s. 265).

Şiirde kadının Mardinli ustaya sattığı eşyalar “bir elmas iğne, bir çift kol düğmesi, gömlek ve bir kundak örtüsü” şeklinde sıralanır. Satılan bu eşyalar, kadın için oldukça kıymetlidir. Kimi ilk çocuğunun doğduğu güne ait bir anı, kimi ise evliliğinde aldığı ve verdiği ilk armağandır. Kadın için değeri paha biçilemez olan bu eşyalar, satıldığında sadece “altı kâğıt para” eder.

“Yzmn kızarması, sinsi bir başağrısı

ve borcumun yarısını ödeyecek parayla

ıktım.

Boğazımda ismarlanmış çay burukluğu

‘Artık bunları yapmıyorlar’ övgüsü ustanın

Ve utanı anıları satmanın...

arşı, bedesten, karanlık hanlar

bir gözyaşına dönüşecek

küçük takılar...

Dn Bedesten’de arkadaşsızlığı sattım.” (s. 265).

Şiirde satıcının “Artık bunları yapmıyorlar” sözleri karşısında kadın; pişmanlık, kırgınlık ve hüzün duygusuna kapılır. Şiirin öznesi, hatırası olan eşyaları satmaktan dolayı büyük bir utanç içindedir. Üstelik sattığı eşyalar, borçlarını kapatmak için yeterli de olmayacaktır.

“Notlar VIII” başlıklı şiirinde Sezer, kadının yoksulluğa bakış açısını işler. Şiirde akşamüzerleri, pazarda gündüzden geriye kalan sebzelerin daha ucuza satıldığı belirtilir. Şaire göre, pazarda gün boyunca alışveriş yapanlar, domatesin, biberin en iyisini seçer; ezik, patlak, bozuk olanlar ise hep tezgâhlarda kalır. Satıcı tüm malını satmak için akşamüzeri sebze ve meyvelerin fiyatını düşürür. Ekonomik geliri düşük olanlar ve yoksul insanlar, alışveriş için akşamı bekler. Bu durum şiirde şu şekilde verilir:

“Ey ekmeğin katığını ucuzlatan

Akşam pazarları

Patlak biberler ezik domatesler

Ve eski büyük otellerin

Ucuza iyi müzik dinlenen

Akşam çayları

Aynalı salonlar

İkinize de konuk oldum

Sarkarak eteğimden yoksulluğum.” (s. 266).

Kadının eski büyük otellerin aynalı salonlarında, müzik eşliğinde çay içtiğinden söz edilir. Şiir öznesi “İkinize de konuk oldum” dediği büyük otelleri ve pazarları kıyaslamaktadır. Akşam pazarları yoksulluk ve ucuzluk; büyük oteller ise lüks ve zenginlik göstergesidir. Şiirin öznesi, kendisi gibi yoksul insanların büyük otellere ancak eskidiğinde gidebileceğini söyler.

“İnce bir kiîf kokusu

Sardığında tarhanayı

Yanmış yağ ve nanenin soyluluğuna sığındım

Ve bahşiş bekleyen ellerine

Garsonların

Utangaç gülücükler bıraktım.” (s. 266).

Şiirde yoksulluk, küf kokusu ve tarhanayla ilişkilendirilmiştir. Tarhana için kullanılan malzemeler her evde bulunur. Bu bakımdan tarhana yoksul evler için kıymetli bir yiyecek olarak kabul edilir.

“Ey ekmeğine uygun katık seçen

Ellerim

Hünerinizi çil bastı

Aynalar yabancılıyor yansıttığını

Yoksulluğumdan hiç utanamadım.” (s. 266).

Şiirde ekmek yapan eller; tohumu eker, buğdayı biçer ve unu eler. Kadın yaptığı işler için zaman ve emek harcar. Özellikle dar gelirli ailelerde temel gereksinimlerin çoğu kadınlar tarafından karşılanır. Kadınlar evlerinde ekmek, tarhana, reçel gibi ürünleri kendileri yapar. Bu bakımdan kadınlar ev ve ev işlerine daha fazla zaman ve emek harcar.

Sezer’in yoksulluğu konu edindiği bu şiirlerin merkezinde, yoksulluktan en fazla etkilenen ve zarar görenler olarak kadınlar vardır. Söz konusu şiirlerde; konut, gıda, giyim gibi temel bazı gereksinimlerini karşılayamayan kadınlar, yaşamlarını toplumun diğer kesimlerine kıyasla daha olumsuz koşullarda sürdürürler. Ancak, yine kadınlar, yaşadıkları zorluklara ve tüm olumsuz koşullara rağmen mücadeleci bir tavır sergilerler. Bu kadınlar ev bütçesine katkı sağlamaya ve ailelerinin refahını yükseltmeye yönelik çeşitli eylemlerde bulunurlar. Bu eylemlerine, pazar alışverişinde daha ucuz olanı tercih etmeleri, ekmeklerini kendileri yapmaları gibi örnekler verilebilir. Bazen de kıymet verdikleri değerli eşyaları, değerinin çok altında bir fiyata satmak zorunda kalırlar. Sezer’e göre bu durumun tek nedeni yoksulluktur. Çoğu zaman kendi gereksinimlerini önemsemeyen ve çocuklarının iyiliği için çabalayan fedakâr kadınların duygularını ve yaşantılarını anlatır. Bu şiirlerde hâkim olan duygu ise, fedakârlıktır.

3.8. Kadın ve Yazma Süreci

Kadının yazma süreci, Sezer’in şiirlerinde üzerinde önemle durulan konulardan biridir. Sezer, gelenekçi toplum yapısı içerisinde, kadın için önceden

belirlenmiş görev ve sorumlulukların kadının eser üretme sürecini son derece zorlaştırdığını düşünür. Ona göre geleneksel toplumlarda kadın için belirlenen ev ve bakım işleri, kadının yalnızca kendine ait bir zaman ayırabilmesinin önüne geçer. “Şiirimizde Kadın Kimliği” başlıklı yazısında, bu konuya dair görüşünü “kadınlar için uygun kimlik de iyi ana, iyi ev kadını, vefalı ve fedakâr eş kimliğidir. Bu ağır zırhların altında şiirin istediği kıvrak adımı atabilene aşk olsun” (Sezer, 2016:133) ifadeleri ile belirtir. Geleneksel toplumlarda kadının rollerini ev içi işleri ve eve dair sorumluluklar belirlemekte olup, bu roller arasında şairlik hiçbir zaman yer almamaktadır. Bu ataerkil toplum düzenini eleştiren Sezer; “Bir Kadın”, “Eksik Şiir” şiirlerinde, kadının geleneksel rolleri ve sorumlulukları nasıl algıladığına ve bunlara ilişkin hislerine değinir.

“Bir Kadın” adlı şiirde ozanlığın ve anneliğin mukayesesi yapılır. Sezer “anne olan bir kadın, ozan da olabilir mi?” sorusuna şiiri yoluyla cevap arar. Bu nedenle şiir “-Bir kadın hem âşık hem anne olabilir mi?” (s. 441) sorusuyla başlar. Şair soruyu şu şekilde cevaplar:

*“Hayır! Aşkı bölüp çocuğuna vermek,
aşka ihanet. Hem ozan hem anne olmak,
olanaksız değilse de zor. Mutlaka eksiktir
birinden biri. Çünkü bencil olmalı ozan.
Dünyanın merkezinde durup kendini
seyretmeli gümüş aynasında. Ve aynada
kendi yansısından başkası yer almamalı.”* (s. 441).

Şiirde ozanların bencil olması gerektiği belirtilir. Sezer’e göre ozanlar sadece kendilerini düşünmeli, bir başkasını düşünmemelidir. Annelik ise, bencilliğe yer olmayan bir kavramdır. Anneler hayatları boyunca çocuklarına destek olup, daima onların iyiliğini isterler. Bunun için her türlü fedakârlığı yapacak olan anneler, kendilerinden evvel çocuklarını düşünürler. Sezer bu noktada, kadının ozanlığı sorgular.

*“Anne olmak, çocuklara ayırmaktır
Uykularını (Bütün yaşama gibi.) Oysa aşk*

*yönetmeli ozanların gecelerini. Sözcüklere
de köleler gibi davranmalı ozanlar,
sevecenlikle şımartmamalı. İşte bu yüzden
kapalıdır kadınlara şiirin kapıları.” (s. 441).*

Şiirde annelerin tüm zamanını çocuklarına ayırdığından söz edilir. Anneliğin belli bir zaman dilimi, gecesı ve gündüzü yoktur. Ozanlar içinse zaman kavramı ve gece kıymetlidir. Ozanlar yazabilmek için gecenin geç saatlerini ve sessizliğı tercih eder. Annelerin ise yazmak için kendilerine ayıracak bir zamanı yoktur. Şair bu duruma, şiirinin son dizesindeki “şiirin kapıları kadınlara kapalı” ifadesi ile dikkat çeker.

Sezer, “Eksik Şiir” de, bir kadın olarak eksikliğini duyduğu hislerden ve bu eksikliğin şiirini nasıl etkilediğinden söz etmektedir. Burada; gelenekler, tabular ve toplumsal kalıplar aracılığıyla baskı altına alınan kadının, hislerini ve düşüncelerini özgürce yazamayacağını ifade eder ve ‘kadın şair’ olmayı sorgular.

*“Eksik sözcüklerle yazılıyor şiir. Testilerden su yerine
gül damlıyor. Susuz kalmış gül. Dağılıp uçuşmayı
beceremiyor.
Eksik duygularla yazılıyor şiir. Gövdesine sığmayıp
çatlayan cam bardaklar. Ufalanın ekmek. Gövdeni
bir yabancı gibi sevebileceğini bilmek... Yok sayılan
duygular. En yasak aranıyor. Çelik telleri ölümün
engelliyor.” (s. 257).*

Şiirde, baskı ve yasakların kadının duygu evrenini ve davranışlarını sınırladığından söz edilir. Şaire göre kadın, eksik duygularla “eksik” şiirler yazar. Kadınların şiirlerinde daima, bir duygu eksiktir.

*“Eksik sözcüklerle yazılıyor şiir. Eksik duygularla. Göğü
tanımadan ağlamayı tanıyan ve ağlaması yasaklanan
kadınlar, sevişmeyi bir bardak su sananlarla yan
yana. Topraktan fişkıran yeşilin morumsu ucu*

*adlandırılmadan. Oğlunun sarhoş ve âşık uyandığını
gören bir kadının şaşkınlığıyla. Ana ve kadın nasıl
ayrılır birbirinden bilmeden.*

Sözcüklerin tınısı yok. Hışırdamıyor. Karşılıksız ve kalp.

Yüreğim kıskanacağım şiirler istiyor.” (s. 257).

Gelenekler ve toplumun değer yargıları ile bağdaşmayan davranışlar, kadınlar için yasak kılınmıştır. Kadınlar, bu baskı ve yasaklamalar sonucunda hislerini özgürce dile getiremez hale gelir ve bu, şiirlerinin daima eksik kalmasına sebep olur.

Sezer, kadının, yazma sürecinde hislerini ve düşüncelerini özgürce yazıya dökemediğini ileri sürer ve şiirlerinde bunun nedenlerine dikkat çeker. Şaire göre, kadının yazma eyleminde “özgür” olamayışı, toplumsal normlardan kaynaklıdır. Toplumda egemen olan ataerkil düzen; kadının hislerini, fikirlerini ve davranışlarını sınırlar. Sezer’e göre özgürlük alanı toplumsal normlarla sınırlandırılmakta olan kadınların yazma süreçleri, bu etki altında şekillenmektedir.

SONUÇ

Türk şiirinin tarihsel gelişimi incelendiğinde en sık kullanılan izleklerden birinin “kadın” olduğu görülür. Kadın, Türk şiirinin her döneminde, edebî yaklaşımları farklı şairlerin, farklı bakış açıları ile ele aldığı bir izlek olmuştur. Bu noktadan hareketle; çalışmanın ilk bölümünde, tarihsel süreç içerisinde, şairlerin şiirlerinde kadın izleğinin nasıl ve hangi yönleriyle ele alındığı üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ana konusu olan kadın, Tanzimat, Servet-i Fünûn, Fecr-i Âtî, Millî Edebiyat ve Cumhuriyet Dönemi’nin belli başlı şairlerinin şiirleri ekseninde ele alınarak incelenmiştir. Edebiyatımızda kadın izleği, asıl kimliğini ve niteliğini Cumhuriyet Dönemi’nde kazanmış, Cumhuriyet öncesi dönemde ise kadın izleğinin, niteliğinde çok fazla değişiklik görülmemiştir.

Divan şiirinde kadının güzelliği abartılmış ve idealize edilmiştir. Divan şairleri, şiirlerinde mükemmel ve ideal olan bir “sevgili” figürü üzerinde durmuştur. Bu şiirlerde kadın soyut, olağanüstü ve kusursuz bir sevgili olarak tasvir edilmiştir. Tanzimat’ın ilk dönem şairleri, divan şiir anlayışında kadın imgesine bağlı kalmış; fakat ikinci dönem şairleri bu anlayıştan uzaklaşmıştır. Bu dönemde yazılan şiirlerde kadın somut, canlı ve olağan bir kimlik kazanmıştır. Kadının güzellik vasfının yanı sıra gerçek özellikleri şiire taşınmıştır. Kadın, ızdırıp veren bir sevgili olmaktan çıkıp ilk kez aşk ızdırabı çeken bir özneye dönüşmüştür. Servet-i Fünûn şairleri ise, diğer dönemlerden farklı olarak şiirlerinde kadının hem olumlu hem olumsuz özelliklerini birlikte ele almıştır. Fecr-i Âtî Dönemi’nde ise, kadın izleği özellikle Ahmet Haşim’in şiirinin vazgeçilmez unsurlarından biri olmuştur. Haşim’in şiirlerinde kadın, “varlığına ihtiyaç ve özlem duyulan anne” kimliğine bürünmüştür. Millî Edebiyat şairleri de, şiirlerinde kadın sorunları üzerinde yoğunlaşmıştır. Dönemin şiirlerinde yoksulluk, birden fazla kadınla evlilik, boşanma ve fiziksel şiddet gibi konular üzerinde durulmuştur. Özellikle Mehmet Akif şiirlerinde kadını aşağılayan, ezen, hor gören bakış açısını eleştirmiş ve kadına yeni haklar verilmesi gerektiğini savunmuştur.

Cumhuriyet öncesi Türk şiirinde kadın izleğinin niteliğinde çok fazla değişiklik görülmemiştir. Kadın, şiirlerde çoğu zaman “sevgili” kimliğiyle verilmiştir. Cumhuriyet Dönemi’nde ise kadın, farklı açılardan ele alınmıştır.

Dönemin şairleri, bireysel ve toplumsal izlekli şiirlerinde kadına ilişkin yaşantılara, duygulara ve düşüncelere yer vermiştir. Kadın, bireysel duyguların öne çıktığı şiirlerde aşk, özlem, ayrılık, hüznün ve yalnızlık duygularıyla birlikte ele alınmıştır. Toplumsal izlekli şiirlerde ise, genel olarak kadının toplumsal yaşamda karşılaştığı ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel sorunlar anlatılmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde kadın sosyal, siyasal hak ve özgürlükler bakımından gelişmiştir. Kadın, Cumhuriyet'le birlikte her alanda olduğu gibi edebiyatta da söz hakkı kazanmıştır. Bu dönemde kadın şair ve yazarların sayısı artmıştır. Kendilerine özgü bir üslup ve söylem geliştiren şairler, kadının sosyal konumunu, değer yargılarını, yaşam biçimlerini, duygu ve düşüncelerini tüm yönleriyle eserlerine taşımıştır.

Türk şiirinde kadını ve kadın dünyasını konu edinen şairlerden biri de Sennur Sezer'dir. Sezer şiirlerinde kadını, kadınlık hallerini, kadın sorunlarını ve kadının yaşam deneyimlerini tüm yönleriyle konu edinir. Şair, kıyıda köşede kalan, şehrin kenar mahallelerinde yaşayan, her gün ev içi işlere emek harcayan ve ihtiyaç duyulması halinde çalışmasına izin verilen kadının şiirini yazar. Onun şiirlerindeki kadınlar toplumsal hayata katılamayan, günlük yaşamda temsil edilemeyen ve toplumsal yapılarda kendilerini ifade edemeyen kadınlardır. Sezer, kadının yaşamına dair tüm evreleri şiirlerine taşımıştır. Kadının hamilelik sürecinden doğumla birlikte fiziksel acılarını ve anneliğini şiirlerinde yer veren Sezer, kız çocuklarının baskı ve zorlamayla eğitim haklarının elinden alınmasını ve evlendirilmek istenmelerini; ergen kızların yaşadığı karşılıksız sevgileri, bunalımları ve intiharları; genç kızların evlilik yaşantısını, hayal kırıklıklarını ve bedensel istismarı da ele almıştır.

Sennur Sezer'in şiirlerinde kendisinin bir kadın olarak yaşadıklarını ve sosyal çevresinden edindiği izlenimleri görmek mümkündür. Bu bakımdan şairin şiirlerinde otobiyografik unsurlar görülür. Toplumcu bir dünya görüşüne sahip şair, kadın izleği üzerinden dönemin belli başlı sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel olgularını şiirleri vasıtası ile dikkatlere sunmuştur. Şair; göç, gecekondulaşma, işsizlik, yoksulluk ve erken yaşta evlilik gibi toplumsal

sorunlara da dikkat çekmiştir. Toplumsal düzeni, ekonomik eşitsizliği ve kadına yönelik ayrımcılığı da eleştirmiştir.

Sennur Sezer'in şiirlerinde anne izleği önemli bir yere sahiptir. Sezer, anne oluşuyla birlikte edindiği duyguları ve toplumsal yaşamdaki anneliğe ilişkin izlenimleri şiirlerinde irdelemiştir. Şairin şiirlerinde anne ile çocuk arasındaki duygusal bağ göze çarpar. Bu bağ, annenin sevgisine ve merhametine dayanır. Anne; kendini çocuğuna adayan, onun için fedakârlıkta bulunan ve olumsuz koşullarda daima mücadeleci olan bir kimliğe sahiptir. Şair, bazı şiirlerinde de çeşitli sebeplerle annesinden ayrı kalan ya da annesini kaybeden çocukların, annesi ile bağın kopmasıyla ortaya çıkan duygu ve düşüncelerini konu edinmiştir. Çocuk; yaşamı boyunca onu koşulsuz seven, her türlü ihtiyacıyla ilgilenen ve ona destek olan annesinin ölümüyle yalnızlık hissine kapılır. Söz konusu şiirlerde annenin eksikliği, yalnızlık duygusunu derinleştirir ve özlem duygusunu ortaya çıkarır. Bazı şiirlerde ise, çocuğundan ayrı kalan ya da onu yitiren annelerin hüznü işlenir. Sezer şiirlerinde; kadının hamileliğine, doğurganlığına, anne oluşuna ve annelikle ilgili yaşantı ve hislerine dikkat çekmiştir. Anneler, doğum öncesi dönemden başlayarak yaşamın her anında ve her koşulda çocukları için çeşitli fedakârlıklar yapar. Şair, anne izlekli şiirlerinde çocuk için annenin varlığını ve önemini sürekli vurgulamıştır.

Sennur Sezer'in şiirleri "emek" düşüncesi üzerine kuruludur. Şair dünyanın, nesnenin, eşyanın kuruluşunu üretim ve emekle açıklar. Bu bakımdan "emek" düşüncesi, şairin sadece şiirinin değil dünya görüşünün ve sanat anlayışının da temelini oluşturur. Şaire göre kadın, önce ev içinde yaptığı işlerde emek ve işgücü harcar. Bu bakımdan kadının emeği ve üretimi önce evin sınırları içinde başlar. Kadın ev işleri ve çocuk bakımı gibi tüm ev içi üretim faaliyetlerinden sorumlu tutulur. Aile içinde üstlendiği görev ve sorumluluklar bakımından kadın, sürekli üreten bir metaya dönüşür. Kadının ev içerisinde yaptığı işlerin ekonomik bir değere sahip olmaması, onun emeğinin görünmez kılınmasına neden olur. Sennur Sezer'e göre, evin sınırları dışında da kadın öznesi için bu durum değişmez. Gerek toplumsal cinsiyet rolleri gerekse cinsiyete dayalı iş bölümü, kadın öznesini ikincil konuma mahkûm eder. Çalışma yaşamında kadın emeği,

değersiz görülür. Özellikle tarla ve fabrikada çalışan işçi kadınlar sosyal güvenceden yoksun olarak düşük ücretlerle ve ağır şartlarda çalışmak zorunda kalır. Şair bu bakımdan şiirlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini, kadın emeğinin değersizleştirilmesini ve sömürülüşünü eleştirir.

Sennur Sezer, şiirlerinde kadın öznesinin maddi olanaklar ile bağlantılı olarak erkekler tarafından bedensel ve duygusal olarak sömürülüşünü konu edinir. Şiirlerde erkeğin kadın bedeni ve cinselliği üzerindeki egemenliği öne çıkar. Şaire göre toplumsal ahlak anlayışına uygun davranmayan kadın, erkekler için cinsel bir metadır. Onlar için bu kadının hiçbir insani ve yasal hakkı yoktur. Bu bakımdan Sezer kadının bir birey olarak duygu ve düşüncelerinin olduğunu hatırlatır. Şiirlerinde kadınların yaptığı işte gönüllü olmadığına her fırsatta değinir. Ona göre kadınların eylemlerinden asıl sorumlu olan toplumsal düzen ve ekonomik sistemlerdir. Çünkü şaire göre kadın, hayatta kalabilmek ve yaşamını sürdürebilmek için bedenini ve cinselliğini kullanır. Erkeğin kadın bedeni ve cinselliği üzerindeki denetimi, kadının cinselliği görev olarak algılamasına neden olur. Bu şiirlerde cinsel olarak istismar edilen, çeşitli aşağılamaya ve kötü muameleye maruz kalan kadının duyguları öne çıkar. Sennur Sezer, kadına uygulanan ayrımcılık, baskı ve şiddete karşı kadının hak ve özgürlüklerini savunur.

Sennur Sezer evlilik ve evlilikte kadın yaşantısını şiirlerinde konu edinmiştir. Sezer, evliliğe ilişkin geleneksel uygulamalara ve evlilik konusundaki kalıpsal yargılara eleştirel bir biçimde yaklaşır. Sezer'in şiirlerinde mutlu evlilik yaşamı irdelenmez. Onun şiirlerinde kadının evlilik yaşamındaki deneyimleri, yaşadığı sorunlar ve çevre baskısı gibi konular işlenir. Kadın, evlilik yoluyla dâhil olduğu ailede çoğu zaman ötekileştirilir ve evlilikte hiçbir söz hakkına sahip değildir. Bu bakımdan şiirlerde hüznün, mutsuzluk ve hayal kırıklığı duyguları hâkimdir. Sezer'in evlilik olgusunda eleştirdiği diğer bir konu ise, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesidir. Şair, okul çağındaki kız çocuklarının okuldan alınmasını, zorla ve baskıyla evlendirilmelerini eleştirmiştir. Bu şiirlerde kız çocuklarının evliliğe bakış açısından, duygularından ve hayallerinden söz

edilir. Sennur Sezer, evliliği konu edindiği şiirlerinde ayrıca, ataerkil değer yargılarını, toplumsal tabuları ve kadın-erkek arasındaki eşitsizliği eleştirir.

Sennur Sezer, genç kızların ruh hallerini, duygu durumlarını ve yaşantılarını da şiirlerinde konu edinmiştir. Bu şiirlerde genç kızlar, yaşadığı toplumun normları ve ahlak anlayışı tarafından kuşatılmış bireylerdir. Toplumsal düzen, genç kızların nasıl davranacağını ve nasıl hareket edeceğini belirleyen unsurlardır. Şair, bu düzenin genç kızların hislerini ve yaşantılarını olumsuz etkilediğini belirtir. Bu şiirlerde ayrımcılığa ve baskıya maruz kalan genç kızların hüznüne işaret edilmiştir. Sezer, genç kızların toplumsal yaşamda ve ikili ilişkilerinde yaşadığı problemleri de değerlendirmiştir. Duygu ve hayallerin hâkim olduğu bu şiirlerde genç kızların aşklarını, ızdıraplarını ve hayal kırıklıklarını görmek mümkündür. Şair, genç kızların yaşantısını konu edindiği şiirlerinde kendini yalnız ve hüznü hissedilen genç kızların intihar etmesini ele almıştır. Bu şiirlerinde genç kızları intihara sürükleyen olguları, duygu ve düşünceleri anlama yoluna gitmiş; genç kızların karamsarlık, umutsuzluk ve çaresizlik duygularını öne çıkarmıştır.

Şair, yaşadığı çağın önemli olgularından biri olan “göç” olgusunu, gözlemlediklerinden hareketle şiirlerine taşımıştır. Göç olgusunu, kadın öznesinin bakış açısıyla değerlendiren Sezer, kadının içinde bulunduğu koşulları, göç sürecinde geçirdiği deneyimleri ve göç sonrası yaşantısını şiirlerinde konu edinmiştir. Şair, kırsaldan şehre ve Anadolu’dan Almanya’ya göç olgusunu, kadın ve aile yaşantısı odağında değerlendirmiştir. Şiirlerinde göçün ekonomik nedenleri üzerinde yoğunlaşan şair, maddi olanaklarının yetersizliğini, düşük gelir düzeyini ve yoksulluğu göçün nedenleri olarak gösterir. Şiirlerde kadının göç ederken hissettiklerine, geride bıraktıklarının özlemine ve gittiği yerdeki yaşantısına yer verilir. Özellikle kadınların göç ettiği yerlerde karşılaştığı sorunlar öne çıkar. Şair, kadınların bir topluma ve kültüre alışma sürecinde yaşadığı problemleri, işsizlik ve konut gibi sorunları şiirlerinde irdelemiştir. Göç ile birlikte kadının değişmek zorunda olan yaşantısını, karşılaşılan sorunlarını, ekonomik zorluklarını ve bu süreçteki duygularını da konu edinmiştir.

Sennur Sezer'in şiirlerinde üzerinde en çok yoğunlaştığı konulardan biri de yoksulluktur. Şair, yoksulluk olgusuna toplumcu bir duyarlılıkla yaklaşır ve yoksulluğun kadın yaşantısını nasıl etkilendiği üzerinde durur. Şiirlerde kadının yoksulluğu, geçim derdi ve zorlu yaşam koşulları anlatılır. Onun şiirlerindeki kadınlar farklı durumlar karşısında olduğu gibi yoksulluk ve ekonomik sıkıntılar konusunda da mücadeleci ve fedakârdır. Kadın, ailesinin ve çocuklarının temel ihtiyaçlarının karşılanması hususunda özverili davranır ve çeşitli fedakârlıklar yapar. Şair, aile ve evdeki yoksulluğa en fazla maruz kalan kişinin kadın olduğunu düşünür. Kadın, hem evin düzenini sağlamaktan hem de çocuklarının bakımından sorumludur ve maddi imkânsızlar en çok onu etkiler. Yoksulluk nedeniyle kadının ev içi üretim faaliyetleri ve iş yükü artar. Şair, yoksulluk olgusunu kadın duyguları ve aile hayatındaki yaşantısı açısından şiirlerinde ele almıştır. Bu şiirlerde toplumsal hayattaki gelir eşitsizliğini eleştirmiştir.

Sennur Sezer kadının yazı yazma ve eser üretim aşamasında karşılaştığı problem ve sorunları şiirlerinde konu edinmiştir. Sezer, bir kadın şair olarak, kadının yazınsal alanda var olma çabasını şiirlerine taşımıştır. Sezer'e göre toplumsal hayatta ve ailede kadının rolü ve sorumlulukları daima fazladır. Kadın, bu sorumluluklardan dolayı yazmak için zaman ve fırsat bulamaz. Her gün tekrar eden ev işleri ve yoğun çalışma koşulları nedeniyle kadın kendine vakit ayıramaz. Şiirlerinde özellikle kadının anne olması ile birlikte artan sorumluluklarına dikkat çeker. Kadın, anne oluşuyla çocuğun yetiştirilmesi ve diğer tüm bakım işlerinden sorumlu olur. Tüm zamanını çocuğa ayıran kadının düşünmek, hayal kurmak ve yazı yazmak için zamanı kalmaz. Şiirlerde bazen de yazı yazmak için zamanı ve ortamı olan kadının, özgürce duygu ve düşüncelerini yazamadığından söz edilir. Şair, bunun nedenini toplumsal normlarla açıklar. Toplumsal normlar kadın söylemini, bakış açısını ve düşüncelerini sınırlandırmıştır. Kadının bir şair olarak edebiyatta var olabilmesi ve birey olarak kendini gerçekleştirmesi, her durumda zor bir eylemdir. Şair, kendi yaşamından yola çıkarak kadının yazma sürecindeki hissettiklerini ve düşüncelerini şiirlerine taşımıştır.

Çağdaş Türk şiirinin önde gelen şairlerinden Sennur Sezer, şiirlerinde kadın izliğini en etkin biçimde ele almıştır. Şair, toplumcu gerçekçi şiir anlayışına,

ideolojisine ve dünya görüşüne bağı olarak eserlerinde kadını, kadının mağduriyetini ve kadın sorunlarını anlatmaya sorumluluk ekseninde yaklaşır. Sezer'in şiirlerinde kadın; çocukluktan ergenliğine, gençlikten evliliğe, annelikten ev kadınlığına uzanan tüm zamanları ve halleri ile irdelenmiştir. Sezer, toplumsal normlar, gelenekler ve ataerkil ideolojinin kadın üzerindeki baskı ve sömürsünü anlatmakla yetinmemiş, şiir yoluyla kadının kaderini değıştirmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla şair; kadının sosyal yaşama etkin bir şekilde katılmasını, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin son bulmasını ve kadının birey olarak toplumda var olması gerekliliğini savunmuştur.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, Neriman ve Zerrin Saral (2013); *Edebiyatımızda Kadın Yazarlar Sözlüğü*, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Akçaoğlu, Serap (1996); “*Tanzimat ve Servet-i Fünûn Şairlerinin Şiir Anlayışları*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akın, Gülten (2016); *Kestim Kara Saçlarımı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Akyüz, Kenan (2015); *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Alıcı, İsmet (2010); “Sennur Sezer, Gorki Ana”, *Şiirin ve Umudun Yorulmaz İğnesi Sennur Sezer*, (Haz.: Cavit Nacitarhan), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.111-133.
- Altan, Hayriyem Zeynep (2019); *Bir Toplumsal Cinsiyet Eleştirisi, Varlığında Yokluğunda Kadın*, Humanist Yayınları, İstanbul.
- Argunşah, Hülya (2016); *Kadın ve Edebiyat, Kendini Yazmak*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Armağan, Yalçın (2011); *İmkânsız Özerklik Türk Şiirinde Modernizm*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Arslan, Fatih (2017); “Attila İlhan’ın Şiir Kadınlarında Annelik Biçimleri: Sığınma, Doğurgan, Sevgili...,” *Ulakbilge Dergisi*, Cilt 5, Sayı 9, s. 29-41.
- Asiltürk, Bâki (2006); *Hilesiz Terazi Şiir Yazıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Asiltürk, Bâki (2018); “Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Manifestolar”, *Türk Edebiyatı Tarihi 4*, (Ed.: Talât Sait Halman, Mustafa İsen, Osman Horata, Yakup Çelik, Nurettin Demir, Mehmet Kalpaklı, Ramazan Korkmaz, M.Öcal Oğuz), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.61-81.
- Ayda, Adile (1977); Yahya Kemal’in Şiir Dünyası, <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/8564/001580480010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (Erişim Tarihi: 16.03.2019).
- Aydın, Mehmet (1995); *Ne Yazıyor Bu Kadınlar, Osmanlı’dan Günümüze Örnekleriyle Kadın Yazar ve Şairler*, İlke Yayınevi, Ankara.
- Aydın, Mehmet (2001); *Edebiyatımızda Kadın Şair ve Yazarlar Sözlüğü*, Alesta Yayınları, Ankara.
- Badınter, Elisabeth (2011); *Kadınlık mı Annelik mi*, (Çev.: Ayşen Ekmekçi), İletişim Yayınları, İstanbul.

- Beauvoir, Simone de (1965); *Kadın Bu Mechul*, (Çev.: Canset Unan), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Beauvoir, Simone de (1993); *Kadın "İkinci Cins" Bağımsızlığa Doğru*, (Çev.: Bertan Onaran), Payel Yayınları, İstanbul.
- Behramoğlu, Ataol (2010); "Sennur Sezer'in Şiirlerini Okurken", *Şiirin ve Umudun Yorulmaz İğnesi Sennur Sezer*, (Haz.: Cavit Nacitarhan), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s. 221-224.
- Behramoğlu, Ataol (2016); "Masaya Bir Tabak Daha...", *Sennur Sezer Kitabı Sevdadır Geceyi Kısaltan*, (Haz.: Türkiye Yazarlar Sendikası), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s. 122,123.
- Bekiroğlu, Nazan (2008); *Şâir Nigâr Hanım*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Berktaş, Fatmagül (1998); *Kadın Olmak Yaşamak Yazmak*, Pencere Yayınları, İstanbul.
- Berktaş, Fatmagül (2012); *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın Hıristiyanlıkta ve İslamiyette Kadının Statüsü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Bezirci, Asım (2013); *İkinci Yeni Olayı: İnceleme, Örnekleme*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- Bora, Aksu (2018); *Kadınların Sınıfı Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Butler, Judith (2014); *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, (Çev.: Başak Ertür), Metis Yayınları, İstanbul.
- Cebeci, Dilâver (2017); *Divan Şiirinde Kadın*, Panama Yayınları, Ankara.
- Cengiz, Gülsüm (2000); *Kadınlar İçin Söylenmiştir Anadolu'da Kadınların Şiirli Tarihi*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- Cengiz, Metin (2011); "Şiir Kitapları Arasında (Sennur Sezer)," *Şiirden Dergisi*, Sayı 3, s. 60-62.
- Çavdar, Tefik (2013); *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze*, İmge Yayınları, Ankara.
- Çebi, Cennet Çapa (2001); "Beş Hececiler'de Halk Edebiyatı Unsurları," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Çetin, Nurullah (2012); *Şiir İncelemeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Çetin, Nurullah (2013a); *Behçet Necatigil Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.

- Çetin, Nurullah (2013b); *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara.
- Çetin, Nurullah (2016a); *Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı*, Nobel Akademik Yayınları, Ankara.
- Çetin, Nurullah (2016b); *İkinci Abdülhamit Dönemi Türk Edebiyatı*, Nobel Akademik Yayınları, Ankara.
- Çetişli, İsmail, Nurullah Çetin, Abide Doğan, Alim Gür, Şenol Demir ve Cengiz Karataş (2007); *II Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Çoşkun, Anayit Margirit, Leman Şenturan, Gülsen Çayır, Eda Yakıt (2016); “Çocuk Gelinler Sorununa Toplumsal Duyarlılık Geliştirme,” *Journal of Human Sciences*, Cilt 13, Sayı 1, s. 1107-1122.
- Çulhaoğlu, F. Gülşen (2009); “Osmanlı Şiirinde Kadın Şairin Poetikası: Leylâ Hanım,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Deliklitaş, Didem (2013); “İkinci Yeni Şiirinde Kadın,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demircan, Adnan (2018); *Bedevi*, Endülüs Yayınları, İstanbul.
- Direk, Zeynep (2019); *Cinsiyetli Olmak Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Doğan, Abide (2003); “Ümit Yaşar Oğuzcan’ın Şiir Dünyası,” *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1, s. 71-84.
- Doğan, Mehmet Can (2018); *Modern Türk Şiiri Olgular, Eğilimler, Akımlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Donovan, Josephine (2014); *Feminist Teori*, (Çev.: A. Bora, F. Sayılan ve M. A. Gevrek) İletişim Yayınları, İstanbul.
- Dulun, Petek Sinem (2012); “Aşk ve Ölüm Sarkacında Bir Şair: Ümit Yaşar Oğuzcan”, *Fahriye Ablâ’dan Çanakkaleli Melahat’a Modern Türk Şiirinde Kadın İmgesi*, (Haz.: Deniz Durukan), Everest Yayınları, İstanbul, s. 126-131.
- Durkheim, Emile (2013); *İntihar*, (Çev.: Zühre İlkgelen), Pozitif Yayınları, İstanbul.
- Durukan, Deniz (2012); “Büyümenin Şiiri”, *Fahriye Ablâ’dan Çanakkaleli Melahat’a Modern Türk Şiirinde Kadın İmgesi*, (Haz.: Deniz Durukan), Everest Yayınları, İstanbul, s. 63-71.
- Dünder, Betül (2013); *Şairler Arasında Kadın Olmak: Konuşmalar Kitabı*, Paradoks Yayınları, İstanbul.

- Dünder, Betül (2016); “Sennur Sezer’in Ardından...”, *Sennur Sezer Kitabı Sevdadır Geceyi Kısaltan*, (Haz.: Türkiye Yazarlar Sendikası), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.77-83.
- Eliuz, Ülkü (2008); “Meşrutiyete Giden Süreçte Yeni Kadın İmgesi: Fatma Makbule Leman,” *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 47, s.177-192.
- Emiroğlu, Öztürk (2011); *Türkiye’de Edebiyat Toplulukları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Emiroğlu, Öztürk (2015); *Türk Edebiyatında Gelenekten Moderne Değişim (1718-1895)*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Engels, Friedrich, Vladimir İlyiç Lenin ve Karl Marx (2013); *Marksizm Kadın ve Aile*, (Çev.: Öner Ünalın), Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara.
- Enginün, İnci (2007); *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Enginün, İnci (2012); *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 2*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Enginün, İnci (2013); *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Enginün, İnci (2016); *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923)*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Enginün, İnci ve Zeynep Kerman (2011); *Yeni Türk Edebiyatı Metinleri 1 Şiir (1860-1923)*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Ercan, Enver (2010); “Tez Büyümüş Bir Yazar: Sennur Sezer”, *Şiirin ve Umudun Yorulmaz İğnesi Sennur Sezer*, (Haz.: Cavit Nacitarhan), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.66-78.
- Ercilasun, Bilge (2014); *Türk Şiiri Üzerine*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Erdem, Didem Gülçin (2012); “Külebi’nin Kadınları”, *Fahriye Abla’dan Çanakkaleli Melahat’a Modern Türk Şiirinde Kadın İmgesi*, (Haz.: Deniz Durukan), Everest Yayınları, İstanbul, s. 97-99.
- Erdoğan, Mehtap (2013); *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Ersoy, Mehmet Akif (1966); *Sahafat*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Ertuş, Ayşe (2016); “*Toplumcu Gerçekçi Türk Şiirinde Kadın İmgesi (1960-1980)*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

- Esen, Nüket (1990); *Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Fikret, Tevfik (2015); *Rübâb-ı Şikeste (Târîh-i Kadîm- Rübâb'ın Cevâbı)*, (Haz.: Abdullah Uçman ve Hasan Akay), Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Gariper, Cafer (2013); "Geçiş Dönemi: Ara Nesil", *Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000 (El Kitabı)*, (Ed.: Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayınları, İstanbul, s. 117-130.
- Geçgel, Hulusi (2014); *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Anı Yayınları, Ankara.
- Gittins, Diana (2012); *Aile Sorgulanıyor*, (Çev.: Tuna Erdem), Pencere Yayınları, İstanbul.
- Goldman, Emma (2006); *Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir*, (Çev.: Necmi Bayram), Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Gür, Âlim ve Ertan Engin (2015); *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Hancıoğlu, Hümeysra (2016); "Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde Kadın," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 9, Sayı 44, s.129-148.
- Haşim, Ahmet (2007); *Piyale*, (Haz.: Sabahattin Çağın), Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Hızlan, Doğan (2010); "Anne, Toplumcu, Şair", *Şiirin ve Umudun Yorulmaz İğnesi Sennur Sezer*, (Haz.: Cavit Nacitarhan), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.231-238.
- Hızlan, Doğan, Mehmet H. Doğan ve Mehmet Yaşar Biler (2010); "Direnc'teki Şiirler İçin", *Şiirin ve Umudun Yorulmaz İğnesi Sennur Sezer*, (Haz.: Cavit Nacitarhan), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.44-46.
- Humm, Maggie (2002); *Feminist Edebiyat Eleştirisi*, (Haz.: Gönül Bakay), Say Yayınları, İstanbul.
- Irzık, Sibel ve Jale Parla (2017); *Kadınlar Dile Düşünce Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- İnceoğlu, Yasemin ve Altan Kar (2016); *Kadın Bedeni*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet (2016); *Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet (2017); *Şiir Tahlilleri 1 Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

- Karaca, Nesrin Tağızade (2006); *Edebiyatımızın Kadın Kalemleri*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Karpat, Kemal H. (2014); *Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Kayabaşı, Özlem (2011); “1960-1980 Arası Toplumcu Gerçekçi Şiir ve Problemleri,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keyder, Çağlar (2014); *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kılıçaslan, Seher Cesur ve Toprak Işık (2016); *Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe Türkiye’de Kadın*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Kılıç, Ahmet Fikret (2014); “Mehmet Emin Yurdakul’un Şiirlerinde Kadın,” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı 3/4, s.34-56.
- Kıran, Elif (2017); “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Türkiye’de Çocuk Gelinler,” *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi (ICOMEF 2017 Özel Sayısı)*, s. 1-8.
- Kocahanoğlu, Osman Selim (1987); *Milli Edebiyat Hareketi ve Beş Hececiler*, Toker Yayınları, İstanbul.
- Kolcu, Ali İhsan (2007); *Milli Edebiyat I Şiir*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum.
- Kolcu, Ali İhsan (2016); *Tanzimat Edebiyatı I Şiir*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum.
- Kolcu, Ali İhsan (2017); *Cumhuriyet Edebiyatı I Şiir*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum.
- Korkmaz, Ramazan ve Tarık Özcan (2013); “Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri”, *Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000 (El Kitabı)*, (Ed.: Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayınları, İstanbul, s. 237-340.
- Köse, Elifhan (2014); *Sessizliği Söylemek Dindar Kadın Edebiyatı, Cinsiyet ve Beden*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kurdakul, Şükran (1973); *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Kurnaz, Şefika (1991); *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Leontiç, Mariya (2012); “Nâzım Hikmet’in Hayatı ve Şiirleri,” *BAL-TAM Türklük Bilgisi Dergisi*, Sayı 17, s. 263-277.
- Makal, Ahmet ve Gülay Toksöz (2015); *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Kadın Emegi*, İmge Kitabevi, Ankara.

- Mardin, Yusuf (1994); *Şair Şeref Hanım*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Mies, Maria, Veronika Bennholdt-Thomsen ve Claudia Von Werlhof (2008); *Son Sömürge: Kadınlar*, (Çev.: Yıldız Temurtürkan), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mutlu, Betül (2015); *Gülten Akın'ın Şiiri*, Ürün Yayınları, Ankara.
- Nacitarhan, Cavit (2010); *Şiirin ve Umudun Yorulmaz İğnesi Sennur Sezer*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- Necatigil, Behçet (2007); *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Okay, Orhan (2015); *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Oktay, Ahmet (1986); *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*, Bilim/Felsefe/Sanat Yayınları, İstanbul.
- Öner, Haluk (2016); “Cumhuriyet Dönemi Türk Şiir Poetikalarının Toplumsallık Boyutu”, *Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplumsal Sempozyumu*, 28-30 Nisan, Bartın, s.345-356.
- Önertoy, Olcay (1981); *Tanzimat Döneminde Edebiyat Anlayışı*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya.
- Özbalcı, Mustafa (2006); *Yahya Kemal'in Duygu ve Düşünce Dünyası*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Özbay, Ferhunde (2017); *Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özbay, Ferhunde (2019); *Kadın Emeği Seçme Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özmeral, Özgür (2007); *Cemal Süreya Şiirinde Kadın ve Erotizm*, Ozan Yayıncılık, İstanbul.
- Öztürk, Caner (2010); “Şiir Ödülü ‘Kirlenmiş Kağıtlar’ ile Sennur Sezer’in”, *Şiirin ve Umudun Yorulmaz İğnesi Sennur Sezer*, (Haz.: Cavit Nacitarhan), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.79-81.
- Öztürk, Nilüfer (2012); “*Bir Beden Sosyolojisi Problemi Olarak Namus Kavramı ve Kadın Bedeni*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Özyalçiner, Adnan (1999); *Öykücülüğümüzün 45 Yıllık Çınarı Adnan Özyalçiner*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.

- Özyalçiner, Adnan (2016); “Sennur’la Konuşmalar II,” *Sözcükler Dergisi*, Sayı 61, s. 38-41.
- Özyalçiner, Adnan (2019); *Hep Seninle Sennur’la Konuşmalar*, Manos Yayınları, İstanbul.
- Parlatır, İsmail (1986); *Recaî-zade Mahmut Ekrem*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Parlatır, İsmail (2004); *Edebiyatımızın Zirvesindekiler Tevfik Fikret*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Parlatır, İsmail, İnci Enginün, Ömer F. Huyugüzel, Bilge Ercilasun, Mustafa Özbacı ve Alaattin Karaca (2006); *Servet-i Fünûn Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Parlatır, İsmail, İnci Enginün, Ahmet B. Ercilasun, Zeynep Kerman, Abdullah Uçman ve Nurullah Çetin (2016); *Tanzimat Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Penny, Laurie (2018); *Et Pazarı Kapitalizmde Kadın Bedeni*, (Çev.: Yeşim Ersoy), Pales Yayınları, İstanbul.
- Rona, Bengisu ve Zafer Toprak (2007); *Bir Muhalif Kimlik Tevfik Fikret*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Sancar, Nuray (2010); “Şiirim Makyajsız...Olduğum Gibi”, *Şiirin ve Umudun Yorulmaz İğnesi Sennur Sezer*, (Haz.: Cavit Nacitarhan), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.82-85.
- Sancar, Serpil (2014); *Türk Modernleşmesinde Cinsiyet, Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sarup, Madan (2017); *Post-yapısalcılık ve Postmodernizm*, (Çev.: Abdülbaki Güçlü), Pharmakon Yayınevi, Ankara.
- Sazyek, Hakan (2016); *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Sevim, Ayşe (2005); *Feminizm*, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Sezer, Çiğdem (2012); “Rüyası Ömrümüzün Çünkü Eşyaya Siner”, *Fahriye Abı’da Çanakkaleli Melahat’a Modern Türk Şiirinde Kadın İmgesi*, (Haz.: Deniz Durukan), Everest Yayınları, İstanbul, s. 48-56.
- Sezer, Sennur ve Adnan Özyalçiner (2010); “Şair ve Okuru”, *Şiirin ve Umudun Yorulmaz İğnesi Sennur Sezer*, (Haz.: Cavit Nacitarhan), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.147-156.

- Sezer, Sennur (2010a); “Ben Sennur Sezer”, *Şiirin ve Umudun Yorulmaz İğnesi Sennur Sezer*, (Haz.: Cavit Nacitarhan), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.27-30.
- Sezer, Sennur (2010b); “Dilsiz Dengbêj”, *Şiirin ve Umudun Yorulmaz İğnesi Sennur Sezer*, (Haz.: Cavit Nacitarhan), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.31-34.
- Sezer, Sennur (2016); *Şiir Gündemi*, İnsancıl Yayınları, İstanbul.
- Sezer, Sennur (2017); *Direnç Bütün Şiirleri*, Manos Yayınları, İstanbul.
- Sezer, Sennur (2018); *Türk Safo’su Mihri Hatun*, Kor Yayınları, İstanbul.
- Sofya, Elif (2012); “Ne Kadınlar Sevmedi”, *Fahriye Abla’dan Çanakkaleli Melahat’a Modern Türk Şiirinde Kadın İmgesi*, (Haz.: Deniz Durukan), Everest Yayınları, İstanbul, s. 110-114.
- Süreya, Cemal (1991); *Şapkam Dolu Çiçekle*, Yön Yayıncılık, İstanbul.
- Şengül, Mehmet Bakır (2016); “Kadın Edebiyatı: Bir Varoluş Mücadelesi,” *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı 44, s. 203-211.
- Şilkan, Tahir (2016); “Şiirin ve Umudun Yorulmaz İğnesi”, *Sennur Sezer Kitabı Sevdadır Geceyi Kısaltan*, (Haz.: Türkiye Yazarlar Sendikası), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.108-111.
- Tan, Nail (2016); “Yitirdiklerimiz: Çetin Altan, Prof. Dr. Şerafettin Turan, Sennur Sezer, Prof. Dr. Talat Tekin,” *Türk Dili Dergisi*, Sayı 769, s. 115-120.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2013); *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Tarıman, Betül (2012); “Aşklarım, Hayallerim ve Bir Garip Veli: Orhan Veli”, *Fahriye Abla’dan Çanakkaleli Melahat’a Modern Türk Şiirinde Kadın İmgesi*, (Haz.: Deniz Durukan), Everest Yayınları, İstanbul, s. 82-92.
- Tarıman, Betül (2016); “Türk Şiirinin Gür Sesli Ablası Sennur Sezer”, *Sennur Sezer Kitabı Sevdadır Geceyi Kısaltan*, (Haz.: Türkiye Yazarlar Sendikası), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.89-93.
- TBMM (2012); *Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/2782>, (Erişim Tarihi: 05.10.2019)

- TBMM (2019); *Erken Yaşta Evlilikler Hakkında Komisyon Raporu*, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/2088>, (Erişim Tarihi: 04.10.2019).
- Tekeli, Şirin (2015); *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tekin, Arslan (2010); *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul.
- Timurtaş, Faruk Kadri (2006); *Mehmet Âkif ve Cemiyetimiz*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Toksöz, Gülay (2018); *Kalkınmada Kadın Emeği*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Topçuoğlu, Abdullah, Gamze Aksan ve Duygu Alptekin (2014); *Yoksulluk ve Kadın*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Tuncer, Hüseyin (1992); *Arayışlar Devri Türk Edebiyatı I, Tanzimat Edebiyatı*, Akademi Kitabevi, İzmir.
- Uyar, Turgut (2010); “Sesimi Arıyorum”, *Şiirin ve Umudun Yorulmaz İğnesi Sennur Sezer*, (Haz.: Cavit Nacitarhan), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.57-58.
- Veli, Orhan (2002); *Bütün Şiirleri*, Adam Yayınları, İstanbul.
- Wechselberg, Klaus ve Ulrike Puyn (1999); *Anne ve Çocuk*, (Çev.: Erdoğan Kınalıbay), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yakalı Çamoğlu, Dikmen (2018); *Kaynana Ne yaptı, Gelin Ne Dedi? Ailedeki Kadınlar ve İlişkileri*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yapı Kredi Yayınları (2001); *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi Cilt 2*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Yaşın, Neşe (2012); “Kandırılmış Kız Fadik: Oktay Rifat'ın Fadik Karakterini Bir Okuma Denemesi”, *Fahriye Abla'dan Çanakkaleli Melahat'a Modern Türk Şiirinde Kadın İmgesi*, (Haz.: Deniz Durukan), Everest Yayınları, İstanbul, s. 93-96.
- Yayla Tosun, Hülya (2009); “Cumhuriyet Dönemi Şiirinde Anne,” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Yıldırım, Tahsin (2003); *Eşlerinin Gözüyle Edebiyatçılarımız*, Selis Kitaplar, İstanbul.

ÖZ GEÇMİŞ

Merve Şener 1992 yılında Bursa'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Balıkesir'de tamamladı. 2013 yılında lisans eğitimine Bülent Ecevit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde başlayarak 2016 yılında bu bölümden mezun oldu. 2020 yılında Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimini tamamladı.

